Facebook

Fabrica de narcisism

Teodor Baconschi s-a născut în 1963, la București. După un doctorat în antropologie religioasă și istorie comparată a religiilor la Universitatea Paris-Sorbonne (Paris IV, 1995), a urmat studii post-doctorale la New Europe College (București, 1996). A fost director al Editurii Anastasia (1995–1996), apoi redactor-șef în TVR (emisiunea *Viața spirituală*, 1997). În 1997 a intrat în diplomație, fiind, pe rând, ambasador al României la Sfântul Scaun, Ordinul Militar Suveran de Malta și Republica San Marino (1997–2000); director general în Ministerul Afacerilor Externe (2001–2002); ambasador al României în Republica Portugheză (2002–2004); secretar de stat pentru afaceri globale (MAE, 2004–2006); consilier prezidențial (2006–2007); ambasador al României în Republica Franceză și Principatul de Monaco (2007–2009); ministru al afacerilor externe (2009–2012).
A fost distins cu Marea Cruce a Ordinului Pius IX (Vatican), Ordinul Sfintei Agatha (San Marino), Comandor Stella della solidarieta italiana, Cavaler al Ordinului de Merit (Portugalia), Comandor al Legiunii de Onoare (Franța), Cavaler al Ordinului Serviciu Credincios (România).
Publicații, sub semnătura de autor Teodor Baconsky: *Le rire des Pères. Essai sur le rire dans la patristique grecque*, Desclée de Brouwer, Paris, 1996 (*Râsul Patriarhilor*, Anastasia, 1996; Humanitas, 2008); *Iacob și îngerul*, Anastasia, 1996; *Ispita Binelui. Eseuri despre urbanitatea credinței*, Anastasia, 1997; *Turn înclinat. Fragmente de arheologie profetică*, Curtea Veche, 1999; *Roma caput mundi* (împreună cu Horia Bernea), Humanitas, 2000; *Pe ce lume trăim*, Editura Pro, 2004; *Insula Cetății. Jurnal parizian,* Curtea Veche, 2005. *Despre necunoscut*, Humanitas, 2007; *111 incursiuni în Cotidianul românesc* (ilustrații de Devis Grebu), Curtea Veche, 2009; *Bisericile de lemn din Maramureș* (album UNESCO), 2010.
Sub semnătura Teodor Baconschi: *Creștinism și democrație*, Curtea Veche, 2011; *Legătura de chei. Mărturii diplomatice* (în dialog cu Armand Goșu), Curtea Veche, 2013.

TEODOR BACONSCHI

Facebook

Fabrica de narcisism

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Corina Roncea

Tipărit la Accent Print – Suceava

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Baconschi, Teodor
Facebook: fabrica de narcisism / Teodor Baconschi. –
București: Humanitas, 2015
ISBN 978-973-50-4755-9
004.738.5:316.472.4

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Cuprins

o deschidere

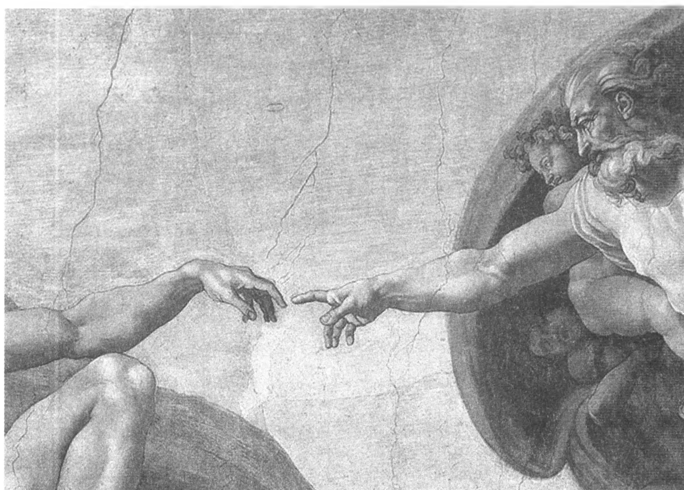
Tematica lui *homo religiosus* și *homo symbolicus* e permanentă în gândirea rostului uman. Aceste două ipostaze conferă sens universului cunoscut – ca și celor necunoscute – indiferent de cultura, civilizația sau secolul în care ne-am născut. Evoluția tehnică, biografia individuală, gândirea, morala, creația, războiul și pacea – toate rămân produsele funcției simbolice prin care *homo sapiens* se vede „conectat", după expresia lui Rudolf Otto, la *das Ganz-Andere.* Din zorii gândirii filozofice, nenumărate argumente pro și contra religiei au îmbogățit bibliotecile, suscitând tot atâtea polemici sau consensuri. Cadrul confruntării dintre Moise și Aaron rămâne însă inepuizabil: pendulăm între revelație și idolatrie, între Dumnezeul cel Viu și chipurile cioplite. *Tertium non datur. Religio* – care, în etimologie ciceroniană, derivă din verbul „a lega" – este cuvântul care ne definește optim condiția. Ne *legăm* unii de alții, în căutarea Altuia. *Religio* conotează insuficiența umană,

care se depășește printr-o conexiune salvatoare. Să ne amintim relația ambiguă dintre mâna divină și cea adamică în fresca sixtină a lui Michelangelo: indică ea un *contact posibil* sau o *desprindere*?

Scena nu descrie alungarea din grădina raiului, ci *facerea omului*: ea sugerează asemănarea divino-umană și vocația liberului-arbitru. Mă număr printre cei care consideră că secularizarea globală, cu toate intensitățile sale variabile, reprezintă maturizarea spirituală conținută în germenii revelației creștine. Ar fi o eroare de perspectivă, de percepție și de judecată să opunem creștinismului lumea „seculară" pe care el însuși a făcut-o posibilă. De la rătăcirile triburilor cananeene până la Karl Barth, ideea monoteistă se suprapune cu istoria libertății ca opțiune, revoltă și curiozitate de a rezolva enigma existenței pe infima noastră planetă, plasată la marginea unei galaxii aparent neînsemnate. Definind omul prin libertatea sa constitutivă, creștinismul a extins sfera religiosului în afara religiei instituționalizate. Era firesc și deci inevitabil ca omul european, format în cultura creștină, să cucerească noi teritorii (fizice, mentale, imaginare) *în numele libertății*. Această expandare s-a produs printr-o permanentă dialectică de sacralizare și desacralizare. Ambele momente exprimă însă același fapt: o sacralitate dinamică, axată pe definiții mobile. Asumând această mobilitate, omul european s-a convins (primul) că, spre deosebire de toate celelalte specii, nu se poate perpetua decât prin acomodare continuă la potențialitățile inteligenței. Grație creierului

uman – pe care neuro-științele ni-l dezvăluie ca imens continent abia explorat – suntem condamnați să creăm *partitura virtuală* a propriei supraviețuiri. Cunoașterea graduală, gaj al *principiului antropic*, face parte din programul nostru genetic.

Bătăliile revoluționare, anticlericale, progresiste, pozitiviste, scientiste, nihiliste sau agnostice specifice ultimelor două secole au remodelat instituții, regimuri politice și mode intelectuale, însă doar la suprafața pasionată a vieții sociale occidentale. Ele nu *au înlocuit* perspectiva religioasă asupra lumii: s-au străduit s-o deplaseze, s-o resemantizeze, s-o confiște, s-o naturalizeze, fără a proba eventualitatea unei metafizici lipsite de transcendență. Până și ateismul militant, ca opțiune liberă, are un panteon de eroi care – de la Democrit, până la Bertrand Russel și Richard Dawkins – le inspiră adepților cultul Științei chemate să rupă lanțurile „obscurantismului". Prețul acestor experimente a fost ridicat, așa cum reiese din posteritatea teologico-politică a lui Nietzsche, gânditorul care a propovăduit – în registru antiplatonic – „răsturnarea valorilor", critica raționalismului liberal și tentativa de a reinventa o cultură tragică în afara religiei. Insul modern, deghizat în Supraom, a „compensat" emanciparea sa poliedrică prin creșterea violenței intraspecifice. A ajuns, prin genocid, crimă de masă, represiune, distopii totalitare, înarmare nucleară și maltratare a ecosistemelor, la un pas de propria extincție. Dumnezeul monoteist a fost evacuat, însă politeismul valorilor secularizate a produs o

baie de sânge inutil: sângele e „util" numai în logica sacrificiului, iar creștinismul a introdus în lumea umană sacrificiul *nesângeros.* Ca jertfă deopotrivă sublimată și reală, Euharistia marchează cea mai profundă transformare din istoria culturală a omului. Din compasiune față de tribulațiile libertății, nu voi cădea în ispita de a vedea masacrele industriale ale ultimului secol drept o pedeapsă divină, ca urmare a înstrăinării voluntare dintre om și Creatorul său. Maleficiile și beneficiile epocii moderne culeg, în egală măsură, fructele libertății magnifiate faustic. Omul „recent", ieșit din faza copilăriei spirituale, a descoperit forțe creative de o uranică amplitudine și profunzime. Plictisit sau iritat de optimismul redemptor al *Divinei comedii*, el a încercat să compună o *Divină tragedie.* Reversul acestei detonări existențiale a fost însă infernal. Presupun că putem încă

regăsi echilibrul dintre bine și rău, dincolo de limitele, insurmontabile, ale naturii noastre muritoare. După grandioasele noastre rătăciri, nu e târziu pentru o teologie a reconcilierii. În fond, a ne depăși la nesfârșit înseamnă a căuta împăcarea cu Alteritatea, sub toate formele sale. Pentru Occident, civilizația nu poate fi concepută în afara Narațiunii evanghelice, fie aceasta asumată, negată, hibridată sincretic sau rescrisă apocrif. Dacă îndepărtăm variațiunile stilistice și travestiurile ideologice ale mileniilor așezate sub semnul revelației creștine, ne întoarcem la adevărul cel mai des reiterat în vremea patristică: „Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca omul să se îndumnezeiască." Nu e un adevăr științific, demonstrabil experimental, dar e adevărul de credință grație căruia au căpătat corp toate valorile noastre definitorii. Fără această „scară a lui Iacob", raționalismul nostru modern – redus la cantitate și senzualism – unește în jos specia umană și o conduce nu spre mântuire, adică spre supra-individual și supra-sensibil, ci spre vulgaritate animalică și respectiv spre abator.

Am observat că revoluția IT&C (cel mai de seamă fapt de la cumpăna veacurilor 20 și 21) nu face obiectul prea multor interpretări antropologice. S-au scris tangențial studii culturale, dar mai ales analize sociologice și statistice. Există, firește, catedre și o literatură consacrate legăturii dintre tehnologie și dezvoltare, pe linia ciclurilor economice lungi și a conceptului de „distrugere creatoare" lansat de Joseph Schumpeter. Impactul tehnologiei asupra dezvoltării umane (educație, sisteme

de sănătate, comunicații, întreprinderi, piețe, inovație) a devenit de mult un loc comun. Profețiile schumpeteriene despre rolul social-democrației moderne în limitarea spiritului antreprenorial – care determină *autosubminarea* capitalismului – s-au confirmat inclusiv prin reducerea democrațiilor moderne la o competiție a liderilor pentru impunerea propriei agende. Doar filozofia culturii este încă datoare cu analize care să surprindă era media prin grila *funcției simbolice*. Dezbaterea rămâne, din acest unghi, prea mult tributară politicii. Gânditorii care merg nostalgic pe urma unui *Ancien Régime* bucolic, se ocupă de *lifestyle*, inventariază „daunele", persiflează derivele post-modernității sau coboară în tranșeele vechilor bătălii ideologice răsuflate. Dată fiind rezistența clișeului potrivit căruia stânga intelectuală are monopolul discursiv asupra „progresului", *New Media* nu prea și-au găsit critici (și, de ce nu, apărători) în tabăra dreptei intelectuale conservatoare. Contest această hartă: de ce n-ar exista o gândire egal deschisă spre trecut și viitor? Este viitorul altceva decât noua față a trecutului? Deși mă tem că o evoluție prea accelerată a prezentului poate distruge trecutul – și deci viitorul – folosesc toate noile mijloace de comunicare fără nici o prejudecată antimodernă, ba chiar cu entuziasm. Nu-mi doresc o lume fără antibiotice și nu-mi propun să reduc poluarea prin cursuri de echitație. Admit avantajele progresului tehnic, fără să plec de la premisa că „înainte era mai bine". Sunt încântat să-mi plătesc facturile online, să-mi rezerv bilete de avion sau

o cameră de hotel de pe telefonul mobil și să dau crezare GPS-ului atunci când îmi semnalează cel mai apropiat restaurant Sushi. Mi se pare neonest să pictăm tablouri care opun, în serii dihotomice, avionul și șareta, tableta iPad și abacul, medicina naturistă și citostaticele. A decanta hipermodernitatea, a o interpreta cu convingerea că „eternul uman" nu e doar o formulă înseamnă a-ți respecta raționalitatea obținută prin experiența *tuturor generațiilor umane*. Prin urmare, tot ce fac este să mă întreb „ce se pierde atunci când se câștigă ceva"...

Rămân de asemenea la convingerea că progresul tehnic nu ameliorează *etic* ființa umană, expunând-o, în schimb, la o multitudine de excese care merită să fie moderate reflexiv. La nivelul tradiției creștine, idealul etic este *sfințenia*. Nu văd nici o diferență morală între Nero și Hitler. Dacă primul ar fi avut mijloacele celui de-al doilea, ar fi incendiat Roma cu rachete VI. Mi-e imposibil, pe de altă parte, să cred că sfințenia lui Ioan Hrisostom e mai mică (sau mai mare) decât aceea a lui Siluan Athonitul, canonizat în secolul 20. Omul se poate depăși etic (așa cum poate eșua) în toate epocile. Oricât am trăi „supt vremi", traseul nostru psihic – dâra pe care o lăsăm în univers – rămâne o ispravă personală, nu colectivă. Așa cum existaseră „drepți" în aria vechi-testamentară (pe care Hristos înviat îi eliberează din *sheol*), putem accepta că există genii morale în tradițiile spirituale necreștine. *Personalizarea binelui* e singura realitate care neutralizează progresul tehnic: nu îl condamnă, dar nici nu-l supraestimează.

Internetul a schimbat *deja* peisajul umanității. Tot ce putem face este să medităm la impactul său și la viitorul nostru *cu el.* Din punctul meu de vedere, adevărul e o chestiune de ierarhie. Nimeni nu obține adevărul în sine – de aceea am ajuns la relativism, după absolutismele politice și filozofice precedente. Adevărul este o chestiune de dozaj, de armonie între termenii tari ai existenței, un raport de subordonare. *A fi* și *a avea*, *sus* și *jos*, *înainte* și *după*, *real* și *virtual*, *permis* și *interzis*, *drept* și *nedrept*: ființa, posesia, calitatea spațio-temporală, limitele contingenței, legea și etica: nimeni nu va schimba gramatica gândirii umane din motive de evoluție tehnologică. Această gramatică, decantată în milenii de experiență pan-umană, își păstrează acuitatea indiferent de instrumentarul prin care ne relaționăm cu realitățile, date sau inventate, sub presiunea cărora acționăm.

Conflictul epistemic dominant în era IT&C este acela care vizează ierarhia dintre *real* și *virtual.* Lumi virtuale au „apărut" deodată cu *homo sapiens.* Istoria Utopiei și iconografia religioasă a imaginarului universal o dovedesc printr-un șir ilustrativ nesfârșit.

Oricărui Hades i-a corespuns un Olimp. *Civitas Dei* s-a opus pretutindeni unei *civitas terrena.* Ierusalimul celest *versus* Turnul Babel. *Republica* platonică, în contrast cu despotatul din Syracusa. *Civitas Solis*, de Campanella, a fost scrisă într-o închisoare, la fel ca opera lui Boethius. Nu este pașnica și universal educata Uniune Europeană o transpunere a acelei *Christianopolis*

descrisă la 1619 de umanistul lutheran Johann Valentin Andreae? Nici o societate nu a funcționat fără aditivul unor lumi alternative, ideale, sugerate mistic, anticipate profetic, închipuite poetic, impuse prin tiranie sau descrise din teamă, curiozitate, lăudăroșenie și plictis. Joaca de-a propria natură e un produs prin definiție ficțional, iar joaca de-a Dumnezeu (ca autodivinizare atee) reprezintă ficțiunea pură, dusă la paroxism: utopia virează spre distopie, falansterul devine gulag…

Toate operațiunile imaginare au urmărit, în trecut, coeziunea comunitară, afirmarea identității tribale. Mitologiile locale au migrat, dar numai prin plagiat, difuzare accidentală și colonizare. Există mituri universale, de tipul Potopului, însă ele nu au avut scopul de a uni umanitatea, pentru că nu existau premisele culturale ale

conștiinței pan-umane. Unitatea speciei umane nu avea loc în *Disputa de la Valladolid*, consumată la 1550 între dominicanul Bartolome de las Casas și umanistul „reacționar“ Juan de Sepulveda. Patru secole mai târziu, în timpul Războiului Rece, tot nu exista o singură lume: se vorbea despre cel puțin trei... Abia după căderea comunismului, care a pus capăt bipolarismului, s-a ajuns la un soi de vulgată neoliberală a umanității finalmente unite prin globalizare. O nouă utopie, servită prompt printr-o evoluție tehnologică fenomenală: apariția Internetului, expansiunea lui și generarea unei ideologii a „accesului“ universal au creat, pentru prima dată, o lume virtuală cu pretenții ecumenice. Dar nu e încă o lume virtuală alternativă, ci una care vampirizează realul. O lume mai reală decât realitatea, mai puțin imperfectă, un decor subjugant. O lume care absoarbe timpul vieților noastre, făgăduindu-ne paradisul artificial al unui spațiu fără constrângeri morale, sociale, intelectuale. Dacă Burke avea dreptate spunând că, pentru a poseda libertatea, trebuie s-o limitezi, atunci lumea virtuală a secolului 21 nu este un spațiu al libertății totale, deși își bazează succesul tocmai pe o asemenea promisiune. Este ea, atunci, o înșelătorie gigantică, o mistificare monumentală, care ar trebui denunțată, criticată și, eventual, desființată pe căi legale? Categoric, nu. Lumea Internetului, completată prin *New Media* (pe care eu le numesc „vehicule de ubicuizare“) constituie un cadru de viață socială prea nou pentru a permite judecăți peremptorii. Ne lipsește reculul, nu am depășit

„perioada de probă". Tot ce cred că putem și trebuie să facem, în această fază, este să abordăm cu seriozitate chestiunea vieții în rețea. Să nu lăsăm efectele noilor tehnologii fără contraponderea unei meditații filtrante. Căci lumea digitală reprezintă, după expresia lui Ortega y Gasset,

el tema de nuestro tiempo

Acest eseu se află în mâinile dumneavoastră pentru că sunteți sau veți fi un client al Facebook Inc. Aveți probabil propria pagină, ceea ce presupune că sunteți fericitul posesor al unui computer, al unui smartphone, al unei tablete – sau chiar utilizatorul lor alternativ. Am scris „fericitul posesor", pentru că nivelul de dezvoltare al societății noastre menține aceste jucării tehnologice într-o zonă financiar prohibitivă pentru foarte mulți. Dorința de aliniere a consumatorilor români este direct proporțională cu nivelul mediu de trai: mai puțini bani, mai multe fantasme. Rețelele de socializare au în cazul nostru o funcție compensatorie accentuată, mai ales după perioada comunistă, definită prin izolare, neîncredere și autocenzură. Chiar și noile generații, care nu au trăit deceniile totalitare, moștenesc, prin educație și ambianță familială, o anume timiditate, o formă generică de reticență față de „ceilalți". Răspândirea rapidă a rețelelor de socializare ilustrează nevoia colectivă de corectare a acestor particularități negative.

Totodată, ea ascunde inerția modelului antidialogic preluat din regimul politic anterior.

Și totuși, ne-am adaptat din mers, cu eterna noastră obsesie a sincronizării formale. 41% dintre români au toalete arhaic-ecologice, în fundul curții, dar companiile de telefonie continuă să obțină profituri consistente. Stareții schiturilor izolate vorbesc dezinvolt, pe mobil, pentru a gospodări stive de lemne pentru iarnă, grupuri de pelerini sau procese de retrocedare. Gadgeturile *hi-tech* sunt obiectele cele mai râvnite de adolescenții noștri, de la *golden boys* până la fetișcanele de la țară, care vor să-și organizeze evadarea spre capitala de județ. Patetismul acestor dorințe mi se pare firesc. Odinioară, obiectul visat era destinat unui consum personal, în orizontul ludic al reveriei egoiste. *Fetița cu chibrituri* moare de frig în fața unei vitrine cu jucării mirifice. Ea este o Alice năpăstuită, care nu a reușit să străpungă Oglinda. Trenulețul electric putea fi apreciat în compania câtorva colegi de școală. „Rivalitatea mimetică" (analizată de René Girard) funcționa miniatural în preajma bradului de Crăciun. Acum nu mai dorim jucării pentru noi și cercul nostru restrâns de amici reali, ci terminale prin care ne conectăm, ipotetic, la întreaga lume. Dincolo de multiplele lor funcțiuni practice – apelul 112 sau aplicațiile pentru comenzi de taxiuri – aceste baghete magice făgăduiesc oricui telescoparea sinelui, marele *show off*, statutul unei (mici) vedete.

Dintr-o perspectivă utilitaristă, orice invenție se dovedește *a posteriori* necesară. Iar invențiile din epoca

IT&C sunt, în mare măsură, funcții care ne complică viața, chiar și atunci când își propun, bine intenționat, să o simplifice. Telefonia mobilă a salvat tot atâtea vieți cât *airbag*-urile instalate pe automobilele noastre. Pe de altă parte, ne-a dat de lucru enorm. Ne fugărește. Ne ține în priza stresului. Dacă revedem acum un film precum *The Day of the Jackal* (1973) și urmărim sutele de investigatori care hăituiesc un asasin, cu mijloacele pe care poliția din era IT le-ar mobiliza doar cu ajutorul unui server și a câteva telefoane mobile, înțelegem distanța parcursă.

Dar nu orice invenție, lansată pe piață cu miliarde care produc multe alte miliarde la bursă, este neapărat menită să acopere vreo nevoie obiectivă, chiar dacă nevoia pare ulterior imperioasă. Și chiar dacă *schimbările* introduse de noua tehnologie sunt consistente.

Alături de Steve Jobs (trecut la Domnul) și Bill Gates (retras ca mare filantrop), Marc Zuckerberg completează treimea antreprenorilor majori ai epocii noastre. În fapt, prin Apple, Microsoft și Facebook (la care adăugăm Google Inc. și multe altele) cei trei titani ai marketingului și inovației tehnologice ne-au adus pe toți în *epoca lor*: epoca *soft power*-ului american, derivată din lunga, controversata, dar nesubstituibila *pax americana*, definitorie pentru starea geopolitică a sistemului internațional în secolul 20. N-au făcut-o singuri, în stilul acelui *deus ex machina* al teatrului baroc. Echipe de ingineri și designeri, IT-iști valoroși și specialiști în PR sunt, dincolo de legenda fondatorilor mitici, adevărații

creatori ai acestor imperii pe care s-a așezat, aparent ireversibil, societatea globală a secolului 21. Internetul a desăvârșit dominația englezei ca *lingua franca* și prioritatea spiritului anglo-saxon. Pe de altă parte, rețelele de socializare nu au impus America lui Tocqueville (puritană, constituționalistă și asociativă), ci Anglia descrisă de Santayana drept „paradis al individualității, excentricității, ereziei, anomaliilor, hobby-urilor și toanelor". Orice invenție de acest tip satisface o necesitate artificială cu aerul că rezolvă o așteptare reală. Nu putem ști dacă hipercomplexitatea socială la care am ajuns este *cauza* sau *efectul* noilor tehnologii. Suntem în plină dilemă a oului și a găinii...

Am greși evaluând succesul acestor giganți doar pe baza profitului adus întreprinderii. Steve Jobs și Bill Gates sunt niște guru ai unei revoluții mondiale în materie de *software* și *hardware*, dar și de modelare a gustului public. Creațiile lor – de la programul de operare predominant, până la estetica produselor Apple – sunt deja asimilate ca paradigme ale vieții contemporane. Jobs și Gates au creat sute de mii de locuri de muncă și au crescut corporații cu impact epocal. Spre deosebire de cei doi titani, Marc Zuckerberg e doar profitorul inspirat al unui produs mult mai mărunt, dar cu impact socio-politic la fel de relevant. Tehnic vorbind, Facebook este un banal *website de socializare online*. Natural că succesul comercial al oricărui produs e direct proporțional cu numărul de utilizatori sau cumpărători pe care izbutește să-i atragă. Produsele Microsoft sunt

căutate pretutindeni. Panoplia Apple (Mac-uri, iPod, iPhone, iPad și, în curând, iWatch) a cucerit un public uriaș datorită combinației specifice de purism zen și simplitate operațională. Toate acestea costă și se cumpără la magazine specializate, după ce au parcurs ciclul clasic al cercetării, proiectării, producției și difuzării. Facebook, în schimb, e gratuit și imediat accesibil. El e doar pânza de păianjen în care intrăm de bunăvoie. Flatând vanitatea umană și nevoia de comuniune (atât de sever contrariată de singurătatea metropolei moderne), Zuckerberg a câștigat miliarde *ex nihilo*. Marc ilustrează sinteza insolită dintre La Rochefoucauld și Rothschild, sau oricare alt Cressus modern, chiar dacă afișează un trai decent și se angajează în zona CSR. Întreprinderea are abia un deceniu (a fost fondată la 4 februarie 2004) și a depășit, încă din 2012, un miliard de utilizatori. Ei au intrat benevol în capcană, spectacolul pare gratuit, iar rețeta publicitară crește, atât prin paginile comerciale, cât și prin difuzarea constantă a reclamelor, în coloana din stânga a paginilor personale. Zuckerberg reprezintă – alături de creatorii *cloud-computing*-ului, pontiful erei *post-software* și cel mai abil exploatator al Internetului mobil. Capitalizarea pe bursă a companiei a atins, la vârful cotărilor, cocheta sumă de 200 de miliarde de dolari: de două sute de ori mai mult decât numărul abonaților!

Dacă Internetul a fost o idee militară, aplicată inițial într-o rețea de cercetători, FB a pornit ca „wall" digital al universităților din Ivy League, s-a mutat în Marea

Britanie și Noua Zeelandă și a cucerit treptat o șesime din umanitate. Zuckerberg s-a inspirat din alte site-uri de socializare, în special MySpace (cumpărat de Murdoch cu 580 de milioane de dolari) dar și Friendster, SixDegrees, Orkout etc. Inițial, stilistica FB s-a opus, prin snobismul „clean" al universităților de top, stilului „urban" și proletar al designului asumat de MySpace. De altfel, rivalitatea dintre FB și MySpace traduce rivalitatea dintre cultura înaltă și cultura pop. FB e o colecție elegantă de cărți de vizită alb-albastre, pe când MySpace (cu titulatura lui tribală) reflectă graffiti-ul, MTV, rapperii „bling" și ostentația lor kitsch, bazată pe întâlnirea eclectică dintre vizon și adidașii cu cristale Swarovski. Rubricatura FB a rămas cea gândită pentru cei care posedă o adresă de e-mail la Harvard: rubricile definesc luările de poziție ale unor studenți în chestiuni culturale, politice sau de gust. Pagina „personală" oferea un domiciliu virtual unor tineri cultivați, care schimbă cărți, idei și opinii despre lume într-o atmosferă de colegiu exclusiv. Succesul FB se datorează și democratizării acestui concept superelitist... La urma urmelor, cine nu vrea să aparțină unei elite?

Orice societate umană alcătuiește, redundant, o rețea. Indivizii sunt reuniți în fratrii și asociații diverse, valorile locuiesc laolaltă într-un imaginar mitico-religios menit să stocheze memoria comunitară, ierarhia are o verticală cu etaje interdependente. Niciodată însă societatea umană nu a fost mai complexă și mai ascunsă de ea

însăși decât acum. Și nu e vorba despre o creștere *graduală* a complexității – așa cum se întâmplă când roata carului devine cauciuc auto –, ci despre o explozie cu indice amețitor, despre o supernovă antropologică. În veacurile postrenascentiste, s-au mai produs fenomene succesive de globalizare provocate prin inovație. Marile descoperiri geografice, umanismul reformator (grație tiparului) și Luminile, industrializarea din secolul 19, apariția mijloacelor de comunicare în masă și aviația din secolul 20 sunt tot atâtea dilatări spectaculoase ale „localului" pornit în căutarea unei definiții ecumenice.

Revoluția IT&C le întrece pe toate, într-un delir vertiginos de spirit luciferic, viteză și complexitate agresivă. Ea a accelerat timpul istoric la o scară fără precedent. În comparație cu precedentele globalizări, cea prezentă e gata să sape în conștiința umană falii insondabile. Ne uităm la lumea lui Jules Verne ca la un spațiu patriarhal. Privim descoperirea Americii – de la Columb, până la Jacques Cartier – ca pe un film cu încetinitorul. Frământările ideatice ale unor „oameni universali", de tipul lui Leonardo sau Pico della Mirandola ni se par bilete de vacanță la un Club Med. Trăim atât de intens și atomizat, încât până și diferențele altădată minore – cinci sau zece ani – capătă adâncimea unei crevase. Până în anii '50, generațiile „țineau" 30 de ani. De atunci încoace, fiecare deceniu constituie o epocă distinctă. Cultul prezentului – alimentat de noile tehnologii – preface trecutul într-un muzeu necunoscut

și, de multe ori, ferecat cu șapte lacăte, pentru că știm aproape totul despre el, în vreme ce-l privim cu dispreț.

Toate antrenamentele istorice pentru o societate globală aveau încă de învins vastitatea unor spații ostile și curgerea greoaie a unui timp liniar. Cât de uimitor mai poate fi *Ocolul Pământului în 80 de zile* în comparație cu un mesaj WhatsApp care ajunge în trei secunde la fratele din Melbourne, Australia, sau la prietenul bursier de la Tokyo? Capacitatea absolută a *coprezenței online*, prin text, sunet și imagine, ne instalează într-o hiper-contemporaneitate alienantă, magică, dar nu mai puțin efectivă și plină de urmări economice, psihice sau politice. Și totul s-a petrecut uluitor de rapid. În circa 25 de ani, percepția noastră spațio-temporală asupra lumii înconjurătoare s-a modificat esențial. S-ar putea spune că trăim climaxul religiei alienării. Totul a început în anii '90, deceniul în care căderea zidurilor de toate felurile a împins societatea-spectacol spre apogeul său nesăbuit. Războiul din Irak, transmis de CNN asemenea unui joc video (istoria în direct, ca foc de artificii) a tocit sensibilitatea tradițională față de suferință și moarte. America s-a îmbătat cu sentimentul propriei forțe, de nestăvilit. Au început anii *show time*-ului perpetuu. Anii dezvăluirilor intime în marile procese cu staruri (O.J. Simpson rămâne paradigmatic) sau pe platourile TV, anii în care provocările scenice ale Madonnei și conferințele de presă ale generalului Norman Schwartzkopf se întreceau în celebrarea cinică a unui ethos al nelimitării nu doar acceptabile, ci și imperative.

Am fost și eu martorul și subiectul acestor mutații. În primii ani '90, pe când îmi pregăteam doctoratul la Paris, colaboram la BBC, care avea un studio pe Avenue Wagram. Pentru a-mi înregistra emisiunile, trebuia pur și simplu să merg până acolo și să-mi citesc la microfon textul compus pe un laptop Toshiba de aproape cinci kilograme, cu un dram de memorie și ecran monocrom. Astăzi, un link audio ajunge la orice redacție în 2 secunde. În aceeași perioadă, trimiteam prin fax texte săptămânale pentru *Dilema* (care nu se „învechise", era abia născută). Mi s-a părut formidabilă apariția modemului, grație căruia textul putea ajunge, codat, prin firul de telefon. Prin 1995, înainte de a reveni în țară, am văzut pe stradă primii oameni „vorbind singuri", adică primii extra-tereștri care țineau la ureche un telefon mobil (deși telefoanele mobile existau peste Ocean încă din anii '80, sub forma unor fiare de călcat, așa cum vedem în *American Psycho*). Presa din Hexagon publica pe atunci articole futuriste despre „autostrada informației", o metaforă a Internetului. Mi-am făcut primul cont de e-mail și am început să „navighez" de pe laptop abia prin 1998, pe când mă aflam în prima misiune diplomatică la Sfântul Scaun. La Lisabona, în cea de-a doua misiune de ambasador, eram deja depășit de cadența cu care apăreau pe piață noi modele de telefon mobil, inclusiv primele exemplare dotate cu cameră foto. Și, de atunci încoace, progresul tehnologic nu s-a mai oprit. E o experiență prin care au trecut nenumărați alți oameni, incluzându-l pe amicul meu din

lista FB Gigel Militaru, care exclamă: „Formidabil. Viteza de schimbare în lumea publicației științifice este incredibilă. Îmi aduc aminte cu nostalgie de primii mei ani. Primul meu articol a fost bătut la mașina de scris de o dactilografă, undeva peste drum de rectorat. Primele articole le trimiteam prin poștă în 3 exemplare în plic. Primeam confirmare de primire și apoi, tot prin poștă, referatele. Acum e totul online..."

Internetul stabilește între toți utilizatorii săi ceea ce sociologul Richard Senett numea o *legătură de respingere.* Iubiții distanți, care se văd pe Skype, între New York și Buenos Aires, nu se pot îmbrățișa ca și cum ar fi față în față, dar nici nu mai sunt vreodată singuri. Și-au furat intimitatea fără să obțină comuniunea... Geografia erosului s-a contractat. Ne putem vedea prietenii sau rudele oricând, atât de ușor, încât nu prea mai e nevoie să-i întâlnim cu adevărat.

Alteritatea a devenit instantanee, invazivă și abstractă. Lumea minunată transpusă, timp de un secol, în fotografie este acum derealizată prin accesibilitatea acordată oricui, oricând, mai presus de convenții sociale și de barierele vieții private. Fiecare a devenit scriitor, fotograf, multiplicator al realului, exponent al unei conștiințe umane care se transcrie, se transmite și se transfigurează neîncetat, printr-o avalanșă de capturi vizuale, de subtitluri, de legende și glose. Orice pagină de FB este o mini-editură de autor, cu producție continuă, tiraj fatalmente limitat și posteritate nulă. În rețea, omenirea

din noi și din preajma noastră devine vorbăreață. După cum anticipam, auto-etalarea permanentă nu ne face mai buni. A face binele presupune o relație concretă, între două sau mai multe persoane care își *verifică* mutual umanitatea. E greu să ne considerăm mai fericiți – și așa se explică abundența de reverii arcadiene, prin care am dori să revenim în cadrul idealizat al timpului când eroi romantici așteptau, la lumina palidă a candelabrelor, scrisoarea mult râvnită sau ora patriarhală a cinei familiale. Visări inocente și impracticabile! Realitatea *wireless* ne-a capturat în năvodul ei. Nu existăm *decât în rețea.* Cu peste șapte miliarde de abonamente telefonice, televiziunea prin satelit și conexiunea la Internet 4G, omul contemporan e anihilat prin legătura permanentă cu semenii săi. Distincția dintre mundan și anahoretic a fost abolită, tot așa cum raportul dintre centru și periferii – dialectica dintre metropolă și colonii – a suferit o nemiloasă răsturnare. Asemenea definiției divine imaginate de Alain de Lille, Internetul este un cerc a cărui circumferință nu se află nicăieri și al cărui centru se găsește pretutindeni. Funcționăm exhibiționist, lumește, cu fața mereu la vedere, într-o singurătate profană, intratabilă și mereu împărtășită. Ne-am prefăcut în cronicarii unei beatitudini surogat, ca o umilă rugăciune către zeitatea anonimă a mulțimii de apartenență. Ești cineva numai dacă te confunzi în mulțime. Și, ca orice mulțime, cea refugiată în rețelele de socializare acționează impulsiv, te poate strivi, asemenea turmelor de bizoni care cotropesc preria. Ca

parte a mulțimii, te crezi liberul aderent al unei cauze comune. Doar că, în cazul FB, nu există nici o cauză comună. Nimeni nu poate demonstra *cauza* pentru care un link sau o informație devin *virale pe Internet*, în vreme ce atâtea altele trec neobservate. Mulțimea pare să aibă un creier colectiv, un corp colectiv și un suflet colectiv ale căror mișcări sunt imprevizibile și iraționale. Tot ce poți face e să te lași antrenat în direcția de mers, pentru a nu fi copleșit sau, mai rău, *uitat*.

În măsura în care stimulează contactul real dintre persoane, rețelele de socializare au o față luminoasă. Grație FB, mulți dintre noi și-au regăsit, de pildă, foști colegi de liceu risipiți prin lume. Printre părțile bune ale rețelei există și ceea ce s-ar numi „socializarea preventivă", în care preferi sms-ul sau mesajul pe FB pentru a contacta o persoană față de care te simți stingher sau pe care nu îndrăznești s-o „deranjezi" direct. În rest, ar fi exagerat să spunem că folosirea intensivă a rețelelor de socializare deșteaptă spiritul, ascute simțul calamburistic, dezvoltă duhul gratuității sau ridică nivelul de cultură: deși asemenea aspecte *traversează* rețeaua, fiecare scoate din experiența ei exact „materialul" investit. La o analiză mai atentă, esența „socializării" online este pur (și mai ales impur) autoscopică. FB este despre mine, nu despre tine...

Europenii anilor '70 râdeau de turiștii japonezi care țăcăneau cu aparatele lor Nikon în preajma monumentelor. Părea un comportament inhibat și provincial, pentru că sugera superioritatea raportului de călătorie

asupra călătoriei ca atare. În realitate, japonezii aveau dreptate... Mania ostentației a cuprins de atunci întreaga lume occidentală, diluându-se pe axa Nord-Sud. În era turismului de masă, nu mai plecăm în vacanță, plecăm pentru a comite un reportaj despre noi în vacanță. Sensul originar al „vacanței" – desprinderea binefăcătoare de lume, depeizarea, regăsirea de sine într-o solitudine resursantă – se postează mai nou ca episod din comuniunea disperată cu o lume neatentă și zăpăcită, dar capabilă încă să invidieze, să viseze prin intermediari sau să imite bovaric. Viața cotidiană (cu toate tabieturile sale previzibile) e vampirizată de perpetua ei înscenare. Un asemenea obicei ne lasă impresia dublării timpului disponibil: trăim o dată ceea ce trăim, trăim a doua oară povestind, adică arătând ceea ce am trăit (deși intuim că, dacă nu am arăta ce trăim, am putea trăi altceva, diferit). Homer se contopește cu Odiseu: timpul acțiunii coincide cu timpul narațiunii, potențându-se reciproc. Nu-i scria Seneca lui Lucilius (I, 48, 1): „din călătoria ta, mi-ai trimis o scrisoare lungă cât călătoria însăși"?

Însă nu toată lumea are aplecări stoice. Plăcinta cu mere pregătită de mătușa Nela pentru aniversarea nepoților nu are nici un gust dacă nu e fotografiată și postată pe Facebook. Drăgălășeniile cățelului Scotty sunt zadarnice dacă nu pot fi privite de întreaga listă a prietenilor virtuali. Există utilizatori care, pierzându-și orice măsură, țin să ne arate meniul unui hotel din Zakynthos, starea plajei la Mamaia, asfințitul incomparabil surprins în

Sicilia, coada de la Covent Garden pentru o *Aida* cu Angela Gheorghiu, nesimțita adunătură de gunoi neridicat din sectorul 5, groapa din carosabil sau revoltătoarea limuzină a unui fiu de „baron local" parcată pe trotuar, în plin centru. Fiecare locatar al Babilonului digital pleacă de la premisa, ușor exagerată, că *tot* ce face, gândește, vede sau „simte" el prezintă un intrinsec interes general-uman. Știm ce se află în bucătăria, în stomacul, în familia sau în cutia craniană a oricărui semen care ține neapărat să nu ne lipsească de aceste prețioase detalii. Istoriile personale sunt foto-romane *in the making*. Vedem poze (scanate) ale împricinaților pe păturică, la 6 luni, poze de nuntă, poze din facultate, poze din excursii, din baruri, de la nunta de argint a părinților. Ni se oferă șansa de a înțelege de ce la Arsenal vom urmări doar meciuri de fotbal, pe când la Barcelona vom fi răpiți în cer. Fluxul FB se aruncă asupra noastră cu maiestatea nemiloasă a unui tsunami: ni se livrează lolite fardate pentru webcam, șunci bronzate, străbunici aniversate la 97 de ani, colecții de cafele matinale. Nu poți fi selectiv. Odată intrat în labirint, trebuie să aloci măcar o secundă fiecărei informații afișate. Și aceste informații nu contenesc să crească, să ne surprindă prin stereotipul lor, explodat în milioane de variațiuni individuale. Afli ce flori, cai, câini, pisici, urși panda, vulturi sau canari îndrăgește omul. Ești pus la curent cu lecturile sale, preferințele muzicale sau cu artiștii săi favoriți (în cazul cel mai fericit), dar și cu indispozițiile sale curente, de la o nesuferită migrenă,

până la ieșirea, ușurată, dintr-o operație de furuncul. Ca utilizator, ai oportunitatea spiritualmente ziditoare de a conștientiza propria banalitate. Evident, sunt unii, *the happy few*, capabili să compună pastile literare sau veritabile aforisme online. E o chestiune de educație, talent, inspirație de moment etc. Dar chiar dacă te numeri printre ei, exhibarea *au jour le jour* a vieții tale e garantat filoxerată de platitudine. Și „vinul" tău (promovat ca *grand cru*) poate fi o poșircă!

De când istoria mentalităților a desțelenit subteranele, trecând de la istoriografia învingătorilor la aceea a învinșilor (și a supușilor), ideea forajelor aleatorii a câștigat teren, dar nu cred că Braudel, Le Goff & Co s-ar fi gândit vreodată că istoricii viitorului vor avea la îndemână autoscopia a circa o treime dintre indivizii trăitori în secolul 21. Biografia personalităților „marcante" (tot mai căutată, astăzi) se întemeia până acum pe cercetarea manuscriselor. Lăzi cu dosare, note de lectură, corespondență, sertare cu jurnale secrete, piese inedite, tăieturi din ziare îngălbenite, fotografii intime, crochiuri, eventuale mărturii ale contemporanilor. Tuturor acestor surse clasice li se vor adăuga postările pe FB, suspendate într-o eternitate virtuală, precum cadavrul unui cosmonaut dintr-o stație orbitală scăpată de sub control. Una era să deschizi o arhivă parohială din Burgundia secolului 15 și cu totul altceva va fi să asaltezi muntele unui miliard de confesiuni (aproape) complete, dar în mare măsură falsificate: asemenea regilor, vrem să lăsăm viitorimii o impresie cât mai măgulitoare.

În premieră absolută, dorința de nemurire (sau doar instinctul nostru de supraviețuire) a primit o asistență tehnică nelimitată. Alimentăm o nebunie autoreferențială, dar și banalizarea indiscreției, servită ca triumf al nerușinării candide. O corală dezacordată, generatoare de haos informațional, cu singurul obiectiv de a capta, pentru o secundă, atenția cuiva. Evoluăm într-un decor dantesc, într-un infern privilegiat, unde nu ajunge oricine, ci toată lumea. S-ar spune că a început...

era celebrității

Prin anii 2000, grupul italian de produse vestimentare United Colors of Benetton a lansat o campanie publicitară bazată pe fotografii de anonimi, aparținând fiecărei „rase“ umane, și pe niște panouri unde apăreau, în mozaic, mii de miniportrete ale unor „oameni obișnuiți“. Publicitarii de la UCB prefigurau, fără să știe, fenomenul Facebook. Societatea de consum, afirmată în Occident după 1960, se hrănea din publicitate. Un nou domeniu, apărut încă din prima parte a veacului 19, dar și o industrie ale cărei elite revendicau, din motive de pop art, statutul de creatori. Mulți artiști remarcabili – de la Toulouse Lautrec la Gustav Klimt – aveau în portofoliu triviale afișe de cabaret sau reclame la produse de uz curent.

Anii 1885–1930 – arcul temporal dintre Art Nouveau și Art Deco – pot fi priviți și ca perioadă protoconsumistă,

pentru că atunci s-a impus în viața socială amestecul de euforie, utopie și propagandă specific Războiului Rece. Poate că forța prejudecății iconodule, care făcea din imagine un instrument legitim de înfrumusețare a realității, a fost oarecum stimulată de rivalitatea geopolitică dintre „lumea liberă“ și „lagărul socialist“. Lupta cu produsele standardizate, urâte și ieftine din magazinele comuniste nu se putea câștiga decât printr-o contraofertă capitalistă, axată pe democratizarea luxului și a produselor de larg consum. Regele Pop Art, Andy Warhol, a preluat tradiția suprarealistă a operelor *ready made,* pictând faimoasele cutii de supă Campbell. La vremea lui, Marcel Duchamp sanctificase un pisoar sau un suport pentru sticle...

Pentru a obține o lucrare de artă era suficient să scoți un obiect din contextul său prozaic, să-l muzeifici instantaneu, sărbătorind astfel nemărginirea libertății de a crea. Era și un mod de a spune că suntem înconjurați de lucruri mai frumoase decât am crede la prima vedere. Designul industrial, care însoțește producția de serie, are pașaport în Republica Artelor. Arta adevărată nu este cea prin care elitele burgheze se autocelebrează, ci aceea care înfrumusețează viața domestică a familiilor laborioase. Din străfundurile unui subconștient nihilist, printre baricadele lui mai 1968, cu textele lui Lacan, Mao, Troțki și Foucault la căpătâi, societatea occidentală continua efortul bisecular destinat aplatizării ierarhiilor. Warhol promisese fiecăruia „un sfert

de ceas de celebritate". Spre deosebire de televiziune, lumea FB împlinește acest ideal.

Ca în orice sistem, coordonatele libertății „nelimitate" sunt prestabilite. Construcția unei pagini de FB este simplă, imediată și pregătită pentru idealizarea voluntară a fiecărui individ. Apariția maselor la suprafața istoriei, sub forma unor miriade de chipuri adnotate, nominale, rubricate și expuse univoc, se inspiră din mitul lui Narcis, din îndrăgostirea de sine prezentă în orice persoană. Dacă pe timpurile dominației ecleziale și ale cosmologiei creștine, viziunea despre sine era ponderată prin virtutea smereniei, acum goana după imagine este, dimpotrivă, încurajată ca preț al integrării în marea comunitate a Cărții cu Chipuri. Nu mai contează bănuielile orwelliene și nici – în cazul foștilor subiecți ai comunismului – amintirea concretă a supravegherii. Știm – sau presimțim – că toată activitatea noastră online este monitorizată în incinte oculte. Bănuim că tot ce scriem, postăm, arătăm despre noi înșine este controlat, fie prin megaservere dotate cu filtrul unor cuvinte-cheie, fie aleatoriu, fie cândva, atunci când informația pe care o livrăm, benevol, se va putea întoarce împotriva noastră (măcar sub forma unei publicități selective). Și totuși, poliția virtuală nu ne înspăimântă. Ne simțim prea mulți și prea insignifianți în mărunta noastră paradă de sine pentru a ne teme de represalii. Sperăm doar că platitudinea nerecunoscută a vieților noastre nu va atrage atenția. Nădăjduim că spectacolul regizat sub impulsul de a vedea și a fi văzut corespunde

legalității difuze a normei nescrise care planează deasupra capetelor noastre. Și apoi, „ei" (indiferent de ce înseamnă asta) nu au pagini de FB? Nu sunt salariații cuiva, nu ne urmăresc *în același mediu virtual*? Câtă relevanță mai au (contra)spionajul și cenzura statală după Wikileaks? Nu este defecțiunea lui Snowden încă un exemplu al dificultății de a separa teroristul odios de nobilul *freedom fighter*? Cei care își ascund puterea de a ne controla sub pretextul unor rațiuni de securitate colectivă sunt la rândul lor vulnerabili... Patriot Act *vs* Julian Assange! Meciul pare inegal, dar rezultatul final e încă departe de a fi fost tranșat. Puterea s-a bazat mereu pe noțiunea de secret. Și azi există secrete, de la cele personale, până la cele politice, economico-industriale, bancare etc. Cu toate acestea, fascinația secretului scade, prestigiul său se veștejește văzând cu ochii. Fenomenul e ușor observabil pe planul relațiilor internaționale. În vreme ce ambasadorii trimit în continuare depeșe cifrate, care se împotmolesc în circuitele birocratice, liderii se sună la telefon și dau presei materie primă pe Twitter. Era informației a trimis secretul în șomaj. E mai important să comunici decât să ascunzi. Și e mai important să știi decât să bănuiești.

Mai toate filmele din seria James Bond se sfârșesc într-un cadru mirific (bărcuță în mijlocul oceanului albastru, căsuță pe o faleză dramatică). Eroul, agent secret victorios, se retrage cu iubita lui vremelnică într-un eden regăsit. Mai recent, un asemenea final ar fi tras de păr. Suntem în eonul GPS! Google Maps poate focaliza

orice punct al planetei. M-am reîntors, grație acestui miracol optico-topografic, pe străzi îndrăgite din Paris sau Lisabona... pe care nu le văzusem de fapt niciodată de pe acoperișuri! Tronând imobili pe un scaun, survolăm suprafața planetei ca niște spiriduși atotputernici și neputincioși. Știm că nu ajungem cu adevărat în locurile atât de vizibile nouă, știm că viața reală pulsează diferit, are culori, vibrații și parfumuri care ne scapă de îndată ce privim totul „din satelit", prin telescoape care transformă Terra într-un imens covor persan. Dar cine mai poate face realmente diferența dintre acces și adevăr, dintre vedere și vedenie, dintre imagine și fapt? O similară ambiguitate patronează și registrul celebrității democratizate pe FB.

În definiția curentă, celebritatea este atributul persoanelor cunoscute la scară foarte mare. Pe scara blocului poți fi doar „celebru". Dar „adevărata" celebritate înseamnă să fii recunoscut pe stradă, la magazin, sau chiar într-un concediu la capătul lumii. Valoarea celebrității e direct proporțională cu numărul celor care *nu* o posedă. Dacă aurul ar fi o resursă inepuizabilă, prețul său s-ar apropia de cel al unei pungi cu popcorn. Pe de altă parte, totul e relativ și în această materie. John Lennon nutrea convingerea că The Beatles, ajunși în culmea gloriei, erau mai cunoscuți decât Iisus Hristos (fraza, deliberat șocantă, a rămas mai ales prin enormitatea ei). Lady Gaga este mult mai cunoscută decât Lenin, Barack Obama, mult mai faimos decât președinta Braziliei. Cameron Diaz a recoltat numai pe pagina

despre ultima ei carte – *The Body Book* – peste două milioane de like-uri... Star-sistemul mondial e un panteon butaforic, iar locurile sunt oricum limitate: ce minte normală poate reține mai mult de două, trei sute de celebrități din toate domeniile, de la politică și sport până la cultură, știință și *business*?

Pentru a depăși dezbaterile sterile, căci subiective, pe care doar sondajele sociologice le mai puteau elucida, tehnologia FB propune o metodă de măsurare cantitativă deosebit de perfidă: *numărul de like-uri*. La prima vedere, e un criteriu rezonabil. Ai o pagină personală. Dacă ea primește X like-uri, orice comparație devine matematic exactă. Numai că FB (care își deschide pagina, în toate limbile, cu mențiunea: „E gratuit. Și așa va rămâne") nu este o întreprindere umanitară, ci o afacere de miliarde. Numărul de like-uri crește natural, dar crește și prin alocarea unor sume de bani: cu cât investești mai mult în vanitatea – sau instrumentul profesional al celebrității – cu atât obții mai multe like-uri. În final, clasamentul devine irelevant. Nu e clar ce e spontan și ce e achiziționat. Iluzia că fiecare poate fi celebru persistă, în detrimentul așa-zișilor săi beneficiari. Însă realitatea inegalității umane, condiție și pedeapsă a diversității noastre intraspecifice, nu poate fi abolită. Ca și în viața reală, 99% dintre utilizatorii FB constituie un lumpen proletariat al vedetismului. Ei nu ies din anonimat și cu atât mai puțin din singurătate, dar tot ce contează e să aibă impresia contrară. Cred că sistemul binar, în care toată bogăția existenței se reduce la

dihotomia *like/unlike*, are sens în lumea computerelor (din arhitectura cărora decurge), dar reprezintă o veritabilă insultă la adresa facultăților noastre de judecată. El presupune reificarea socială a utilizatorilor, deși le promite tocmai „intensificarea" propriei identități. Prin listare și frecvență, pozele de pe FB devin niște „prezențe" familiare. Oamenii rețin nume noi, se obișnuiesc treptat cu „stilul" unuia sau altuia, dar relația rămâne strict figurativă, chiar enervantă tocmai prin lipsa de corporalitate, care atenuează frica de străin, dar contrariază nevoia de comunicare umană reală. E ca și cum ai vizita un cimitir. Știi că numele – și, uneori, fotografiile de porțelan ale defuncților – *indică* o viață, o persoană cu destin, chip și înfăptuiri specifice, dar nu poți decât să-ți plimbi privirea pe suprafața unor monumente funerare care instituie o legătură doar pentru a o interzice.

În arenele circurilor romane, în cursul luptelor cu gladiatori, *mulțimea* decidea, prin degetul ridicat în sus sau orientat spre pământ, viața sau moartea celui care pierdea lupta. În alți termeni, o asemenea judecată, întemeiată pe umori și impulsuri, definește turma, masa umană amorfă, emoția colectivă neprelucrată și imitativă, nu judecata personală, îmbogățită cu nuanțe, dubii sau paradoxuri. Un individ chemat să-și exprime opinia numai în termeni de DA sau NU e o persoană amputată, frustrată, mărginită la prea puțin.

FB îngroapă într-o falsă egalitate istoria meritocratică și/sau aristocratică a Cluburilor și Cercurilor închise.

După Revoluția Franceză, care a adus burghezia la putere – și i-a permis, sub cei doi Napoleon, să se înnobileze prin decret imperial –, s-a conturat treptat o cultură a snobismului. Snobul este talentul estetizant, dar și parvenitul care, prin stil, decadență și rafinament izbutește să reconstruiască etajele doborâte ale ierarhiei sociale. În Europa sfârșitului de secol 19, admiterea într-un club select și promovarea în *Bottin* (cartea de adrese a lumii bune) constituia un scop în viața oricărui tânăr ambițios. Recunoașterea (meritelor sau a originii nobile) se făcea exclusiv, și exclusivist în saloane inaccesibile vulgului. Nu trebuia să fii celebru pe stradă, așa cum nu se cuvenea să fii „bronzat" în societatea aristocratică a Chinei imperiale. Faima mondenă, departe de viermuiala claselor inferioare, îți deschidea ușile Fortunei. A trăi „pe picior mare" era totuna cu a fi *admis* într-un Cerc restrâns, iar prestigiul oricărui asemenea

conclav era invers proporțional cu numărul titularilor săi. În fapt, distanța și contrastul de cromatică socială dintre *rednecks, blue collars* și *white collars* se păstrează până azi, numai că ea este ipocrit mascată de stereotipurile corectitudinii politice. *Redneck*-ul este cel care stă la soare, în arșița câmpului. Noblețea înseamnă subțirime, delicatețe, penumbră, adică viețuire disimulată, departe de freamătul „animalic" al mulțimilor. Noblețea, cultura bogată, averea, patrimoniul moștenit sau (măcar) genialitatea constituiau indicii segregaționiști ai unei elite purificate, care continua, în acorduri de pian, seri de poezie sau orgii halucinogene, tradiția indo-europeană a clasei suprapuse.

Și astăzi, Bilderberg, Davos sau Monaco, dar și Vaticanul secret, masoneriile, G7 sau Casele Regale perpetuează, la scară globală, această ineluctabilă auto-izolare a elitelor decidente, sau doar decadente. Aveam 35 de ani când am intrat prima dată într-un club select, la Roma: *Circolo degli Scacchi.*

Asemenea locuri cripto-aristocratice sunt discret prezente în toate capitalele importante. Marile averi și marile culturi se protejează la umbra vechilor lambriuri, în lumini discrete, unde șoapta precedă contractele și vorbele de duh acompaniază vinurile de colecție. În plină frenezie a liberalizării accesului, diferența socială dintre *oricine* și *cineva* funcționează mai bine ca oricând. *Les Grandes Écoles* franceze – un vestigiu elitist bine ascuns în demagogia egalitarismului republican – sunt și ele exemple de selecție meritocratică prea puțin

„populară“ (deși criteriile de admitere s-au relaxat oarecum). Conflictul dintre *Bottin* și *Who's Who* transpune tensiunea dintre Europa aristocratică și America meritocratică. Ultima a învins. *The American Dream* – în care mobilitatea socială depinde exclusiv de meritele și abilitățile individuale – stă la baza democratizării conceptului de „prestigiu“, suprapus, prin vaste operațiuni de marketing cultural, peste acela de „celebritate“. America reprezintă societatea unde „domnia cantității“ (deplânsă de René Guénon) s-a impus ca normă a profitului. Dacă putem fonda imperii pe bază de hamburgheri și băuturi acidulate, de ce n-am vinde oricui și iluzia celebrității? Lumea puterii reale (bani, cunoaștere, decizie politică) rămâne închisă, de vreme ce 5% dintre americani posedă echivalentul a 80% din PIB-ul SUA. Noutatea constă doar în livrarea unor subproduse de

masă ca materie primă pentru o pace socială bazată pe falsul acces la celebritate, la drepturi suplimentare și la educație ieftină.

Aparenta democrație a FB corespunde acestui plan de pseudopromovare socială. Oricât ne-am împăunat pagina cu minciuni sau exagerări convenabile, tot atât am înfăptuit – sau nu – în viața reală, de la studii și activități profesionale, până la opere de creație. Fabricile de celebritate, conectate permanent la mass-media, produc desigur și falsuri sau chiar aberații, dacă ne gândim bunăoară că Paris Hilton, o moștenitoare stupidă, ridicolă și sterilă, are 5 473 581 de like-uri, în vreme ce minunatul pedagog, scriitor, filozof și călător Alain de Botton e urmărit pe FB de „numai" 239 031 de admiratori... Formatarea propriei pagini ca receptor de like-uri (sub titulatura „persoană publică" etc.) devine hilară în cazul oricărei persoane care nu beneficiază și în viața reală de un asemenea statut. Dacă acest lucru ar fi rigid și, totodată, perceput ca atare, Facebook Inc. ar fi un eșec comercial. De aceea, în pachet intră tot soiul de portițe batante, care ventilează curenții anarhici a ceea ce s-ar putea numi...

marea trăncăneală digitală

„FB e pentru bârfă", îmi scria cineva. În zilele noastre, bârfa e hobby-ul umanității postindustriale. Bârfesc, deci exist. Succesul acestei practici are ca principal ingredient

voluptatea nepedepsită a voaiorismului generalizat. În viața reală, voaiorismul e dubios și dificil. El presupune imixtiuni organizate în intimitatea altcuiva, eventual protejată legal. Pe FB – ca și pe YouTube – materialul clientului se etalează de bunăvoie. Oamenii își narează viața curentă, își dezvăluie voluntar stările de spirit, gândurile, problemele (chiar intime) sau aspirațiile, oricât de mărunte, oricât de smintite. O tribulație personală mărturisită public e mai ușor de suportat, chiar dacă reacțiile empatice sunt stereotipe și formale. Anunți moartea unui bun prieten și te alegi cu o mulțime de formule consolatoare sobre („RIP") sau mecanic pioase („Dumnezeu să-l odihnească" etc.). Te declari emoționat de un examen, ți se urează coral „baftă"! O fotografie cu pisicuțul tău convalescent va fi întâmpinată cu o salvă de înduioșări prefabricate („vai, ce drăguț e!", „scumpul de el" sau, în varianta snob anglofonă: „*cute!*"). La noi, în spațiul ortodox, sfinții din sinaxare sunt ritmic sărbătoriți pe FB, într-o maree pietistă de firitiseli onomastice, iconițe catolicizante și candele rusești. Solidarizările sunt dublate de invidii ascunse, comparații flatante și fariseice sau identificări sumare. Pulsiunea narcisică se dovedește irepresibilă. Oamenii simt că mica lor lume, fuzionată cu marea trăncăneală de pe FB, nu este *în sine* atrăgătoare. De aceea, unii dezvoltă – ca în Evul Mediu – tehnici de *captatio benevolentiae* bazate pe „afectarea modestiei". Admit, bunăoară, că sunt incapabili să repare ștecherul, amplasează înainte de confesiune interjecții autoironice, se declară

neputincioși, cerșesc asistența într-un registru ingenuu. În fața atâtor exerciții de minimalizare, simpatia interlocutorilor e aproape automată. Se dau sfaturi, se comunică dificultăți similare, dimpreună cu soluțiile lor originale sau recuperate din tradiție.

FB oferă deopotrivă paradisul îndoielnic al dicteului automat și impenitența delirantă a salatei de cuvinte. Un singur exemplu, cules în ziua în care scriu aceste rânduri și semnat Gigi Leonte:

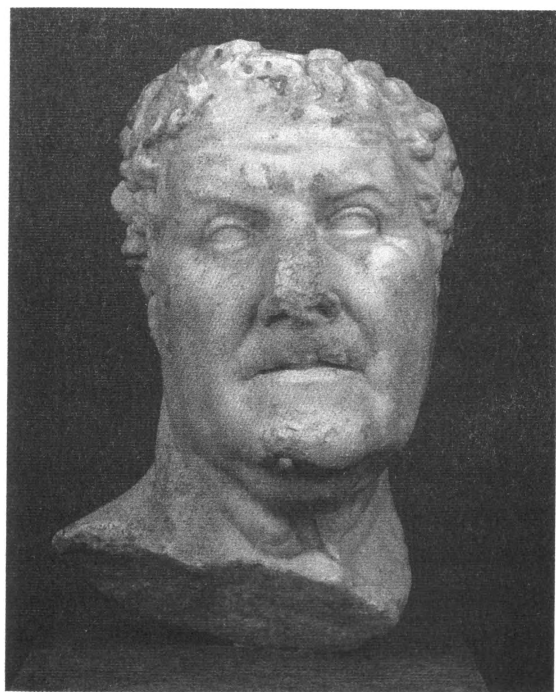
„VOI/NOII“ – am luptat „1989“ – (răsculat) pentru libertate. „LIBERTATE“ înseamnă: liberalism a te mișca

Many people on my friend's list don't even bother with me or just poke/like my stuff.. So I'm running a test to see who reads my post. I realize that's about 2% (or less) of you. If you read this, leave me a one word comment about your day. Only one word please. Then share this to your wall so I can leave a word for you. FACEBOOK/BRINGINGFUNNYBACK

precum o biluță de mercur sau de rulment. teorema înțeleaptă, în firea omului data de „i BRATIENI". @PAKKAT – Românii , românia dupa 1989 , au intrat ,, mai usor , înapoi în perioada primitivă a comunismului sclavagist Istoria va fi parte integrantă din neam. – Iliescu/gorby/KGB cu toata camarila lor se opun ANTANTEI.

Greu de supraviețuit unui asemenea șoc! Umanitatea, declinată în toate cazurile sale de agregare sau disoluție... Logica, trimisă în vizită la Muzeul Torturii. Viziuni profetice, la solduri, mesianisme de cartier, apocalipse de o involuntară veselie tristă. Totul stă sub semnul țărănesc al suspiciunii: trebuie să fie acolo *ceva!* Nu iese fum fără foc! E cu neputință ca aparențele să nu înșele... Colecția atitudinală pare nesfârșită. Nu mai are conotații locale și sezoniere. Corpul social este secționat în manieră geologică, expunând straturi străvechi și repertorii de cimitir vesel. Oameni cu niveluri culturale strident contrastante ajung să-și „vorbească", să se învecineze virtual, să se bată pe umăr. Rezultatul acestor ciocniri e mirobolant, pentru că nu mai lucrăm doar cu (veșnic româneasca) dualitate sat-oraș, ci și cu felurite subculturi cristalizate după căderea comunismului: hipsteri, rockeri, activiști gay, feministe, *urban cowboys*, posesori de Harley, fani Cătălin Botezatu, pești de Dorobanți, nostalgici disco, fete de la țară care fac PR la firme de pază, rebusiști justițiari, singuratici tenebroși, romancieri privați, blogherițe de dreapta, marghioale

care dau în bobi, vânzători de kebab, nași, cumetri, cuscri, pensionari mânioși. Babilonia e șarmantă, ca o bruscă resurecție a experimentului dadaist. Un singur exemplu, cules din pagina mea. Postez ceva despre presa 100% partizană, care-și pierde astfel credibilitatea. Eduard Klement, din lista mea de prieteni, intervine: „*filozofus non fuckit barba*". Recunosc, totuși, *Noctes Atticae* și intru în joc, solicitându-i junelui „*un pic de klemență*". Îmi răspunde sec, dar scriind de data asta „normal": „*n-am clemență*". Încerc o diversiune: „*nici măcar într-o noapte attică? Treceți atunci la De Reditu*

suo!" *Game over*! Klement cel Inclement habar n-avea de Aulus Gellius, d-apoi de Rutilius Namatianus! Până la urmă, nu „barba" conta, ci acel *facit* devenit *fuckit*!

Evident, probele fățișe de agramatism compromit, cel puțin în principiu. Dar e loc pentru toate figurile și opțiunile, într-un cocktail indefinit, care mixează poezia isihastă cu virtuțile sucului de mere, pozitivismul de almanah cu huiduiala de meci, flora de maidan cu finețea ikebanei. Aici, se răsfață tracomanii inflexibili, nepoții redutabili ai protocronismului, care susțin că romanii au fost cuceriți de daci și că, potrivit Tăblițelor de la Tărtăria, Iisus Hristos s-a născut în Hyperboreea noastră valahă... În cutare ungher se perpelesc anticapitaliștii viscerali, gata să pună bombe în băncile vinovate de Criză și să incendieze avuțiile nemeritate ale noilor îmbogățiți. Grupul nostalgicilor ceaușiști, care și-ar dori învierea lui Vlad Țepeș și înflorirea unui regim de mână forte nu face decât să recruteze noi adepți. O specie feroce e cea a loialiștilor mesianici, lipiți de idolul lor politic împotriva oricărui argument rațional. Fermecători mi se par și expatriații aroganți, care îi beștelesc pentru inacțiune pe compatrioții rămași la vatră: „chiar nu vă pasă de ce se întâmplă în țară?" O tot mai largă categorie e cea a conspiraționiștilor, constant îndatorată sentimentului că trăim într-o lume nesigură. Orice se petrece trebuie citit în cheia alegorică a complotului antiromânesc: trădarea de neam, inspirată de forțele absconse ale cabalei mondiale, se cere denunțată

în fiecare clipă. Nu pot fi ignorați filorușii (cu tot cu verii lor neolegionari) gata să exalte vedenia împărăției panortodoxe chemate să îngenuncheze decadenta aroganță a occidentalilor papistași sau protestanți. Dar nici rusofobii hepatici nu pot fi trecuți cu vederea, mereu speriați, mereu la pândă... Un pic surprinzătoare această ignoranță vivace, punctată de superstiții, dar capabilă să suscite cele mai fervente pasiuni geopolitice. Planiglobul fobiilor sau adorațiilor noastre e, dacă vreți, *mai mare* decât al altora. Există francofili necondiționați și oameni care, doar pentru că nu știu nimic despre Franța, încep s-o deteste. Germanofili și opusul lor neînduplecat. Pro-americani de granit și anti-americani de bronz. Amatori ai Italiei și disprețuitori ai „mizeriilor" peninsulare. Lusofili și sinolatri. În plus, fiecare conlocutor virtual vrea să te învețe ceva: unul predă lecții de istorie. Altul, de mecanica fluidelor. Poți frecventa – la alegere – cursuri serale de grădinărit, ore de învățământ politic, seminarii de pescuit static, introduceri în arhitectură, pilde inepte despre sfinții stâlpnici sau prelegeri de *gender studies*. Nimic nu lipsește din catalog. Și totuși, cât este de pregătit

omul nou 2.0

pentru lumea *hi-tech* în care a fost aruncat? Societatea *noastră* virtuală este oglinda celei reale, fie că ne place sau nu. Practic, lumea românească tribală, unde cultura

contractului e nulă, dialogul e formal, suspiciunea, omniprezentă, își pune amprenta și pe socializarea virtuală, unde toate aceste trăsături suferă amplificări nestânjenite. În 25 de ani postcomuniști, nu am reușit să conturăm o agora demnă de acest nume. Familia e tribul securizant, dar cum ieșim pe stradă, suntem înconjurați de dușmani închipuiți, asaltați de străini dubioși, care sunt acolo pentru a ne face rău. Spațiul

nostru public nu e dedicat conlucrărilor spre binele comun, ci „scandalului", care este corolarul toxic al unui carnaval fără sfârșit.

În România tradițională – conturată de Marin Preda prin „poiana lui Iocan" –, șezătoarea rurală dedicată „actualității" ilustra o cutumă inconturnabilă. Seara, după munca agricolă, bărbații ședeau în cerc, pentru a „se conecta" (inițial prin snoave și eresuri, ulterior, prin intermediul unui ziar) la lumea aceea mai mare, nevăzută, dar importantă, care ocupa spațiul urban. Femeile și cei foarte bătrâni aveau propriul loc de socializare între vecini, pe băncuțele proptite de gardul gospodăriilor monoton aliniate la drumul mare. Curtea bisericii parohiale prilejuia de asemenea schimburi verbale suculente pe pragul dintre sacru și profan. Acest stop-cadru de viață e încă valabil în satele noastre, unde viețuiește *jumătate* din populație. E o variantă patriarhală de socializare, înrudită cu instituția balcanică a cafenelei de sorginte otomană. Geniul grecesc al Balcanilor are rădăcini adânci, până în Areopagul atenian, unde – potrivit mărturiei pauline – cetățenii forfoteau zilnic pentru a afla „ce mai e nou"... Evident, arhetipala „poiană" a vechii Românii s-a mutat actualmente la bodega comunală, unde progresele incontestabile ale alcoolismului dăunează grav farmecului oratoric, odinioară lucid. Descendenții lumii rurale, subiecți ai urbanizării forțate din deceniile comuniste, au perpetuat șezătoarea în fața blocurilor din cartierele-dormitor.

Noua generație, născută deja în acest cadru periferic, a trecut însă, prin computere din „ajutoare umanitare“ sau chiar noi, luate în promoție în malluri, la șezătoarea de tip avangardist. Pe FB zăbovesc însă și pensionarii cu studii medii sau superioare, așezați încontinuu pe „băncuța digitală“. Ciclul nocturn-diurn se consumă în fața ecranului. De când se crapă de ziuă, acești lilieci virtuali socializează bonom, schimbând replici de tipul: „Neața...“/„Bună dimineața, George!/Sărut mâna, Florentina!“ Datele psihologice și socio-culturale ale trecutului s-au păstrat, adoptând însă condiții tehnice și formule discursive noi.

Efectul pervers al sincronizării tehnologice rezidă în faptul că ea nu implică automat o sincronizare cultu-

Foto: roxanailie.ro

rală. Este o sincronizare plauzibilă transformarea caselor maramureșene cu porți din lemn sculptat în viloaiele „versailleze“ de la Certeze?

Este „termopanizarea“ unica noastră intrare în contemporaneitate? Aș spune că ilustrăm un caz tipic de modernizare fără modernitate. *Noi* am stat la marginea Europei și apoi după Cortina de Fier suficient de mult timp pentru a rata toate întâlnirile capitale cu bornele culturii occidentale vii. Să nu uităm că Ienăchiță Văcărescu nu a trăit pe vremea lui Clément Marot, ci a lui Kant! Renașterea a început în Țările Române abia prin barocul brâncovenesc, sensibil la modele italiene. În ochii eruditilor monahi de la Neamț, pe timpul lui Paisie Velicikovski, rolul lui Voltaire era preluat de sfântul Grigore Palama. Ludovic XIV s-a reîncarnat în Principatele Unite abia pe vremea harnicului Carol I, un monarh de import. Unica sincronizare efectivă, în relativă libertate și simili-democrație, s-a petrecut scurt, între 1920 și 1945, când Sebastian comenta corespondența lui Proust, Blaga îl îngâna pe Frobenius și Brâncuși fraterniza cu Modigliani, la Paris. Cultura noastră interbelică este produsul a câteva *sute* de români școliți în universități apusene, care *au apucat* să se exprime... În rest, am fost mereu contemporanii altor spații, iar în ultimii 50 de ani, traficul cu LP-uri rock sau cu blue-jeans Lee și Wrangler nu a reușit nicidecum să colmateze prăpastia dintre „noi“ și „ei“: bătăliile noastre au fost altele, lecturile la care aveam acces, diferite, experiențele formative, complet decalate. Prea

puțini dintre copiii români din vremea comunismului au „crescut“ cu eroi ca Tintin, Corto Maltese sau cu Blake & Mortimer.

Prea puțini i-au venerat pe Salinger și pe Bob Dylan sau au fost marcați de texte cu mare influență generațională, precum călătoria filozofică a lui Robert M. Pirsig, *Zen and the Art of Motorcycle Maintenance. An Inquiry into Values* (apărută în 1974, a fost tradusă în românește abia în 2013...).

Câțiva dintre tinerii înzestrați ai generației mele au „profitat“ de recluziunea impusă a comunismului pentru a se adăpa la sursele culturii europene mari, încă disponibile: cultura de la Păltiniș! Între 1950 și 1989, intelectualitatea din România a avut acces, mijlocit și parțial, doar la cultura interbelică și la textele (neo)marxismului occidental (Gramsci, Lukács, Garaudy, Școala de la Frankfurt) asezonate cu semiotică și structuralism. Corifeii gândirii liberale au fost traduși abia după 1990. În compensație, tinerețea noastră a fost dedicată studiilor clasice și/sau patristicii răsăritene, în cheie filocalică, în vreme ce pe pick-upuri se învârteau discuri cu Led Zeppelin, Pink Floyd, Deep Purple și Dire Straits... În jurul nostru însă, milioane de tineri au fost educați fără nici un element care să-i treacă drumul intelectual spre Occident. După '89, de „acolo“ a venit, prin import, tehnologia, dar nu și „manualul de utilizare“. Degeaba găsești la Vodafone, în 2014, telefoane inteligente, degeaba te îmbraci în parodic-parvenitele „haine de firmă“,

sau călătorești o dată pe an în Grecia (cu varianta Turcia), dacă în vintrele tale continuă să curgă, distilate din tată în fiu, penuria alimentară, liceul industrial, propaganda naționalistă, Cenaclul Flacăra, revista *Cutezătorii*, Șoimii Patriei, *Cico*, *Eugenia*, bicicleta Pegas, Daciada, Cântarea României, UTC-ul, muncile agricole forțate și cele două ore oficiale de televiziune unică. Așa se explică, spuneam, atât entuziasmul cu care am preluat tehnologia în sfârșit accesibilă, cât și rezerva rurală, inhibiția, nemăsura și prostul gust pe care le-am pus în chimia acestui transfer.

Inepuizabila rezervă de patetism a României moderne constă în oscilația colectivă între identitatea „altfel" (pentru care Lucian Boia și-a asigurat adversități durabile) și tentația occidentalizării. Tabăra naționalist-protocronistă nu-și dă seama de contradicția în care se află: dacă suntem într-adevăr *unici*, de ce ne supărăm când ni se spune că suntem *altfel*? Nu e mai onest – și mai eficient – să fii tu însuți, fără să revendici o singularitate care te izolează? Cei drept, în orice cultură modernă se dă bătălia dintre comparatiști – atenți la similitudini sau transferuri – și autohtoniști – obsedați de „diferența specifică". (În ce mă privește, sunt un comparatist moderat.) Adevărul este că, plasați la mijlocul distanței dintre spațiul slavo-asiatic și cel apusean, nu putem pendula pe *altă* traiectorie: ori ne orientalizăm, ori ne europenizăm! Deocamdată, suntem încă un „amestec", un caz latin „la porțile Orientului", o variantă franțuzită de levantinism, un exemplu de hibridare, bine despărțit de lanțul carpatic. Dacă vrem să depășim această etapă confuză, se cuvine să punem – mai mult ca oricând – un diagnostic necomplezent. Da, avem, în cea mai mare măsură, o societate rămasă în urmă și *o percepem ca atare* pentru că ora exactă a visărilor noastre ticăie în Vestul prosper, nu în tulburele ocean ruso-asiatic. În fapt, fie că ne place sau nu, dilema noastră este dilema rușilor, redusă la scară balcanică. Și la ruși, de la Petru cel Mare încoace, elita a fost pro-occidentală, suspinând după Europa chiar și atunci când a produs teorii panslaviste, anarhiste, nihiliste sau

marxist-leniniste. Aceasta a fost și aspirația elitelor intelectuale românești, de la 1850 până astăzi, deși imaginarul interbelic a inclus, prin gândirism și ortodoxism, diverse fantasme etnocentrice. Toate aceste apologii autohtoniste erau, desigur, avangarde fascizante, suprarealisme utopic-militariste: cum să aperi ruralismul voievodal de la 1300 cu mijloace intelectuale copiate din filozofia occidentală a culturii? Ca și la ruși, divergența dintre programul elitelor și „simțirea" populară a rămas valabilă. Elitele rusești – primele care au declanșat modernizarea instituțională din Țările Române – erau pro-occidentale pentru că așa se formaseră de pe vremea când Ecaterina cea Mare corespondа cu „dracul" iluminist de la Ferney. Cu mujicul se lucra ceva mai greu, așa cum a putut constata, la vremea lui, bărbosul conte de la Iasnaia Poliana. O similară discrepanță între elanul modernizator al elitelor și „încăpățânarea" maselor e ușor de remarcat și în spațiul nostru. Barajul mental rural, împotriva modernității, s-a consolidat în vremea comunismului naționalist, cu urmări persistente până în zilele noastre.

Tipul uman care domină acum scena socială și politică e arivistul semi-urbanizat, necioplit și agresiv, din pricina complexului său de inferioritate. E Omul Nou, în toată desfășurarea lui mitocănească, stimulat de libertăți pentru care nu s-a luptat, hoț de diplome, de poziții nemuncite, de faimă nemeritată, de putere cu care nu știe ce să facă. Acestui tip uman parvenit, obținut printr-o continuă contra-selecție, îi surâde

tehnologia la care occidentalii au ajuns după sute de ani de muncă specializată, creativitate și disciplină comunitară: se simte cel mai bine în limuzine germane, e pofticios după lux și orice strălucește, afișează snob telefoane Vertu, dar nu citește decât tabloide, nu recunoaște că e *deplasat*, continuă să grohăie lozinci patriotarde, să urască străinii, să evite contactele cu lumea civilizată, pe care o copiază strâmb și pe care, în sinea lui, o detestă. El a pocit văile munților cu peturi care se degradează în milenii, el își asasinează vecinii cu manele, el conduce Bentley-ul în șlapi și poartă la piață pantofi de crocodil. El „preferă" litoralul românesc (pe care l-a pavat cu coji de semințe), el s-a săturat de intelectuali, de fandosiții ăștia înfumurați, de regulile UE, de obligația surprinzătoare de a nu-și bate copiii... Trecut de la gumari la Patek Philippe (fals sau autentic, după buget) acest precipitat al național-comunismului mizează doar pe vitalitatea chermezei suburbane, a grătarului care sfârâie pe ciment și a grobianismului „viril". Închiriază cluburi bazate pe pictură facială fluo, minigolf și „openbar"-ul cu „sucuri naturale". În weekend, mai trage la munte o brazdă cu ATV-ul... Constrângerile gramaticale nu-l afectează, legile sunt făcute pentru „fraieri", pilele și șpăgile lui pot obține orice, pe ușa din dos, el se descurcă, lui îi repugnă emisiunile culturale, atât de soporifice, el scrie și pe FB, unde n-are loc de finețuri, argumente, politețe sau bun-simț. Cu asemenea oameni în jur – dacă nu cumva la conducerea țării – România nu va deveni prea curând euro-

peană în sensul deplin al cuvântului. Observ, în schimb, că până și Omul Nou a înțeles că, de zece milenii, civilizația înseamnă civilitate, cetate, oraș, spațiu urban. Semi-urbanizat, mahalagiul de tranziție își reneagă originea țărănească, se îmbracă în trening sau în costum, se pavoazează cu gadgeturi *hi-tech* tocmai pentru a ocupa finalmente centrul, primăria, turnul cu ceas, strada mare... Ruralismul atemporal funcționa în paleolitic. „Eternitatea născută la sat" nu se brodește cu spiritul Europei civilizate, unde satele însele sunt mici *burguri*, așa cum castelele feudale erau *curți* senioriale, adică orașe în devenire. Retardul românesc e vital și deloc original. Omul Nou este țăranul scos din țâțâni, care nu a devenit un adevărat „burghez". De-a lungul istoriei, așa s-au purtat însă toți barbarii care și-au negociat ieșirea din barbarie: mai întâi au distrus, apoi s-au civilizat, adică au devenit „cetățeni", locuitori ai cetăților. Întârzierile noastre au cauze obiective: nu suntem mai proști decât alții, dar nici *șmecheria* în care excelăm n-ar trebui să ne convingă că suntem cumva mai deștepți. Nenorocirea noastră constă în faptul că am stat prea puțin *în* imperii: ne-am petrecut grosul istoriei *între* diferite centre civilizatoare. Retragerea aureliană a fost o catastrofă. Bizanțul s-a întins numai până la Dunăre (fostul *limes*). Turcocrația a fost un dezastru de ineficiență spoliatoare. Habsburgii au dominat doar Transilvania și (o vreme) Banatul și Bucovina. Rușii au cucerit Principatele, dar nu erau, ei înșiși, decât o „a treia Romă" cu miros de iurtă, blană de samur și votcă.

Integrarea în hinterlandul sovietic ne-a aruncat în fundătura despotismului asiatic, pe care Ceaușescu – ultimul stalinist din Europa de Est – l-a aplicat ca un elev silitor. Abia în 2007, odată cu integrarea în Uniunea Europeană, a reînceput pentru noi o istorie autentică, mare, ca parte a unui imperiu (de data asta democratic).

Depresia colectivă declanșată paradoxal în cel mai bun moment al istoriei noastre este reflexul unei adaptări prea rapide de la ruralismul colectivist și industrializarea forțată la statutul de „membru" al celui mai dezvoltat spațiu civilizațional din întreaga lume. Educația în libertate și pentru cultura libertății a escamotat ideea de responsabilitate și nu a reușit să se compună cu binele comun. Civismul celor școliți după '90 e rahitic, iar cei mai mulți tineri „nu sunt interesați de politică". Nu citesc, se răsfață cu iPhone și „iarbă", ocupă terasele și se distrează insolent, fără să-și pună „problema" viitorului. Împreună cu părinții lor, ei au avut doar de *recuperat*. O așteptare legitimă, după cinci decenii de rapt oficial, deposedare și colectivism etatist. Oamenii și-au recuperat proprietățile imobiliare sau funciare, au început să acumuleze, să se compare, să intre în competiția avuției afișate. Fiecare s-a socotit jefuit de statul comunist și a început să gândească în formula reparatorie a lui „mi se cuvine". Egoismul etern uman și-a găsit o claviatură expresivă mult mai amplă. Bunurile publice – ca și amintitul *bine comun* – li s-au părut tuturor superflue, neglijabile, înșelătoare. Magia pro-

prietății private a debilitat prezența profesională sau etică în mijlocul unei cetăți fără definiție. Contează numai ce e al tău, împotriva celorlalți. Treptat, sărăcia a devenit un stigmat, așa cum modestia sau rezerva au început să-i caracterizeze pe „loseri". Toposul dominant privește suveranitatea banului care, fetișizat, s-a substituit oricărei valori. Numai că nu am trecut de la „Nu te supăra, frate!" la „Monopoly". Nomenclatura comunistă (formată prin contra-selecție) a preluat activele, acțiunile și inițiativa economică, fără concurență, printr-un hocus-pocus fraudulos. Oricine a deținut o parcelă din puterea anonimă a statului totalitar a transformat-o, printr-o vastă rețea de complicități, în proprietate personală. În mod ironic, literatura socio-politică a dreptei liberale (Popper, Raymond Aron, Ludwig von Mises, Isaiah Berlin etc.) a remodelat gândirea unei minorități intelectuale active civic, care a omagiat capitalismul și democrația tocmai puse în operă, atât de original, de foști exponenți ai partidului comunist. Sub pecetea acestei contradicții, modernizarea societății a continuat lent, ipocrit și neomogen. Un veritabil *self made man* îmi spunea deunăzi că oamenii ca el, fără nici o legătură cu vechiul regim, dar care au înțeles piața și cum se fac banii sunt doar de ordinul miilor. Le putem adăuga, ca agenți eficienți de modernizare societală, angajații de multinaționale și românii care, prin muncă serioasă, împotriva Sistemului, au dat sens unei clase de mijloc incipiente: nu mai mult de 15%! În rest, trăim sub

imperiul Omului Nou 2.0, marele învingător al „tranziției". Un învingător care își atenuează, prin excesele sale kitsch, nevroza subdezvoltării. Nu putem contextualiza adecvat impactul *new media* asupra societății noastre fără să ținem seama de realitățile descrise adineaori. Cu acest bagaj critic, putem analiza mai departe modalitatea în care s-a organizat, și la noi

agora digitală

Iarmarocul opiniilor de pe FB se alimentează din libertatea teoretic nelimitată a postărilor. E adevărat că Facebook Inc. a pus la dispoziția utilizatorilor săi un sistem de *early warning*. Poți nu doar elimina din listă, ci și raporta indivizii care te hărțuiesc verbal, sexual sau confesional. Liniile roșii ale corectitudinii politice par asigurate prin acest mecanism sanitar. Și totuși obscenitățile sau probele concludente de indigență mentală abundă. S-a creat un sentiment de proprietate asupra paginii „personale" și el e adesea dublat de certitudinea că depășirea normelor de conviețuire „civilizată" nu va fi realmente sancționată. Un cetățean agresiv sau dezaxat psihic poate fi blocat, dar nimic nu-l împiedică să revină pe FB sub un alt nume.

În ipostaza forte, autoritară, utilizatorul poate face un *status*. În cea lejer hermeneutică, el se poate lansa în comentarii la declarațiile altora. Pentru a fi băgat în seamă, trebuie să figurezi pe lista de prieteni. Dreptul

fiecărui proprietar de pagină de a modifica lista de prieteni prin noi includeri sau excluderi e frecvent invocat, mai ales în mediul românesc, dominat de intoleranță și incultura dialogului. Nici comentatorii, nici destinatarii lor nu prea știu să-și exprime opinia în mod coerent și decent, fără contondențe jignitoare. La urma urmelor, prezența pe FB consacră *dreptul la zgomot*. Mulți clienți sunt iritați că nu știu *cum* să comunice, dar nu au de fapt *ce* să comunice. O majoritate reciclează clișee dintre cele mai dulcege. E plin de siropuri, peltele și jeleuri. Pe de altă parte, supărarea mutuală e frecventă. Cei mai mulți nu suportă, pur si simplu, *diferența de opinie*. Așteaptă numai aprobări entuziaste, aplauze și urale, ca și cum ar fi mici dictatori care au convocat, pe pagina proprie, minicongrese menite să le confirme „puterea", măsurabilă printr-o veșnică îndreptățire. Voința de putere a micro-dictatorilor e perfect străvezie: ei anunță, periodic, *lichidarea disidenților* prin excluderea lor din lista amicală. Amuzant e că lichidatorii nu atribuie excomunicările propriei lor insatisfacții, ci prin idiosincrazii derivate: i-au prins pe eretici cu simpatii dezavuabile (dăduseră „like" la pagina lui X sau Y, personalități publice din alt trib). Orice nou exemplu de intransigență e plebiscitat. Lichidatorul este felicitat pentru tăria sa de caracter, mai ales într-o lume nesigură, plină de falși prieteni.

Ajungem prin urmare la un punct nodal: în spațiul eteric al FB, *valorile sunt exclusiv retorice*. Deși CEDO

a creat jurisprudență legată de responsabilitatea afirmațiilor pe FB (asimilat ca spațiu public, în pofida caracterului „personal" al paginilor), utilizatorii evoluează într-un vid juridic. Nu există, în întreaga lume, suficiente instanțe de judecată pentru a disciplina anarhia etico-atitudinală de pe FB. Există doar căi personale de atac, astfel încât calomnia, de pildă, poate fi denunțată în instanță cu probe culese de pe FB. Asta poate induce o anumită autocenzură în cazul persoanelor publice, ale căror statusuri sunt mai rezonante. Dar o responsabilitate factual discriminatorie (plătești doar dacă ești celebru) este doar o formă nedreaptă de sadism compensatoriu. E ca și cum VIP-urile ar fi obligate să facă amendă onorabilă pentru a ispăși privilegiile acestui statut. E clar însă că o „legislație" (oricum carentă și aplicată selectiv) nu e moralmente pertinentă și își pierde justificarea de principiu.

Aici ne lovim de problema mai amplă a reglementării Internetului, care nu și-a găsit soluții globale, ci doar ilustrări locale, mai ales în țările cu deficit democratic sever, unde guvernele își arogă abuziv dreptul de a filtra accesul la servere sau de a cenzura anumite conținuturi. Accesul la FB a fost intermitent suspendat în China, Siria, Iran, Pakistan, Uzbekistan, Bangladesh și Vietnam. Statele islamiste pretextează asemenea decizii prin intenția de a proteja islamul de blasfemii... N-am remarcat, în schimb, cenzurarea videoclipurilor jihadiste despre executarea vreunui biet jurnalist occi-

dental: pentru „califii" actuali, decapitarea unui „necredincios" reprezintă pesemne un act profund educativ. E posibil ca lista țărilor care procedează la limitarea accesului să crească în viitorul apropiat. Între timp, subiecților din blocurile geopolitice non-occidentale li s-a oferit, generos, o alternativă „safe". *Qzone*, lansată în China (2005) de către grupul Tencent, le dă membrilor posibilitatea de a scrie pe bloguri, a ține jurnale, a asculta muzică sau a urmări videoclipuri „politic corecte" din perspectiva guvernului central de la Beijing. Această „mică" nișă non-FB număra, în noiembrie 2013, 623 de milioane de utilizatori. Firește că, dacă sunteți tentați să aderați la Qzone, trebuie să învățați ideograme... Nici Federația Rusă nu a rămas mai prejos. În 2006 a fost înregistrat *Vkontakte*, versiunea slavă (rusofonă) a FB. Clasat pe locul 8 în topul global al primelor 500 de *site*-uri în ordinea popularității, această rețea – al cărei acționariat stă sub un confortabil control oligarhic – reunea, în ianuarie 2014, 239 de milioane de conturi din Rusia, Belarus, Kazahstan, Uzbekistan și Ucraina. Aceste spații virtuale transpun într-o bătălie alfabetică tensiunile geopolitice din lumea reală. Deocamdată, ca număr de utilizatori ai rețelelor sociale, mandarina și chirilica sunt la egalitate cu mânuitorii occidentali ai caracterelor latine...

Politici restrictive au fost aplicate și în diferite mari corporații, pentru a nu deturna atenția angajaților de la sarcinile de serviciu, dar și pentru a diminua riscul

spionajului industrial. În 2007, 43% dintre întreprinderile britanice din sectorul terțiar adoptaseră măsuri de acest gen.

Deocamdată, Internetul și rețelele de socializare nu sunt propriu-zis reglementate, cu excepția sancțiunilor penale aplicabile în cazul pornografiei infantile și al pedofiliei. Teoretic, FB permite deschiderea unui profil personal începând cu vârsta de 13 ani (pentru a nu intra în coliziune cu o lege federală americană numită *Children's Online Privacy Protection Act*), dar nu există nici un mijloc de verificare a vârstei reale a solicitanților. *Anything goes!* – e singura „normă" operativă. De mic, orice copil bine educat învață (sau cel puțin învăța) diferența dintre public și privat: nu scotocești în poșete sau genți străine, nu te uiți pe gaura cheii, bați la ușă pentru a fi primit într-o încăpere care nu-ți aparține... În lumea virtuală, confuzia mentală dintre aceste două registre s-a extins fără opreliști. Mi s-a întâmplat, cred că și dumneavoastră, ca o conversație particulară să fie redată publicului larg, fără nici un soi de preaviz, d-apoi de accept din partea mea. Dacă blochezi pe cineva, ai toate șansele ca acela să scrie imediat o postare incriminantă la adresa ta. Deși bazată pe libertatea fiecăruia de a-și selecta compania, geometria variabilă a grupurilor de prieteni devine o sursă continuă de irascibilitate, proastă creștere sau chiar insultă gratuită. O metacomunitate a exclușilor – unită prin frustrarea comună – asigură, astfel, lipsa oricărei curtoazii imperative, abolește

orice conduită amabilă, suprimă regulile elementare de dialog civilizat.

Afirmația că, pe FB, *valorile au o semnificație exclusiv retorică* (și ornamentală) nu se bazează doar pe vidul legislativ, ci pe conduita efectivă a utilizatorilor. Orice ai spune/scrie pe FB, ai posibilitatea – și deci ispita – de a mima o atitudine, pentru că indiferent de valoarea ei formală (curaj, sinceritate, eroism, solidaritate, angajare politică partizană) ea NU are consecințe practice în lumea reală. Asta se vede cel mai clar în cazurile de mobilizare civică pe FB, unde adeziunile și declarațiile de sprijin sunt înmiit mai numeroase decât persoanele care ies efectiv în stradă pentru a susține o cauză. Există și cazuri în care mobilizarea pe FB provoacă afluențe incontrolabile, dar nu e vorba despre chemări la revoluție, ci de evenimente mondene. În 2011, autoritățile germane au inițiat un demers de interzicere a organizării de evenimente pe FB, după ce 1 600 de „musafiri nedoriți" au dat buzna la ziua de naștere a unei tinere din Hamburg, provocând pagube și dezordini pe care poliția abia le-a putut stăpâni.

Cu excepția unor asemenea situații, emoțiile prin care ne conturăm atitudinea personală pe FB sunt absorbite în gaura neagră a virtualității rămase... la stadiul de virtualitate. Diferite cercetări sociologice (unele, făcute chiar de echipa FB pe utilizatorii-cobai, au stârnit scandal și procese judiciare) demonstrează că efectul de contagiune emoțională online e minimal. Chiar și

campaniile de „manipulare pozitivă" nu au scăzut, bunăoară, proporția de termeni negativi folosiți în mod spontan de către utilizatori.

Unitatea teoretică dintre virtual și real se plătește printr-un soi de schizofrenie benignă, infantilizantă și (tocmai de aceea) prizată ca un drog ușor. Iresponsabilitatea funciară a utilizatorului de FB – care duce la o derealizare a simțului civic – reprezintă punctul forte al deciziei de a intra în rețea. Oameni care nu suflă o vorbă în prezența reală a șefilor (patron sau soț/soție, părinți etc.) își permit brusc să devină „vocali" în ambianța vătuită și impalpabilă a paginii FB. Toate umilințele propriei lașități ori ale timidității, toate frustrările acumulate în interacțiunea reală cu autoritățile (de orice fel) sunt facil răscumpărate prin „vitejia" virtuală. De altfel, numeroase studii academice despre New Media arată că FB provoacă scăderea nivelului de stimă de sine prin incitarea la invidie și resentiment. Acest aspect reprezintă o sursă paradoxală de noi frustrări pentru cei, foarte puțini, care acționează identic în cele două lumi. Majoritatea factuală a închipuiților anihilează minoritatea celor care, prin consecvența opiniilor, își salvează autenticitatea „ontologică". Digitalul aglutinează atitudinile falsificate mimetic și atitudinile asumate. El te invită la o permanentă *punere în pagină,* care reprezintă totodată o *punere în scenă.* Natura virtualului distruge, la grămadă, calitatea intenției, dat fiind că jocul are ca regulă „ecranarea", adică strategiile – voluntare

sau acceptate – de camuflaj prin dezvăluire. Ajungem astfel să ne confruntăm cu cele circa 10% de...

false identități

acumulate pe FB. Estimarea statistică variază. Ea se bazează pe contabilizarea paginilor afișate sub „porecle" (*nicknames*), însă procentul include și identitățile false, de tipul „Ion Popescu". Cei care adoptă această tactică răspund unui întreg evantai motivațional. Unii cred, din capul locului, că pseudonimia digitală este adevărata condiție a libertății de exprimare. Tot ce și-ar interzice sub numele real devine posibil sub acoperirea unui nume fals. Identitatea falsificată poate fi ori *un sine mai bun* (pentru că subiectul își permite, prin dedublare, să fie, de pildă, mai curajos, mai tranșant, mai explicit decât în realitatea zilnică) sau, dimpotrivă, *un sine mai*

Mulți văd ceea ce pari a fi,
dar puțini înțeleg ceea ce ești.

Machiavelli

rău, care își tapează luxul trivialității, al calomniei și denigrării oricărui „adversar" – real sau imaginar. Dr. Jekyll & Mr. Hyde...

Etic vorbind, orice identitate falsă constituie o fraudă, o formă de a trișa în marele joc digital. Practica amintește lunga istorie a delațiunii, sub cele mai sângeroase regimuri politice. Democrație fiind, cum necum, cei cu pagini sub identitate reală nu ajung la pușcărie pentru că înjură guvernul, dar plătesc, totuși, anumite costuri: felurite opinii nonconformiste îi pot îndepărta pe prietenii reali sau virtuali, prestigiul de care se bucură persoana în cercul său de cunoscuți variază în funcție de like-uri etc. Există însă și rațiuni de camuflaj greu imputabile, mai ales atunci când cineva alege un pseudonim într-o logică creativă, inspirată sau nu din exemplul unui Fernando Pessoa. Anumite persoane, complet nemulțumite de sinele lor real, de viața lor strivită sub banalitatea provinciei sau umbrită de spectrul ratării, *se reinventează* prin pseudonimie, acordându-și o *a doua șansă*. Apar, desigur, și motivații ceva mai practic prozaice, în cazul relațiilor extraconjugale, unde mascarea subiecților e tactic recomandabilă. Se spune că fabrica de narcisism a destrămat multe relații, prin descoperirea accidentală a unor *liaisons dangereuses*.

Subiectul camuflajului se recompune imaginar, își atribuie trăsături fanteziste, total absente din viața reală. Rubricatura FB conține spații albe, care pot fi completate prin orice tip de fantasmă. Te poți de pildă „localiza" într-o altă țară, într-un oraș legendar sau pe „planet

Earth", ai „oportunitatea" de a-ți însuși o profesiune la care ai visat (fără s-o poți practica) etc. Poți să-ți maschezi singurătatea (adică lipsa unui partener stabil) prin eufemisme misterioase de tipul: „e complicat..." Aminteam de Pessoa și pentru că avem cu siguranță cazuri de personalități ficționalizate multiplu. Tipi care nu se mulțumesc cu *o singură identitate falsă.* Joaca de acest soi vizează, cel mai adesea, substituirile de gen. Bărbați care își asumă identități feminine și invers. E fără îndoială mai ieftin decât o operație chirurgicală cu același obiectiv! Oricum, inventivitatea subiecților e remarcabilă. Nomenclatorul pseudonimelor pare inepuizabil, de la reciclarea unor figuri istorice marțiale (mareșalul Antonescu, Carol I) până la convocarea unor figuri aristocratice („Christian de Brandenburg"), a eroilor de benzi desenate sau din filmele de animație. Virtualul degajă o plasticitate pe care spiritul ludic, exprimat prin histrionism, o fructifică frenetic. Joaca de-a identitățile ține de eterna psihologie a carnavalului. Prin carnaval, ordinea curentă e suspendată nu doar prin sentimentul festiv, ci și prin amestecarea rolurilor sociale. La urma urmelor, *nebunul* ales ca rege al carnavalului ilustrează unul dintre arhetipurile democrației.

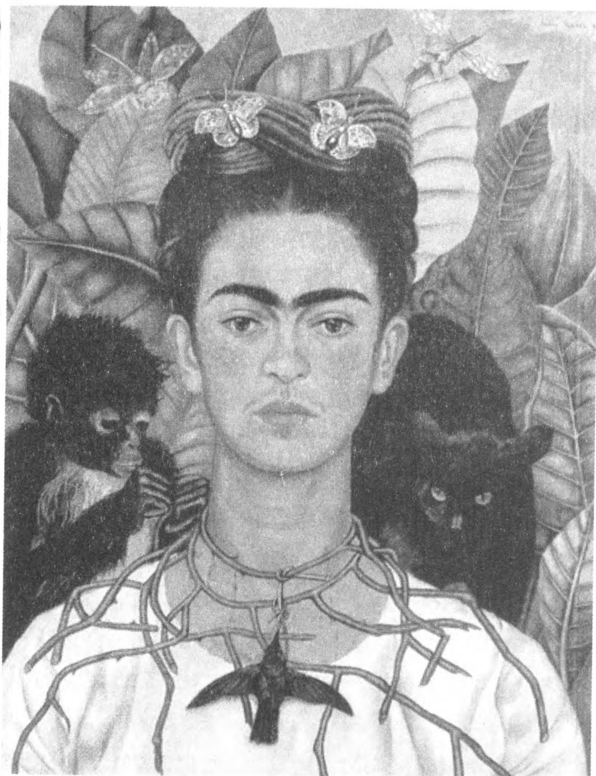
În construcția pseudonimului transpare adesea metafora obsedantă a subiectului, care le oferă psihanaliștilor amatori un amplu material investigativ. Parcă am asista la o interminabilă ședință de spiritism. Dar așa cum duhul invocat în jurul mesei mișcătoare nu e decât spectrul persoanei reale, individualizarea în rețelele de

socializare e falsificată prin compunerea ei egocentrică, idealizantă, chiar dacă nu folosești un pseudonim. Oamenii aleg cea mai flatantă imagine pentru poza de profil (atunci când nu-și etalează dublul zoomorf, floral sau heraldic). Deghizarea identității virtuale se împlinește cel mai adesea prin *overstatement*, însă poate recurge și la *understatement*: te poți flata prezentându-te mai frumos decât în realitate, dar și mai urât, precum cineva, un om de altfel inteligent, care s-a identificat masochist cu un manelist din Brăila!

Biografia e în genere epurată de orice imperfecțiune. Dacă nu ai școală, poți anunța, teribilist, că ai absolvit „școala vieții" sau „facultatea de karate". Te declari la o adică „auto-angajat" (ca să sugerezi că ești și propriul stăpân). Dacă Dorohoiul ți se pare un loc sufocant, te promovezi, aventurier și cosmopolit, în categoria „cetățean al lumii" etc. Laturile bune sunt magnifiate: nimic nu te împiedică să declari lecturi majore, preferințe cinematografice selecte, gusturi rafinate, chiar dacă n-ai trecut niciodată pe acolo. Tipologia mecanismelor de idealizare oferă o bună radiografie a valorilor în vogă. Însăși posibilitatea de a-ți fabrica o carte de vizită digitală neverificabilă te împinge spre depenalizarea morală a minciunii. În cercul prietenilor reali, toți și-au construit profilul de FB în acest mod, așa încât „minciunica" e pardonabilă, chiar dacă e percepută ca atare. Prietenii știu că ți-ai pus o poză de acum 5 sau 10 ani, dar și ei au trișat pe undeva, așa că închid ochii. Falsul generic are însă alți destinatari: prietenii virtuali, cei care nu

te vor cunoaște niciodată în realitate. Ei sunt cei mai prețioși martori ai autocomplezenței tale narcisice. Ei sunt chemați să valideze o ficțiune care măgulește, căutând să acopere complexe și să închidă frustrări. Și se achită de această sarcină fără prea mult entuziasm.

Moda *selfie*, de pildă, dovedește că narcisismul urâțește sau parodiază involuntar: un *selfie* are valoarea artistică a unei instalații de *karaoke*. Isteria fotografiilor *selfie* pe Instagram sau alte fluxuri de socializare exprimă

photoland/age fotostock © Fine Art Images

deopotrivă setea anonimilor de a imita celebritățile (vezi Kim Kardashian), dar și *prezentarea sinelui ca produs publicitar.*

E aici o doză de prostituție sublimată prin marketing: asta e marca mea și e de vânzare, ca orice marcă. Nici pomeneală de artă poetică! Evident, dacă ziarele serioase au început să publice *selfies*, așa cum au șters, ca să supraviețuiască, granița dintre publicitate și informație, tendința nu va putea fi oprită, ci doar criticată. Autoportretele marilor pictori (Dürer, Van Gogh, Francis Bacon, Frida Kahlo, Horia Damian) sunt tragice prin unicitatea lor mărturisitoare.

Prin arta sa, pictorul se vede pe sine drept un altul. Frumusețea fiecăruia trebuie văzută de altcineva. O fotografie bună e cea în care privirea altcuiva descoperă frumusețea noastră, printr-o sinteză plină de grație. E nevoie de pasiune, de interes gratuit, de iubire sau de noroc pentru ca fotografierea cuiva să spună ceva mai mult despre acela decât o poate face el însuși. Fotografia „reușită" moștenește creativitatea portretului de șevalet. *Selfie* – adică mania autoportretului pe smartphone – denunță singurătatea lui Narcis. Și teama lui de el însuși. Nu te poți îndrăgosti de cineva dacă îl vezi într-un *selfie.* Nu atât pentru că imaginea lui autocaptată e tehnic mediocră, cât pentru că acea imagine sugerează autosuficiența, închiderea, indisponibilitatea dialogică. Nebunia *selfie* arată că un miliard de ego-uri umflate zilnic cu pompa nu mai au loc nici laolaltă, nici în ele însele. O asemenea dilatare egocentrică ne satură de noi înșine

și de ceilalți. Nu putem fi *atât de interesanți* pe cât ne permit să credem noile tehnologii.

Recent a făcut furori *Ice Bucket Challenge*, cu mii de VIP postând pe YouTube filmulețe în care își toarnă pe cap gălеți cu apă rece, sub pretexte umanitare. „Provocarea" a debutat printr-o campanie anticancer, bazată pe alternativa: dacă nu donezi, faci o baie glacială. Parcă era mai rezonabil să donezi! Apoi, scenariul a suferit modificări focalizate egocentric: încasezi stoic potopelul de gheață *tocmai ca să arăți* lumii că ai donat... Boala pentru eradicarea căreia luptau atâția filantropi (de data aceasta, scleroza laterală amiotrofică) a devenit ceva mai cunoscută opiniei publice, însă tevatura a reunit, pe plan global, doar 50 de milioane USD. Am calculat că personalitățile implicate și-au folosit întreaga *star power* pentru a dona, în medie, 50 de dolari... IBC s-a practicat și în România, unde politicieni de toate staturile – și stele sportive – s-au răcorit într-un turnir ce amintea bătăile cu frișcă dintre Laurel & Hardy. Mulți dintre bieții oameni au ezitat îndelung, aplicându-și frisonul video abia *după* ce curiozitatea entuziastă a publicului se istovise. În loc de ovații, retardatarii au obținut mai degrabă primele enervări ale audienței.

Toate aceste puneri în scenă nu au, de altfel, cum să evite anticlimaxul unei dezamăgiri. Ca orice ritual fără religie, gesturile mecanice, placate pe lumea vie, sfârșesc într-un bergsonian efect comic. Fără nici o excepție, am fost neplăcut surprins ori de câte ori am întâlnit pe stradă o persoană cunoscută mai întâi pe

FB: semănau cu niște statui din ceară de la „Madame Tussaud“ care, scoase în parc, se topesc sub dogoarea solară... *Makeup*-ul digital conține o doză de mistificare mult mai mare decât machiajul diurn. Și cum să nu fie așa, de vreme ce panoplia FB este o infinită colecție de *capete*, adică de corpuri decapitate? Selecția pozitivă, idealizarea pe bucăți a atâtor *talking heads*, duce treptat la...

fragmentarea discursului

Există istorici ai tehnologiei optimiști. Ei ne spun că fiecare nouă tehnologie găsește în final o formulă de coabitare cu cele vechi. Ni se amintește că tiparul nu a ucis arta caligrafiei, că televiziunea nu a suprimat radioul, tot așa cum cărțile electronice nu vor elimina cărțile „clasice“ și tot așa. Se prea poate. Am însă presentimentul că era ecranelor tactile și a terminalelor inteligente schimbă radical nu doar modul nostru de informare curentă (deci procesul de formare continuă specific educației moderne), ci însăși sintaxa noastră mentală. Revoluția IT&C are proporții de epopee. Alipirea noastră de ecrane, protezarea memoriei prin motoarele de căutare și comunicarea instantanee prin SMS sau alte tipuri de mesagerie au ridicat *imaginea* mult deasupra *cuvântului*, care pare greoi în comparație cu puterea sintetică a reprezentărilor vizuale. Acest nou sindrom cognitiv antrenează consecințe neurologice și

epistemice de prim ordin. Timp de aproape zece milenii, sensul culturii umane a fost acela de a transmite memoria colectivă (informații practice, tehnici, mituri, rituri etc.) de la o generație la alta. Până acum câteva decenii, stocarea acestei mase crescânde de informații era dirijată prin respectarea unui canon universitar de mari autori. Specializările derivau din acest solemn trunchi comun al cunoașterii ca patrimoniu universal. Până la urmă, educația, cultura și creația erau cariatidele pe care se sprijinea ferventa luptă a tuturor semințiilor umane cu *uitarea*. Cuvintele, ordonate în texte de autoritate intelectuală, ofereau baza tactică a acestui mare efort polivalent. Imaginile, oricât de prestigioase, pentru că orice civilizație are o componentă *iconică* – ocupau locul secund. Ele erau destinate analfabeților: *Biblia pauperum*. Ei bine, revoluția IT&C a *rezolvat* – aparent definitiv – chestiunea memoriei colective. Un disc extern de un terrabit poate „salva" toate textele importante ale omenirii (indiferent după ce criterii le-am clasifica). Digitalizarea fondurilor de carte din marile biblioteci va permite stocarea electronică a unui conținut oricât de extins. Cum nu există autori fără „drepturi", categoria creatorilor e grav periclitată. Au apărut serioase probleme de *copyright*, proprietatea intelectuală suportă cu greu asaltul piratajului, dar – ca de obicei – soluțiile nu lipsesc. Marile universități – care își apără sagace prestigiul – au softuri antiplagiat care „piuie" de îndată ce lucrarea unui student conține secvențe de numai cinci cuvinte pe care și altcineva, oriunde ar fi el

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

PLVTARCHI
VITAE PARALLELAE

CL. LINDSKOG ET K. ZIEGLER

VOL. I · FASC. I

LIPSIAE
IN AEDIBVS B.G. TEVBNERI

în spațiu și timp, le-a mai pus în aceeași ordine. Pe de altă parte, programul BookID este capabil să identifice, grație unui algoritm sofisticat, toate cărțile ilicit difuzate în format *pdf* și să le elimine automat de pe Internet. Dincolo de asemenea inconveniente, faptul cel mai revelator ni se impune: pentru prima dată în istoria lui *homo sapiens*, capacitatea tehnică de a conserva date depășește indefinit capacitatea noastră de a produce texte. Tehnosfera a înglobat noosfera. Și dacă natura are oroare de vid, rețelele de socializare ocupă acest spațiu excedentar...

Pe de o parte, a fi contemporan cu o asemenea revoluție mi se pare de-a dreptul fantastic. O tabletă Kindle

Fire te trimite pe plajă cu 5 000 de volume la distanță de un click. Arhivele digitalizate nu au capăt. Lumea e mai borgesiană ca oricând. Suntem în labirintul textelor accesibile. Putem deschide miliarde de pagini de text. Dramaturgia lui Shakespeare, romanele lui Balzac sau Philip Roth, corpusul pseudoareopagitic, operele lui Platon sau poezia romanticilor englezi se află la doi pași de orice punct al planetei. Metafora acestei explozii cognitive la îndemâna tuturor este chiar opera colectivă, mereu neterminată, a enciclopediei online *Wikipedia* (singura care conține și un articol despre propria geneză). Un loc departe de rigorismul filologic al colecției de texte clasice *Teubneriana*, unde editorul de odinioară îl plătea cu un galben pe găsitorul unei minime greșeli de tipar (*Bibliotheca Teubneriana* există azi și în format digital). Wikipedia consacră triumful cunoașterii vulgarizate și desfide mitul specialistului. Există în acest bazar la purtător erori intenționate sau nu, omisiuni și lacune, însă „Wiki" a devenit parte din viața omului conectat. Enciclopediile clasice filtrau intrările și cochetau cu definitivul sub auspiciile unei anumite ideologii culturale. Acum, orice subiect enunțabil participă la sumarul nesfârșit al acestei sinteze mobile: trupul lui Gulliver, asaltat de liliputani, stă legat fedeleș în spațiul virtual. Teoretic, ne-am putea bucura că lumina cunoașterii universale poate străluci, prin Internet și e-learning, în orice cătun african, în favele sau în creierii unor munți pustii. Nu e chiar așa, dat fiind că bariera sărăciei

globale e impenetrabilă, așa-numita *fractură digitală* dintre Nord și Sud nu a fost încă depășită și tot mai numeroase guverne nedemocratice practică politici antieducaționale lucrative electoral. Pe de altă parte, însăși conștiința că *imperativul a-letheic* a fost rezolvat omoară lent motivația efortului intelectual. Zeci de generații occidentale sau orientale – de la benedictinii irlandezi, până la mandarinii care păzeau arhivele sacre când ultimul imperiu chinez s-a prăbușit sub loviturile colonizării – au trudit și s-au distins social tocmai ca gardieni competenți ai trecutului codificat în texte. Acum, aristocrația de robă, clerul de orice soi, scriitorii profesioniști sau truditorii din industriile culturale clasice se află la o răscruce. Utilitatea lor socială, încă recunoscută, devine tot mai puțin indispensabilă. Informația e salvată, ajunge oriunde, dar ghidurile de întrebuințare, rețetele inițiatice, grilele de lectură sunt superflue, tocmai pentru că masele, numerele mari, anonime, au prins de veste că pot intra în templul cunoașterii sărind geamul sau forțând ușa, prin simpla branșare a unui *memory stick*. Pe timpul când Sofocle își compunea tragediile, în peninsula scandinavă nu apăruseră încă cititorii în rune. La Bizanț, doar un procent din populație știa să citească: o cifră uriașă pentru cel mai opulent și rafinat dintre imperii! Masele trăiau, trudeau și mai aveau de așteptat un mileniu pentru a căpăta o identitate civilă, accesul la educația de bază și o fereastră către patrimoniul universal. N-aș vrea să par (și nici să fiu) un nostal-

gic incurabil. Râdem, astăzi, de savanții care erau siguri, la apariția căilor ferate, că viteza trenurilor (care abia depășea 30 de kilometri orari) urma să-i demoleze pe călători – și nu avem chef să lăsăm posterității aprehensiuni la fel de ridicole.

Poate că această fuziune haotică între mase și cunoaștere va genera mutații pozitive pentru specie. Dintr-o perspectivă hedonistă, lumea în care fiecare vehiculează informații confuze, superficiale și caleidoscopice va fi cu siguranță mai plăcută decât lumea veche, a elitelor competente, care conduc mase de ignoranți. Un loc comun al antipsihiatriei cere depășirea tuturor inhibițiilor. Nu este inhibiția rodul mizerabil al represiunii politice? Trebuie să ne arătăm în sfârșit așa cum suntem... Omul premodern se apropia de cultură cu sfială. El se afla imobilizat în „starea" lui socială ca într-un sistem de caste. Cunoașterea era apanajul celor puternici. Până nu demult, studenții trăiau inițierea în cultura înaltă printr-un *mysterium tremendum*: amfiteatrele păreau temple, iar bibliotecile, altare în incinta cărora umbli pe vârfuri și păstrezi tăcerea. Percepția generației FB asupra universității e mult mai *cool*. Studenții merg la cursuri cu tablete și telefoane inteligente, pot verifica pe net exactitatea oricăror date și se gândesc mai mult la stagiile practice din corporații decât la dansul conceptelor.

Reedităm (a câta oară?) povestea Ucenicului vrăjitor. Forțele pe care le-am declanșat nu mai sunt ușor controlabile. Se poate lesne anticipa o criză a democrațiilor care au ajuns în acest punct de inflexiune: nici o autoritate

(de la cea intelectuală până la cea politică) nu mai este indispensabilă. Și orice autoritate poate fi înlocuită printr-o variantă libertariană sau anarhistă. Partea bună ar putea veni din demistificarea definitivă a ideii de secret. Și tot aici e partea rea, întrucât partea bună a secretului se concentrează în ideea însăși de secret. Secretul era o speranță. O temere incitantă, o făgăduință virgină. Julian Assange a demonstrat că *Sfânta Sfintelor* e goală. Sulurile Thorei sunt vacante. Cel mai secret loc de pe planetă conține bârfulițe amuzante – și uneori bine redactate – despre șefi de state și guverne. *Power is an empty box...*

Weberiana *dezvrăjire a lumii* (subtil disecată de Marcel Gauchet) a depășit de mult stadiul uverturii. Nu scrisese Montaigne că oricât de înalt ar fi tronul pe care stăm, tot în *cur* ne așezăm pe el? Acum nu doar copilul nesăbuit și inocent din povestea lui Andersen strigă în gura mare că „regele e gol". Obsesia transparenței democratice a provocat definitiva desacralizare a puterii. Știm că liderii noștri fură, mint, se îmbată, preacurvesc, sunt lași, meschini și inconsecvenți, ca orice alt om. Știm că ONG-urile și sindicatele țes complicități bănoase cu guvernele și patronatele, deformându-și vocația originară. Știm că fondurile europene sunt sistematic fraudate. Știm că televiziunile fac propagandă, manipulează și participă la lupta politică. Știm că jurnaliștii au „sponsori" diferiți de angajatorii lor oficiali și că marile contracte guvernamentale vizează,

clientelar, profitori iliciți. Accesul la informație este accelerat prin rețelele de socializare FB a devenit cutia de rezonanță a „știrilor", ambalate ın straiele stridente ale unor demult erodate „breaking news". Aceste știri, care nu mai pot provoca senzații tari pentru a fi relevante, se încarcă negativ și extind nevroza colectivă în care trăim.

În rezumat, confuzia dintre informație, opinie și „entertainment", rafinarea tehnicilor de manipulare, banalizarea știrilor prin accesibilitatea lor instantanee și nelimitată, dar mai ales doborârea culturii înalte în numele „democrației" sunt tot atâția factori care aplatizează gândirea, destituie idealurile în care părinții noștri încă aveau încredere și duc la un pesimism social măsurat prin apatie civică, mediocritate și haos valoric. Dacă toți suntem la fel de *murdari*, cine să mai laude *curăția*, sau chiar curățenia? De ce aș legitima prin votul meu voința de putere a unor politicieni pe care Yahoo mi-i prezintă mai degrabă în acțiune fiziologică decât ca purtători ai unor proiecte mărețe? Cine îmi mai poate da *lecții*, după decesul superiorității morale sau intelectuale?

Excepționalismul românesc, declinat în cheie masochistă, ne face adesea să ne împăunăm cu locurile noastre codașe, la toate capitolele. Cei care urmăresc însă realitatea internațională, dincolo de frontierele (ne)fericitului nostru teritoriu, au înțeles de ceva timp că potențarea viciilor românești tradiționale (conspirația mioritică, trădarea de supraviețuire, invidierea morbidă a oricărui

merit) e de fapt o formă de sincronizare cu involuția lumii occidentale. Da, diferențele economice sunt uriașe și ne va lua ceva timp pentru a le micșora. Pe fond însă, decăderea educației prin desființarea culturii înalte nu se limitează la industria autohtonă a diplomelor calpe. Ea a cuprins, sub cavalcada corectitudinii politice, întregul Occident euro-american. Cetățeanul mediu din „vechile state" membre are un nivel mediu de „cultură generală" net superior celui din România. Noile tehnologii – cu amestecul lor de angoasă, putere iluzorie și năvală imagistică – vor egaliza entropic toate aceste diferențe deocamdată perceptibile și chinuitoare.

Fragmentarea discursului este dictată nu doar prin micșorarea capacității de concentrare (*attention span*) a unui creier supraexpus la bombardamentul informațional cotidian, ci și de formatul prestabilit al noilor forme de comunicare. Acestea privilegiază transmiterea mesajului *în timp real*, astfel încât scurtimea prevalează asupra conținutului. Iacobinii revoluției IT&C sunt conectați non-stop la terminalele lor pe care circulă fără pauză fluxul de știri. Așa cum jurnaliștii sunt obligați să comunice pe toate canalele disponibile (presă scrisă, televiziune, blog personal, pagină de FB) și „publicul" e în priză multimedială. Cursa pentru omniprezență este *hybris*-ul erei media. Și cel mai strident sediu al „omniprezenței" rămâne *clipa de față*. Singurul criteriu este noutatea, așa încât o știre cu adevărat semnificativă, de acum 10 minute, este ecranată de știrea – la fel de futilă – a ultimului minut. Important e să fii la curent

cu „știrea momentului", oricât de nulă sau de grotescă ar fi frapanta ei irelevanță. Acest mecanism de sanctificare a clipei pune creierul într-o stare de asediu care poate fi depășită numai prin trecerea la următoarea știre. Publicitarii sunt fericiți, ochiul – care alunecă disperat spre josul scrollului de pe iPad – se depresurizează, dar atenția sfârșește prin a se epuiza. De la un punct încolo, în spațiu și timp, focalizarea intelectuală suportă un colaps. Fenomenul e și mai accentuat pe FB, unde, cum spuneam, se prelucrează *ecourile* „actualității". Acolo, oferta e și mai dispersată decât pe un site de știri online. Fiecare categorie de utilizatori are un alt centru de interes prioritar: politica, economia, viața personală sau cabinetul de curiozități al umanității pe larg. Intersecția acestor fluxuri generează permanente disonanțe cognitive. Minima ierarhizare și repartizare tematică încă prezentă pe site-urile de știri dispare sub avalanșa de grohotiș ecletic de pe FB. Între poze cu prunci dolofani, fotografii de absolvire, anunțuri nupțiale sau funerare, citate apocrife și comentarii politice la zi, mintea e năucită, privirea își pierde acuitatea, înțelegerea trenează. *Enough is enough!*

Accesat pe un Retina Display, FB e mirific. Milioanele de pixeli, insesizabile pentru retina propriu-zisă a ochilor noștri, compun o imagine mai „realistă decât realitatea". E o realitate secundă, în două dimensiuni. Dacă am percepe realitatea secundă a lumii FB în trei dimensiuni, ar trebui să vizualizăm un bloc de coșmar, cu un miliard de garsoniere ai căror locatari își aniversează

ziua de naștere simultan. Un miliard de tarabe cu mărunțișuri, din spatele cărora răsună tânguirea comercială a unor precupeți exasperați, dornici să atragă atenția pentru a capta firfiricii unor like-uri. Omenirea conectată își deschide...

drumul spre interjecție

În ferestruica oricărui status e loc pentru orice fel de conținut. Poți lipi un link spre articolul care ți-a plăcut, la o piesă de pe YouTube sau către site-ul unui magazin de biciclete englezești *handmade*. Ai ocazia să-ți arăți pozele făcute acum un minut la o bere Paulaner în Floreasca sau o Chimay Bleu în Piața Mare din Bruxelles. De curând, am postat un mic eseu despre Rusia, scris acum câțiva ani, pentru a demonstra că situația de acolo nu s-a schimbat deloc. Au rezultat 30 de redistribuiri, ceea ce nu e rău... Dar cele mai apreciate postări sunt cele fulgurante, care nu solicită prea mult ochii și mintea.

Scriitorul diletant sau profesionist de pe FB trebuie să favorizeze aforismul. Pastila efervescentă. Paradoxul laconic. Formula scurtă, dar percutantă. Iată cheia succesului. Lungimile plictisesc, pentru că obosesc mintea unui public deja obosit de el însuși. Să nu uităm că publicul se invită la propriul spectacol, el scrie, tot el citește. Oamenii care zăbovesc pe FB până la dependență (voi reveni asupra acestui aspect) sunt albinuțe

care culeg nectarul în timpi scurți. *Wall*-ul (metaforă a fixității) e de fapt un curs de apă deasupra căruia plutesc milioane de frunze. Există și pelicani capabili să îngurgiteze peștoi. Cei mai mulți însă sunt utilizatori grăbiți, care nu au de fapt nici o treabă, dar a căror concentrare e zdrențuită de fluxul permanent al „noutăților". În chip intuitiv, autorii de postări au deprins această regulă de marketing personal. O postare de trei paragrafe riscă să treacă necitită. Există desigur ore optimale, *rush hours* digitale sau frecvențe recomandabile. Însă regula – cu cât mai scurt, cu atât mai popular – a triumfat empiric, prin încercări și eșecuri repetate. O altă

regulă nescrisă își face loc în decalogul metodologic al scriiturii digitale. Ea e inspirată din studiile de rating televizual. O postare e cu atât mai prizată cu cât e mai emoțională, ba chiar emoționantă. Au ceva succes și aforismele – comprimate sapiențiale de uz general uman. Avem amatori de înțelepciune instant.

Cei mai numeroși sunt însă subiecții deformați de *reality-show*-uri, marile liturghii lacrimogene ale „vieții în direct", unde empatia față de nefericirile altora face suportabilă mizeria propriei vieți. Aceștia vor aprecia mai ales mărturisirile: faceți un test. Comparați numărul de like-uri obținut pe trei postări decalate, care încep prin formula *„mărturisesc că"* (sau, cu un truc de roman polițist și totodată un calc englezesc: *„trebuie să mărturisesc că..."*) cu rating-ul postărilor mai impersonale. Veți constata că primele au mai multă trecere. Ideea e să umanizezi. Să te confesezi. Să arăți altora că gama ta de emoții coincide cu a lor. Să le oferi o bază de empatie, de identificare, și totodată un prilej de contrast sau comparație favorabilă. Dezvăluirea permanentă aduce încredere, simpatie, un frison al „adevărului" creditat ca atare. Pe de altă parte, cantitatea ofertei de șarje emoționale pretinde o standardizare și aici intră în joc *emoticoanele.*

Grație acestor mici simboluri afective, trăirile noastre sunt stilizate. Verbalizarea literară a unei emoții presupune un context complicat, forța descriptivă a nuanțelor, practicarea ambiguității. Cu un emoticon, „am spus tot" într-o clipită, sub forma convențională a unei

fețișoare zâmbitoare, triste, perplexe sau înfuriate. Ca să nu ne plictisim, *smiley* a căpătat versiuni animaliere (un soi de motan gras, care poate merge pe trotinetă) sau animate printr-un ușor tremur. Toate aceste medieri emoționale iconice denotă universalitatea emoțiilor umane șablonizate. Până la urmă, viața afectivă a fiecăruia este cumva tipizată, mai ales în epoca noastră, când interacțiunea cu mediul natural nu mai e nici frecventă, nici directă. De vreme ce trăim ecranat, adică absorbiți în sfera IT&C, emoțiile noastre reale suferă o accelerare, o compresie urmată de o decompresie rapidă, care le amputează deopotrivă preludiul și vibrația finală. Fiecare epocă – definită printr-un stil și prevalența unei anumite tehnologiii – *a educat un anume tip de privire*, adică de relație om-lume-societate. Privirea romană, romano-bizantină, romanică, gotică sau renascentistă asupra naturii a străbătut evoluții și diferențieri, păstrând doar temelia comună a universului teocentric. Așezarea într-o lume ostilă valoriza căminul și vatra, iar natura apărea fie ca Mare Carte a Creației, fie ca Hrană. Reforma protestantă și barocul tridentin aduc privirea într-o logică antropocentrică și comunitară (eclezială). Și mai târziu, în zorii modernității, natura golită de divinitate lasă încă spațiu melancoliei creatoare de profunzimi. Poetul romantic privea un copac în asfințit sau o nobilă ruină de templu antic și scria un poem înflăcărat de sentimentul sublimului. Natura privită de Caspar David Friedrich devenea o Golgotă fără Cruce. Exista răgaz, recul contemplativ, timpul avea interstiții reflexive, ca

niște nervuri care legau subiectul uman de simfonia cosmică.

Nu mai suntem în acea lume, iar privirea educată de noile tehnologii exteriorizează emoții mai frugale, schematizate și ușor transportabile prin acte de comunicare „socială". Însăși natura umană, ipostaziată ca entitate imuabilă, nu are oricum o gamă nelimitată de expresii emoționale și afective. Doar *limbajele* în care a fost aproximată această gamă au variat în timp. La rândul ei, *relația cu timpul* a cunoscut fluctuații reperabile: timpul circular, static și fatalist, timpul istoric, orientat liniar ascendent spre eshaton, timpul nihilist al angoasei... În măsura în care emoțiile sunt atavisme, de ce ne-ar vexa faptul că ele reflectă baza noastră bio-

logică „animalică"? Un zâmbet poate fi conotat diferit în discursurile amoroase ale fiecărei epoci istorice, dar el rămâne, la rădăcina sa, un semnal de încredere între membrii aceluiași trib.

Pictogramele emoționale ale epocii FB sunt de altfel chiar prea numeroase în raport cu schematismul psihic al consumismului *hi-tech*. Majoritatea utilizatorilor se limitează la 5-6 emoticoane „bazale", deși tabelul cuprinde câteva zeci. Ele au evoluat grafic, de la cele primitive, formate prin semne cumulate din tastatură, către cele mai sofisticate de astăzi, care strălucesc de ingeniozitatea unor web-designeri remarcabili. Există chiar și un „magazin de stickere", de unde poți descărca gratuit seturi emoționale tematice: pisicuță, fetiță, broască țestoasă ninja, drăcușor etc. Și oricum au, prin nota lor umoristică, o doză de scepticism autoironic mulțumitoare și pentru oameni foarte inteligenți (sau doar mai pretențioși). Noua punctuație afectivă este, ca oricare alta din trecut, ritualizată, deci posibil ipocrită. M-am surprins încheindu-mi postările cu o reflexă adăugare a unui *smiley*, chiar dacă starea mea de spirit sau conținutul propriu-zis nu corespundeau acestui semn.

Pictogramele trimit uneori la un metadiscurs emoțional construit în jurul unor exagerări retorice, sau în registrul antifrazei. În cazul meu, doream să par „prietenos", tocmai pentru că adevărata mea stare de spirit dovedea pesimismul, iar pesimismul e de obicei antipatic. *Smiley* era de fapt un bemol, o notă relativizantă,

o facere cu ochiul către cititorul virtual. Rostul său antifrastic e de găsit și în cazul altor emoticoane, de pildă atunci când cineva care se declară „foarte furios", nu este chiar scos din minți, dar dorește să „dea greutate" status-ului său, aureolându-l cu o marcă a vehemenței.

Fragmentarea specific post-modernă a discursului digital ține și de faptul că folosim alternativ toate noile mijloace de comunicare. Dacă pe FB sunt preferate (și deci recomandabile) textele cât mai scurte, pe Twitter, ele sunt obligatoriu reduse la formatul 140 de caractere. Regula – *cu cât mai scurt, cu atât mai popular* – tinde să contamineze toate suporturile disponibile. Utilizatorul vrea să comunice cât mai des și pe cât mai multe canale. În orizontul unui asemenea obiectiv, atomizarea limbajului și codificarea lui printr-un sistem de abrevieri barbare, dar eficiente, devine perfect justificată. Iată inventarul principalelor abrevieri uzuale, preluate acronimic de utilizatorii tuturor limbilor.

A list of Facebook Abbreviations for Hard-core Chatters:

ASAP: I really like this Facebook abbreviation. The next time you read this, keep in mind that it means "As Soon As Possible" and not something else you might have thought about.

AAMOF: As a matter of fact.

ADN: Any Day Now. It took me some time to realize what it meant.

AKA: Also Known As.

ATM: Nope, this doesn't stand for the ATM machine. It means; at this moment.

BBL: Be Back Later. A good way and fast way to tell people that you will be back soon.

BC: Be Cool. I have used this one many times.

BM: Bite Me. Yes, this might be handy under the correct circumstances. So, it is good that you know about it.

BTW: By the Way.

BRB: Be right back!

BBQ: Better be quick.

BOT: Back on Topic. Took me some time to realize it wasn't short for robot.

CFY: Calling For You.

CTS: Changing the Subject.

CU: It means the same as it sounds, See You!

CUL: See you Later.

DIY: Do it yourself.

DND: The most useful Facebook chat code for: **Do not Disturb.**

EOS: End of Story.

F2F: Face to Face.

FAQ: Many of you might already know about this one, Frequently asked questions.

FB: My personal favorite. It means **Facebook**.

FOS: Freedom of Speech.

FYEO: A very special kind of abbreviation which means, For your eyes only.

FYI: For your information. Again, many of us know about this one.
G2B: Going to Bed.
GAL: Get a Life.
GR8: Great.
GtG: Got to Go.
HAND: Have a Nice Day.
IC: As same as it sounds, stands for I See.
IDC: I don't care.
IMO: In my opinion.
IMHO: In my humble opinion
IS: I'm sorry.
JAM: Just a minute.
JIC: Just in Case.
L8R: Later.
LAM: Leave a message.
LMA: Leave me alone.
LMHO: Laughing my Head off.
LMK: Let me know.
LOL: Laugh out loud.
Msg: Message.
NP: No problem.
OMG: Oh my God. If you ask me, I find this Facebook abbreviation very useful.
PM: Private Message. I thought it meant the 'PM' in time for very long.
Q4U: Question for you.
r8: Right

S2R: Send to Receive.
TCO: Taken Care of.
TMI: Too much information.
TxT: Text.
W8AM: Wait a minute.
WTF: What the fuck
WTH: What the heck
SOS: Someone on shoulder
Read more: http://shoutmetech.com/handy-facebook - abbreviations-for-chatting-texting/# ixzz3AOCXjpi8

Dacă emoticoanele asigură punctuația afectivă a discuțiilor virtuale, aceste acronime au mai ales funcția de a le imprima o „direcție". Ele funcționează ca un soi de macazuri, indicând momentele în care conversația începe, se încheie, își schimbă topica sau e perturbată de cauze externe. Regulile de politețe constituie codul de bază al oricărei societăți evoluate. Prin acronimele de pe FB, acest cod e pragmatizat până la dispariție, pentru că, în comunicarea virtuală, nu contează dialogul, ci doar (cine are) *ultimul cuvânt*: de pildă, „got to go"... Utilizatorul este victima unei nevroze compulsive: „intră" pe FB ori de câte ori poate – sau nu mai iese niciodată de acolo –, dar fiecare mesaj primit de la alții îi arată că aceia trăiesc, în vreme ce el se află pe pragul unei morți simbolice: se simte deci chemat să-și manifeste prezența. Și cum cei mai mulți nu au idei mereu noi – sau măcar vechi idei repetabile – ei preferă să revină la suprafața oceanului virtual printr-un semnal

oricât de slab: un like, un emoticon postat cu titlu de comentariu la statusul altcuiva sau chiar un status minimalist, sub formă – la limită – interjecțională: *pfoaaa!*

După cum am mai remarcat, premisa comercială și ontologică a rețelelor de socializare e aceea că *nu exiști decât în rețea.* Acolo și doar acolo capeți un *profil* personal, acolo ești validat, recunoscut, acolo poți fi aprobat sau dezaprobat (depinde de abilitatea ta populistă), doar acolo poți să te arăți puternic – pentru a cere supunere – sau slab – pentru a cerși indulgență. Prezența imperativă în rețea e o formă de servitute voluntară și un motor de cercuri vicioase. Nevroza compulsivă devine pură depresie de îndată ce faci – așa cum li se întâmplă celor mai mulți – experiența lipsei de audiență. Toți comilitonii sunt de fapt niște spectre care își proiectează umbra pe un fundal strălucitor și impalpabil, asemenea unor schelete care dansează în jurul focului. Umbrele platonice au învins. Realitatea – întemeiată pe arhetipul etern al Adevărului, Frumosului și Binelui – este radical ecranată. În acest Hades colorat, cu cât insiști, cu atât îți confirmi, prin evidența statistică a unui ecou aproape nul, irelevanța personală, vecină cu inexistența. Un prieten din lista mea – ascuns sub poza unei pantere negre – e doar unul dintre milioanele de solitari care trădează acest sindrom. Postam ceva, începeau comentariile. Oamenii se limitau la o reacție, așteptau alte reacții și reveneau în dialog, dacă li se părea că e cazul sau ar putea duce discuția într-o nouă direcție

amuzantă. Pantera neagră începea în schimb să scrie un comentariu, din care țâșnea imediat *o cascadă* de alte comentarii: pur și simplu nu mai înțelegea, din izolarea lui, regula simplă a oricărui dialog. Vedea că NU primește un răspuns personalizat și prompt, trăgea concluzia că NU este auzit, că nu există, și începea să *sângereze cuvintele,* în replici din ce în ce mai autiste, mai stinse, mai disperate. Dacă numărul noilor adepți FB crește – în vreme ce numărul desistărilor rămâne modest – este și pentru că „rețeaua" îți induce permanent...

iluzia autorității

Euforizați de impostația lor auctorială, utilizatorii simt forța cuvântului, magia străveche a rostirii ca act de putere. Deși se simt și rămân singuri, în fața monitorului, la o lumină slabă, în interioare pe care adesea s-ar rușina să le dezvăluie, ei mizează pe mistificare, pe golurile umplute prin forța imaginației, pe escrocheria complexă a supralicitării retorice. Acești Zarathustra de apartament ignoră însă tribulațiile tragice ale Profetului. Profeții tuturor religiilor au fost în primă instanță neglijați, răstălmăciți, părăsiți, ridiculizați. *Vox clamantis in deserto*... Profetismul lor involuntar parodic, bâlbâit la modul mozaic, fărâmițat, acoperit de fanfara profeților concurenți și tinzând, prin drame reale, către un derizoriu triumf interjecțional este pedeapsa pe care o suportă orice *nechemat.* În fapt –

ne-o spune Hristos – *mulți chemați, puțini aleși.* În Hyde Parkul digital există o infinitate de *Speakers' Corner* de pe dâmbul cărora tot atâția falși profeți anunță nimicul într-o ieremiadă comică, patetică și inutilă. Democratizarea absolută a posturii auctoriale provoacă o isterie colectivă. Oamenii învață să asculte și ascultă pentru a învăța. Acum, fiecare NU este profet în mica lui țară digitală, în fond o maghernită cu fireturi și fundulițe, de unde își strigă, tot mai pe scurt, dorința absurdă de putere și omenescul ei eșec. Nicăieri nu se aplică mai bine proverbul *be careful what you wish for.*

Toți simțim puterea cuvântului și ne-am dori ca, prin activitatea noastră, ea să ne fie atribuită. Există un darwinism, desigur agnostic, în numele căruia societatea virtuală declanșează competiții pentru monopolul puterii simbolice. Ca și în viața reală, cei mai mulți caută și renunță ușor. În mediul digital, stimulată fiind de anonimat sau de iresponsabilitatea specifică FB, dorința de putere se intensifică și produce distorsiuni psihologice benigne sau patologice, după caz. Se creează grupuri cu șefi informali, care știu sau pretind că existența însăși a tribului depinde exclusiv de prezența și bunăvoința lor. Există apoi cei care, deja consacrați ca „lideri de opinie" în viața reală (VIP-uri din politică, jurnalism, cultură etc.) au de la sine pretenția de a-și menține statutul atunci când se manifestă în lumea virtuală. Chiar dacă adoptă o atitudine *bon enfant*, menajând grijuliu „sensibilitățile" bine-cunoscute ale

publicului, ei oferă cel mai adesea spectacolul transparent al unui ego hipertrofiat, nervos și hămesit de recunoaștere maximală. Vor să pară inițiați, să sugereze că știu deja cine va câștiga bătăliile electorale etc. Un observator neutru e adesea frapat de lipsa lor de autocritică, de fandoselile lor vădite, de vanitatea tragicomică pe care o trădează inconștient. E un alt mod de a recunoaște că, așa cum nu poți fugi în lumea largă fără să te lași însoțit de propria umbră, lumea virtuală reproduce, amplifică și adaptează *viciile lumii reale în integralitatea lor.*

Numai că lumea reală e mai bună. Cel puțin acolo operează o legislație – chiar prost întocmită și prost aplicată. Acolo ne vedem unii pe alții „față către față", astfel încât minciunile, înșelătoriile, cacialmalele sunt mai ușor de depistat. În lumea reală apar și relații bogate afectiv, de la prietenia platonică, până la dragostea pasională, de la contractul de afaceri, pecetluit la notar, până la dedicarea unei cărți într-o librărie. Relațiile rămân cel mai adesea instrumentale și superficiale, sporadice și interesate, dar e loc și de umanitatea noastră deplină, de goliciunea noastră dezvelită umil, de speranțele noastre comune. Fructele capricioase ale civilizației cresc pe ramurile acestui pom concret, pe străzile orașelor, în sălile de curs, în clădirile cu birouri, în parcurile publice și cluburile de noapte, în biblioteci și muzee, printre mașinile care așteaptă la stop, în lumina generoasă a dimineții sau pe fundalul unor seri crepusculare.

Presiunea realității a fost mii de ani suportabilă întrucât singura breșă transcendentă era sentimentul religios, ca liant comunitar și făgăduință personală, iar mai apoi artele, cu toată frumusețea lor sumbră sau apolinică. Evadarea din cotidian se petrecea liturgic, mistic, în alaiurile nupțiale, mortuare, baptismale, în sărbători agrare sau prin felurite rituri memoriale. Individul putea intra în alte dimensiuni prin rugăciune, creație, comuniune, călătorii, sacrificiu de sine în vreme de război sau prin acte inofensive de reverie. Noi avem însă, pentru prima dată, nu doar asemenea „ferestre" periodic deschise, ci o întreagă *lume alternativă,* care ne promite o libertate nețărmurită, o putere fără sacrificiu, o eternitate fără suferință. O lume anomică, unde meritul e abolit în numele străvechii utopii egalitariste, dar și unde voința noastră de a ne domina semenii capătă o veracitate nemaipomenit de perversă.

În ultimele milenii, de când scrisul măsoară civilizația, această practică a fost, sub toate formele sale, apanajul unei *auctoritas*. De la rege la general, de la episcop la egumen, de la șefii de cancelarie, până la ambasadori, scrisul purta *o pecete* (sigiliul, transformat apoi în ștampilă, apostilă etc.) Prin progresul modern al educației, privilegiul acela exclusiv s-a democratizat. De la începutul secolului 19, orice ființă alfabetizată a putut scrie ceva de-a lungul propriei vieți: compuneri școlare, semnături pe acte personale, acte din zona birocratică. Odată cu Internetul, scrisul oricui are la dispoziție

spațiul public anterior rezervat elitelor conducătoare sau celor intelectuale. A scrie în spațiul public a fost cândva semnul puterii politice, fie că vorbim despre decretele cezarilor, săpate în piatră, sau despre pamfletul lui Zola în cazul Dreyfus, care a dirijat istoria Franței moderne pe un alt drum. *A publica* însemna a fi recunoscut ca valid, puternic, demn de onoare, conform cu ortodoxia unui establishment etc. Însăși ideea de erezie, de opoziție politică, de contestare a ordinii prestabilite era întărită prin eliminarea din spațiul public a oricărui *înscris* subversiv. Literatura samizdat, critica regimurilor totalitare, de care abia am scăpat, orice formă de atacare a puterii instalate s-au refugiat în tipografii clandestine, în manifeste, graffiti-uri, în tracturi difuzate pe sub mână, la adăpostul întunericului și al disciplinei conspirative. Opoziția dintre monopolul (sau „monitorul") oficial al scrierii și scriiturile interzise consolida prestigiul ambelor. Ura conferă prestigiu obiectului detestat, măcar sub zodia sindromului Stockholm. În contrapartidă, manifestele artizanale ale lui Radu Filipescu sau cele improvizat tipărite de grupul lui Petre Mihai Băcanu au determinat un impact mai mare decât ansamblul romanelor esopice sau montările teatrale „aluzive" din anii '80. Aura interdicției le conferea un prestigiu incomparabil, tocmai pentru că ele reprezentau anti-puterea, lumea pe dos, subterana din care adevărul ocultat iese din nou la lumină. La fel se explică legenda postului de radio Europa Liberă, unde o mână

de jurnaliști, finanțați de guvernul american, țineau piept, cu un rating uriaș, întregului aparat de propagandă comunist. Prin comparație, *libertatea fără riscuri a rețelelor de socializare* se anulează de la sine. Uneori, mă întreb...

este FB o nouă societate politică?

Oricine se familiarizează cu FB constată imediat că proporția postărilor politice este considerabilă. Toată lumea admite impactul politic al rețelelor de socializare în dinamica revoltelor populare care au zguduit lumea arabă în 2011. Diferite campanii politice lansate pe FB – precum aceea columbiană care a reunit un milion de protestatari anti-FARC – sunt de asemenea cazuri de manual. Personal, cred că impactul politic al FB e cuantificabil doar în statele nedemocratice, unde societatea civilă nu are nici un alt mijloc de coordonare a mișcărilor de protest.

FB devine o forță cu impact politic real doar dacă se transformă în „partidul Facebook", așa cum s-a întâmplat în noiembrie 2014, când alegerile prezidențiale din România au fost major influențate de activismul virtual. Guvernul socialist de la București, al cărui prim-ministru candida și la președinția Republicii a pierdut alegerile pentru că a obstrucționat deliberat dreptul de vot al milioanelor de români trăitori în diaspora. Chiar și în secolul 21, socialiștii români sunt fideli

gândirii comuniste: orice emigrant economic este un soi de trădător sau, oricum, un cetățean de mâna a doua, mai ales atunci când el „nu votează cu noi". Prin urmare, alături de alți reprezentanți ai unui establishment suprauzat moral în anii dubioși ai tranziției postcomuniste, PSD a blocat legea votului prin corespondență și a deschis în comunitățile românești de peste hotare un număr evident insuficient de secții de vot. Încă de la primul tur al prezidențialelor, cozile de la ambasade și consulate au fost uriașe, făcând niște eroi din cetățenii care au stat cu orele, în frig și ploaie, pentru a-și exercita un drept în principiu garantat de Constituția țării. În loc să suplimenteze pentru al doilea tur numărul secțiilor de vot, guvernul socialist a preferat să ignore chestiunea, care s-a transformat într-un bulgăre de zăpadă (sau, cum s-a mai spus, într-un bumerang). Cu un aer de nouă revoluție, societatea civilă a reacționat, înroșind rețelele de socializare și folosind Internetul ca releu de solidarizare între cei de „acasă" (oricum nemulțumiți) și cei de „afară" (aduși la exasperare). Rezultatul acestei utilizări civico-politice a postărilor pe FB a fost victoria candidatului de dreapta, care – deși pornit cu a doua șansă – și-a adjudecat scrutinul cu peste un milion de voturi mai mult decât contracandidatul său socialist, deși – sau tocmai pentru că – acesta părea să fi monopolizat toate avantajele competitive (sprijin media, măsuri populiste de captare a bunăvoinței alegătorilor, atragerea primarilor din opoziție etc.). N-am nici o îndoială că acest memorabil context

electoral va suscita o întreagă hermeneutică (poate chiar și ceva teze de doctorat), completând momentul '89, când românii au provocat – și arătat lumii – prima „revoluție televizată".

În democrațiile relativ funcționale (ceea ce sună cam pleonastic) oamenii transformă FB într-o „cafenea politică", fără ca statusurile lor să aibă urmări în viața publică reală. E adevărat că FB îi ajută pe politicienii democrați să vizeze cu mai mare precizie (mai ales în G7) diferite categorii de alegători tineri, însă doar ca linie de comunicare alternativă. Nu s-a putut stabili o conexiune directă între activismul virtual al candidaților și gradul de mobilizare electorală al alegătorilor.

În ziua de 25 august 2014, când guvernul de la Paris demisiona, François Hollande posta pe pagina personală de FB o senină fotografie, în compania unui consi-

lier lăudat pentru competența sa. Cât de relaxat putea fi însă președintele francez într-o asemenea zi de răscruce? Și nici nu apăruse cartea vindicativă a fostei *première dame*, Valérie Trierweiler, care avea să-i otrăvească toamna cu „dezvăluirile“ sale ieftine!

Se spune că, în anii crizei dintre cele două războaie mondiale, angajații anumitor uzine americane își puteau descărca anxietatea zilei de mâine aruncând cu săgeți de darts în paiața patronului, disponibilă la subsol. Un ritual voodoo. Înțepi păpușica și suferă originalul. Cam așa funcționează și „politica“ pe FB. Pentru o anumită categorie, care nu-și recunoaște dependența și nici slăbiciunea corespunzătoare, temele politice sunt maniacal focalizate. Ei nu mai trăiesc, nu mai simt, nu mai au chef – cu rare excepții – de nici un alt subiect. Misiunea lor e aceea de a pune lucrurile la punct, de a sancționa, de a face, în sfârșit, dreptate. Acești oameni știu mult mai bine decât oricine ce ar fi de făcut pentru ca țara să meargă strună, prosperitatea să se arate și neplăcerile curente să devină amintiri de care putem deja râde. Nu au timp să detalieze, să conceapă programe de guvernare, să filozofeze fiscal sau să identifice surse de finanțare pentru proiectul lor de țară, de continent, de univers. Posedă o gnoză secretă, care va rămâne secretă, de vreme ce nimeni nu le dă puterea de a o pune în operă.

Se remarcă două culori de luptă: *nihiliștii* și *partizanii*. Primii sunt convinși că ansamblul elitei conducătoare e format din mafioți, bandiți, incompetenți,

răuvoitori & răufăcători care ar merita un singur tratament: plutonul de execuție, decapitarea, tragerea în țeapă, anihilarea într-o baie de acid sulfuric sau – dacă nu se poate chiar așa – măcar o condamnare definitivă, care să-i arunce la pușcărie pe tot restul vieții lor infame. Ei nu realizează că *teza uniformității malefice* – amplu mediatizată – este un truc prin care elita politică se autoconservă nu în pofida, ci tocmai din cauza faptului că un cetățean 100% dezamăgit e un alegător scos din joc. Într-o protodemocrație rudimentară, axată pe capturarea votului printr-un spontan și punctual troc electoral, cetățenii neutralizați prin absolutizarea refuzului reprezintă o *cifră relativ fixă*, care poate fi utilizată în scenariile de acces la putere. Când circa 60% dintre cetățeni practică absenteismul electoral, socotelile tactice se simplifică.

A nega la pachet, a respinge totul înseamnă a te exclude și a scăpa de orice responsabilitate a unei implicări efective în viața cetății. Cu jenă trebuie să admitem că deresponsabilizarea individului, proprie comunismului, a continuat în democrație. O doză de patriarhalism ancestral, completată printr-o doză de paternalism dictatorial, iată formula prin care *așteptăm* în loc să *acționăm* sau privim în loc să intervenim. Nihiliștii digitali sunt perdanți ai tranziției, oameni care nu au ținut pasul cu schimbările, care nu au reușit să se recicleze profesional, să se adapteze la aerul zăpăcitor al libertății brusc regăsite. Oameni care nutresc

false nostalgii totalitare doar pentru că nu-și găsesc locul (sperat sau cuvenit) în prezentul nostru agitat, debusolat și pestriț.

Și partizanii sunt o variantă a nihiliștilor, în sensul că exprimă un asistențialism similar, cu singura diferență că așteaptă totul de la o figură politică (sau de la un partid). Nihiliștii acuză la grămadă pe toată lumea, partizanii sunt disperați că omul de care-și leagă toate speranțele nu e lăsat să lucreze. Strămoșescul stereotip „vodă e bun, boierii sunt ticăloși"... Primii socotesc că totul e putred. Ceilalți hamletizează în jurul personajului electiv: doar „ceva" e putred în Danemarca visării lor digitale. Nihiliștii sunt anarhiști, în sensul că dramatizează demagogic ruptura completă dintre conducători și „popor". Partizanii sunt idolatri cu accente mizantropice: dacă idolul lor s-ar bucura de sprijin mai mare din partea poporului, i-ar mântui pe toți. Oamenii sunt însă „proști", „răi", „inculți", „egoiști". Dacă idolul n-ar avea piedici obiective de care nu e vinovat, neputința lui de a „face totul" l-ar detrona. E deci necesară construirea tandemului idol nedreptățit–popor stupid.

Violența verbală a postărilor politice pe FB dovedește faptul că subiecții sunt oarecum conștienți de impotența lor civică. Rareori vezi propuneri raționale sau analize cumpănite la rece. Tonul e incandescent. Vehemența se ia la întrecere doar cu ea însăși, într-un concurs de supralicitări concentrice. Se practică înjurătura groasă,

imprecația, epitetul vexant, coborârea preopinentului în mediul animal, asasinatul în efigie. În fond, un festival de masochism, pentru că „soluția" la care se recurge este autodizolvarea, fie sub fantasma judicioasei emigrări în masă, fie sub aceea a unei „noi revoluții", care să măture totul: o revoluție *adevărată*! Ginghis-Han teleportat sub fesul domestic al Conului Leonida...

Cetățenia digitală e masturbatorie. În structura de fagure infinit a societății virtuale, atenția ne este dispersată radial, în mii de direcții. Nu există centru. Nu există, cum spuneam, ierarhie. Pozițiile raționale, purtătoare de idei socialmente utile, sunt literalmente copleșite de zăpăcitoarea cacofonie a contextului. E ca și cum ți-ai propune să te delectezi cu țârâitul unui greiere într-o discotecă unde bubuie muzica tehno. Sunt de acord că există și o parte bună. Postările politice de pe FB țes un fundal metadiscursiv, neoficial, la varianta oficială a actualității. Difuzează informația, chiar dacă o scufundă în heleșteul unor subiectivități psihanalizabile. Au și o importantă funcție defulatorie: dacă oamenii nu s-ar „răcori" în acest fel, ar fi posibil ca furia lor antisistem să se descarce în 3 D, sub forme explicit antisociale. Din păcate însă, agora digitală este condiționată de agenda mediatică a lumii fasonate de puterea instalată. Ea nu constituie o contra-lume și nici o alternativă consistentă la ce se petrece *in the outside world*. 90% dintre „reacțiile" politice sunt chiar *reacții* – și nimic altceva – față de evenimente sau declarații gata făcute. Suprema formă de agregare politică pe FB este *grupul*

de susținători. Dar referința rămâne exogenă. Fanii unui politician/partid/candidat se grupează în jurul unui absent, a unui *deus otiosus* care își ignoră adoratorii. În fapt, suporterii sprijină o fantomă, un necunoscut, o reprezentare, un soclu vacant.

După cum notam, politicienii folosesc FB pentru a comunica cu alegătorii. La noi mai puțin ca în statele mai dezvoltate, dar cert este că absența unei pagini de FB ar fi taxată drept inadecvare la spiritul timpului sau dispreț față de electorat. Paginile multora, deschise formal, sunt practic abandonate. Au un aer părăginit și nu sunt prin urmare frecventate de public. Dacă în universități s-a impus principiul *publish or perish*, ce să mai spunem de mașinăria virtuală? Nu postezi zilnic, la ore consiliate, la dimensiuni mici, în cuvinte simple, cu umor, dar și cu lozinci, nici nu te bucuri de audiență. Cele mai multe pagini ale politicienilor sunt date pe mâna echipelor de „imagine", care au grijă să posteze mesaje plate, cu rol de aspirină. Politicienii nu au timp și nici chef să interacționeze direct. În plus, a interacționa personal cu publicul e un sport extrem. Trebuie să dai răspunsuri la comentarii. Cei rămași „cu onoarea nereperată" se supără. Cei cărora li se răspunde, se supără și ei. Sau încep să extindă zona vivisecției asupra politicianului. Pe de o parte, persistă dubiul: el răspunde sau e doar un funcționăraș din echipa (permanentă) a campaniei (nu mai puțin permanente)? Pe de altă parte, „oamenii" – cum spun televiziunile noastre de știri – nu înțeleg că un individ s-a ocupat, cel mult, de un anumit

domeniu. Ai fost ministru de externe, nu e cazul să-ți pună întrebări din agricultură („de ce ați distrus sistemul de irigații?"), din domeniul fiscal sau din orice alt teritoriu administrativ. Și totuși, întrebările curg... În plus, publicul nu are o memorie exactă. Nici nu mai știe când ai fost ministru. Te poți trezi cu reproșuri care ar fi trebuit adresate altora, din guverne care s-au aflat la putere acum 5, 10, 15, 20 sau 25 de ani: ești din interior, tu ești Sistemul, nu se poate să nu fi fost complice, într-o formă sau alta, la tâlhăriile, neglijențele criminale și deciziile greșite care s-au produs de-a lungul timpului. Mai există însă o mie de alte pericole. De pildă, în pofida existenței unor dicționare, „oamenii" înțeleg diferit sau greșit cuvintele pe care le folosești. Dacă prin „fortuit", unii înțeleg „forțat", dandanaua semantică e asigurată. Există și utilizatori deranjați de gândul că și-ar putea îmbogăți vocabularul personal. Dacă nu înțeleg anumiți termeni, nu se grăbesc să le afle înțelesul: nu e mai comod să te acuze că „te dai mare", că nu ai „empatie" față de oamenii simpli, că ești un infatuat?

Pe lângă cearta cuvintelor, apare tentația scandalului propriu-zis. Cum nu există „om care să fie viu și să nu greșească", nu există, firește, nici om politic infailibil. Pe Google, dai imediat de lista gafelor sau a derapajelor tale, de-a lungul timpului. Și sunt unii care nici nu te-ar vota, nici nu te cunosc în toată complexitatea personală, nici nu te simpatizează, nici nu te respectă, nici nu cred că i-ai putea învăța ceva prețios, dar care își scot

una-două citatul, poza, postura „compromițătoare". Pur și simplu nu contează dacă ai făcut ceva util societății într-o viață de om. Important e că poți fi masacrat, redus la greșelile tale, contestat și – la o adică – înjurat de mamă pentru a nu mai crede că ai vreun rost pe această lume, în afara aceluia de a fi, pe FB, *ciuca bătăilor*. Ți se cere să recunoști, să-ți pui cenușă în cap, să admiți că ești, în fond, un netrebnic. Cu asemenea riscuri la orizont, politicienii delegă cu plăcere gestiunea paginii de FB. Să se ocupe de ea *staff*-ul, că doar de aia e plătit...

Reticența lor, chiar dacă nu strălucesc de inteligență, mai ține însă de o anumită intuiție: nu poți fi și la putere, și în mijlocul oamenilor, chiar dacă faci doar băi de mulțime virtuale. Puterea are sedii bine delimitate, asemenea spațiilor sacre. Ea se exercită din locuri simbolice (Downing Street nr. 10, Elysée, White House, Kremlin) și orice dislocare comportă riscurile profanării. Nu doar în monarhiile ereditare sau în dictaturi, ci și în democrații, liderul este deasupra: trebuie să-l știi *acolo*. Etimologic, „sediul" puterii este... un scaun. Chiar și Suveranul Pontif, pelerin apostolic, revine sistematic la Vatican, adică la *Sfântul Scaun*! A locui în palatele puterii înseamnă a avea dreptul de a exercita guvernarea. Un executiv care cade, să zicem printr-o moțiune parlamentară de cenzură, „își face bagajele", devine călător, părăsește incinta cratofaniilor... Puterea implică fixitate și reperaj strict. De aceea, președinții care sună la telefon

în emisiuni TV, premierii care postează pe FB sau „ciripesc" pe Twitter, miniștrii care își petrec noaptea în audiențe digitale sunt expuși la populism și sfârșesc prin a-și pierde aura de „exponenți suprapuși" ai voinței colective. De îndată ce folosesc „vehiculele de ubicuizare", politicienii pot, de pildă, chiuli: nu mai știi unde sunt, pentru că par să fie omniprezenți. Dar pierderea de fond, prin încălcarea regulii simbolice a *stabilității* puterii, îi ajunge din urmă și îi doboară prematur.

Unul dintre puținele efecte practice ale activității politice digitale este cristalizarea deciziei de vot negativ. Nenumăratele revolte vătuite, neauzite, dar scrise și repetate *ad nauseam*, pot anestezia, dar pot la fel de bine să expandeze furia, ridicând-o la puterea a doua. Tabăra partizanilor poate capitaliza, prin parazitarea taberei nihiliste, ambiția unui vot de protest. Altfel spus, FB funcționează prea puțin ca propagandă pentru guvernul instalat: el e un mediu care favorizează, *grosso modo*, opoziția. Realitatea e teritoriului răului absolut. Lumea digitală oferă un refugiu răului relativ. Cum se obține credibilitatea auctorială pe FB? Prin consecvența unui criticism negru. Se cuvine să fii devastator, pătimaș, ca un satrap scos din minți. Nu ești plauzibil – ba chiar pari nesincer, interesat, „cumpărat" și respectiv „vândut" – dacă te apuci, din senin, să lauzi calitățile prim-ministrului. Nu sunt nici „ai noștri" perfecți, dar – orișicât – sunt ceva mai acceptabili decât „ai lor". În spatele partizanilor, care se află în opoziție chiar dacă

„ai noștri" sunt la putere, se desfășoară mândră armata nihiliștilor, pe a căror Constituție scrie: *nici-nici.* Există o echitate a condamnării la moarte. Fiecăruia i se pot descoperi suficiente defecte, gafe, erori de parcurs sau de concepție, pentru a fi prăvălit în iadul civismului virtual. Tribunalul poporului nu admite derogări, excepții sau amnistii: toată lumea pe eșafod! Din nefericire, chiar și logica defetistă a „celui mai mic rău" nu are nimic obiectiv. Judecătorii virtuali nu compară comparabilul și evită cu grijă grilele pragmatice. Aproape nimeni nu spune: cutare e cam megaloman, dar e sigur mai priceput la relații internaționale, așa că și-ar face mai bine decât cutare jobul de președinte. Lacunele nu sunt puse în cumpănă cu avantajele. Se compară cu precădere lipsurile, neajunsurile, carențele, viciile ascunse sau vădite. Potopul de negativism cu funcție presupus catharctică se proiectează demobilizant asupra noilor generații, adică a tinerilor și foarte tinerilor care se pot defini drept

generația Facebook

Românii născuți după 1989 au fost la început asimilați așa-numitei Generații PRO, după numele primului trust media care a introdus în societatea noastră telenovela autohtonă cu eroi în maiou, *reality show*-ul, jocurile de noroc și tabloidizarea conștiinței civice prin faimosul *Jurnal de la ora 17*, care izola din vastitatea

realității doar crimele, violurile, cataclismele și alți declanșatori de adrenalină, neutralizați cu bere și pop-corn. În lipsa unei concurențe care să coboare și mai mult standardele, renunțând totodată la orice misiune educativă, acea formă de inginerie socială catodică și-a impus brandul eponim, deformând ideea de libertate și propagând totodată o cultură trivială, axată pe cultul „distracției“, adică pe abolirea responsabilității. Mania *distracției* abolește orice normă, orice obligație față de tine însuți sau față de o „societate“ demonizată ca sursă de cenzurare a hedonismului. Pe această bază emoțio-nală s-a căscat prăpastia dintre generația PRO și trecutul de orice fel. Operațiunea a marginalizat discuția despre vinovăția comunismului. A propus o emancipare fără criterii, zgomotoasă, agreabilă, dar fără proiect efectiv.

Raptul mental asupra tineretului s-a agravat ulterior printr-o multiplicare exponențială a factorilor de negare a realității: invazia jocurilor video, alcoolismul, comer-țul cu produse etno-botanice sau chiar traficul de dro-guri dure, banalizarea pornografiei odată cu extinderea accesului la Internet, apariția canalelor TV muzicale, care pot avea, privite în exces, același efect halucinogen. Acțiunea instanțelor clasice de „modelare“ – familie, școală, biserică – a fost minimă sau, după caz, exagerată, așa că n-a făcut decât să amplifice o tendință generală de „eliberare“ în principiu justificată, însă teribil de prost aplicată. A apărut, în plus, un ocean de ipocrizie, în-trucât adulții, adică zămislitorii generației PRO, una predicau și alta făceau. Ei au fost, de fapt, primii „cobai“

ai schimbării de regim politic, înglobării României în lumea euro-atlantică și ai lărgirii spectrului de tehnici escapiste, sub presiunea noilor tehnologii. Nici ei nu trecuseră printr-o revoluție sexuală, de felul celei cunoscute de societățile occidentale la sfârșitul anilor '60. Nici ei nu avuseseră acces la ideologia consumului, care motivează goana după bani, statut și celebritate. Pe scurt, erau prost plasați pentru a mai da lecții de conservatorism moral progeniturilor născute în big-bangul cenușiu, umilitor, dar plin de sclipici al transformărilor postcomuniste.

Părinții s-au emancipat și s-au informatizat deodată cu copiii lor, mai ales în mediul urban. Cei care nu au ținut pasul, în familiile rurale unde vechile habitus-uri rezistă cu mai multă tenacitate, au fost repudiați sufletește, abandonați, disprețuiți. Noi, toți ceilalți, ne-am dus entuziast copiii la primele malluri, le-am împuiat capul cu snobismul provincial al mărcilor *trendy* și le-am transmis propria noastră pasiune după jucăriile *hi-tech*. După decenii de izolare, sărăcie sau dorințe neîmplinite, uraganul occidentalizării i-a cuprins simultan pe toți cei care au făcut din adaptarea la noua lume o rațiune de a fi: indiferent de vârstă sau de orice alt criteriu distinctiv, toți cei care au putut au mers pe această cale, în spirit de turmă, cu o patimă adeseori comică și, în orice caz, nemăsurată. Tot ce a trăit Occidentul democratic în cei 50 de ani cât noi am stat sub cătușe totalitare a fost recuperat în 25 de ani, cu un „bonus" de turație adus prin importul noilor tehnologii.

Deruta din societățile evoluate e mult mai mică, pentru că acolo schimbările socio-politice, etice și tehnologice au avut un ritm organic, s-au depozitat succesiv, lăsându-le indivizilor o marjă de manevră și un timp de asimilare mai „omenesc". Noi, deprimați colectiv în cel mai bun moment istoric, am demonstrat o plasticitate remarcabilă, chiar prea mare. Am înghițit pe nemestecate și, sub inoxidabilul blestem al formei fără fond, nu prea am *asimilat* schimbările, preferând adesea să mimăm acomodarea cu ele.

Cred că generația mea – formată din cei născuți în anii '60 – a încasat trauma cea mai severă. Copiii mei, care au crescut într-o ambianță informatizată, sunt utilizatori moderați, deja sceptici. Asemenea junelui Abraham Joseph, din Dubai, EAU, ei văd FB mai curând ca pe un *Big Time Waster*. Nu consumă televiziune – care li se pare un mijloc de comunicare anacronic – și folosesc natural mesageriile electronice sau FB, doar pentru a ține legătura cu colegii și prietenii. Au preluat minimal nevroza mea legată de șocul dintre cultura înaltă, logocentric-elitistă, și forța gregară a culturii junk. Ei au fost înaintea mea pe FB, însă li se pare o prostie să-ți pierzi prea mult vremea în acest mediu virtual. Pe FB *se intră*, nu *se stă*. Luciditatea copiilor mei m-a împins, salvator, spre prima „sinucidere" a identității mele virtuale (închiderea paginii personale de FB) după un trimestru-două de totală dependență, când „trăiam" aproape tot timpul aninat de rețea. Ei mi-au spus că sunt „bolnav" și că nici o soluție (dintre cele cău-

tate, într-o vreme de dificultăți personale maxime) nu va veni dacă rămân prizonierul acestei hipnoze (in)voluntare. Mulți copii din generația FB – cea adevărată, nu cea pe care s-au făcut experimente abuzive în anii '90 – sunt deja stabilizați psihic, au o corectă distanță critică față de noile tehnologii, din care fructifică, în chip natural, partea bună. Eu, evadat din comunism, am descoperit succesiv cartea de credit, laptopul, telefonul mobil, Internetul, Skype, FaceTime și alte vehicule de ubicuizare. *Ei le-au găsit acolo, în viața cotidiană, de când au început să gândească și să acționeze autonom.*

Asta nu înseamnă că toți tinerii noștri sunt OK la nivelul interacțiunilor cu noile tehnologii. Un copil care nu a crescut printre cărți, care nu a fost îndemnat spre lectura marilor texte, care nu a călătorit și nu a intrat de mic în muzee, librării sau teatre, riscă să nu filtreze eficient oferta. Sărăcia și ignoranța din familiile defavorizate, marginalizate prin șomaj prelungit sau dezmembrate prin emigrare, îl pot lăsa fără apărare pe adolescentul care are totuși un computer și o conexiune la Internet. Ei sunt expuși la toate relele generației PRO, completate prin derivele potențiale ale generației Facebook. În aceeași clasă de risc intră și copiii sau adolescenții din familiile bogate, dar inculte. Bona filipineză nu poate recomanda lecturile din Erasmus, Pascal sau măcar povestirile pentru copii ale lui Hauff. De vreme ce „lumea FB" nu are o morală, nici o poliție și cu atât mai puțin o școală sau o academie, acești copii, de fapt majoritari, sunt lăsați în bătaia vântului. Libertatea

nu poate fi înțeleaptă fără o educație minuțioasă, iar acest truism fondator e tot mai puțin respectat în lumea parveniților de tranziție, care dansează, ca smintiții, în jurul Vițelului de Aur.

Părinții aceștia cu dare de mână, de la care odraslele preiau exclusiv religia *easy money*, plezirismul desfrânat și fascinația scurtăturii profesionale prin impostură academică, nu realizează că, pe termen lung, își nenorocesc urmașii. Citeam deunăzi că fiul unui multimilionar român a căzut la bac, după care și-a dus iubita la Mamaia, unde a coborât din Ferrari și s-a plimbat cu elicopterul. Imbatabil, băiatul! La sesiunea de toamnă a bacalaureatului (căci ziarele au ținut să ne informeze și asupra urmării) beizadeaua s-a mulțumit să copieze... Chiar și copiii de bani gata ceva mai inteligenți, care sunt trimiși să se formeze în universități occidentale, riscă să recadă, la întoarcere, în ethosul mercantilist, cinic și obtuz de la care au plecat.

În fața oricărei aporii sociale, se impune o negociere. Au apărut deja dezbateri pernicioase despre opoziția intelectuali-politică, elită-mase, societate civilă-mediu de afaceri. Trăim în prezența prea multor clivaje sociale, materiale, culturale, etnice, stilistice sau confesionale, iar reacțiile liderilor de opinie asupra lor sunt adesea distorsionate partizan. Primul nostru sfert de secol democratic, după comunism, a avut o dominantă centrifugală. Ar fi momentul să amorsăm o mișcare inversă, pentru a regăsi temele transversale, numitorii comuni, germenii consensului fără de care democrația însăși,

cu toată pletora ei de măști multicolore, nu ar mai putea funcționa satisfăcător. O asemenea temă transversală este, bunăoară,

alfabetizarea informatică

Orice tehnologie este neutră. Contează utilizarea pe care libertatea noastră i-o atribuie. Competiția om-mașină a devenit inegală, deși mașinile sunt creația inteligenței noastre colective. Nu mai putem face față unui computer nici măcar la jocul de șah, care e bazat pe un algoritm superior celui din mintea oricărui șahist, chiar profesionist. Confruntarea cu informația stocată pe Internet smerește orice erudiție personală. Noul imaginar informatic e primul spațiu mental liber de antropomorfism. Complexitatea mașinilor pe care le-am inventat ne face mai curând să comparăm creierul uman cu un *hard disk*, funcția simbolică a gândirii cu un *software* și așa mai departe. O asemenea răsturnare metaforică nu semnifică predarea noastră fără luptă în fața mașinii, ci mai curând gândirea complexității umane ca forță de calcul, analiză și căutare care nu-și găsește în natură vreun corespondent mai sugestiv. În același timp, suntem clar amenințați de pericolul unei subjugări și a unei dependențe fără alternativă.

Tehnosfera funcționează ca o extensie a omului, dar și ca pârghie politică de manipulare, imixtiune, dezinformare, condiționare subliminală, control mental. Tot ethosul nostru – societate, valori, simboluri colective –

pare să devină o funcție derivată a acestei extensii. Manualitatea se pierde. Capacitatea de orientare bazată pe sistemul nostru senzorial natural s-a diminuat după apariția ghidajului prin GPS. Nu e nevoie de filme catastrofiste, produse la Hollywood, pentru a ne teme de apocalipsa globală pe care o pană durabilă de curent electric ar produce-o în viața comunității internaționale. Tot ce înseamnă supraviețuire – definită în sfera funcțiilor regaliene ale statelor – se poate prăbuși dacă rețeaua electrică intră în colaps. Gânditorii (anti)fragilității, de felul lui Nicholas Nassim Taleb, jalonează o avangardă speculativă unde e nevoie de și mai multă reflecție predictivă și acțiune preventivă. Mulți melioriști de vocație susțin că asemenea temeri s-au dovedit deja exagerate pe vremea Războiului Rece, când psihoza atacului nuclear i-a determinat pe mulți occidentali, mai ales din SUA, să investească în bunkere și să urmeze cursuri de supraviețuire pe bază de briceag elvețian, amnar și ac de cusut din os de balenă. Nu putem totuși ignora legătura dintre o complexitate crescândă, interreticulară, și falimentul unei singure verigi din noul nostru lanț de conexiuni mundane.

Riscurile semnalate fac o pledoarie indirectă pentru perpetuarea educației de tip umanist. Tehnosfera e amorală. Chiar și ficțiunile despre androizi, ca soldați ai viitorului, ne arată că mașina se poate, printr-o comandă perversă, întoarce împotriva creatorului său uman. Ultima garanție a umanității noastre trebuie amplasată tot în sfera valorilor, a legăturii morale, a conștiinței ecu-

menice. Sfera aceasta implică memoria respectuoasă a originilor, respectul mediului și al patrimoniului, cercetarea dominată de altruism, asumarea dilemelor bioetice dintr-o perspectivă spirituală, care salvează demnitatea persoanei, indiferent de contextul ei tehnologic, politic sau social.

În România, informatizarea s-a produs galopant și haotic. Există încă prea mulți oameni care nu și-au depășit timorarea în fața noilor tehnologii sau sunt prea săraci pentru a le descoperi. Nici contextul cultural nu le e favorabil, într-o lume care nu și-a ispășit culpa totalitară, a ratat o reconciliere profundă și s-a rupt de trecut prin amnezie sau demonizare. Societățile avansate au adus computerul pe masa oricărei vârste și categorii sociale. Îmi aduc aminte, cu drag, de mitropolitul Bartolomeu Anania: în anii '70, el s-a întors din SUA cu o totală deschidere față de mașina de scris electrică și, mai apoi, față de computer. La peste 80 de ani, în liniștea mânăstirii Necula, Părintele Anania își scria ultima parte a operei pe un laptop. Soția mea are o mătușă ultra-octogenară, stabilită în Canada, care e o campioană a noilor tehnologii, și ea nu reprezintă, cu siguranță, o excepție. Apologia hedonismului ca mistică a tinereții (siliconate sau fotoșopate) a indus și ideea, complet falsă, că noile tehnologii sunt apanajul segmentului de sub '50 de ani, în opoziție cu universul preistoric al „bătrânilor". Teoretic ilegală, discriminarea pe criterii de vârstă e o realitate hidoasă pe piața muncii de la noi. Și e un semn de primitivism democratic de-a dreptul jenant, mai ales după integrarea în UE.

Injust penalizați sunt și copiii din mediul rural sau cei din comunitățile rrome, în rândul cărora abandonul școlar face ravagii. Practic, alfabetizarea informatică nu este asumată comunitar ca drept fundamental și sursă de egalitate a șanselor. Dar chiar și cei care au pătruns în „era accesului" sunt adesea lipsiți de discernământul pe care ți-l oferă educația umanistă. Degeaba „ești pe FB" sau navighezi pe net dacă nu știi ce și cum să cauți, dacă nu faci diferența dintre Wikipedia – o utilă enciclopedie populară, plină însă de erorile voite sau accidentale ale unor autori colectivi – și adevăratele autorități academice (de pildă site-urile universităților din topul Shanghai). În lipsa oricărei școli, accesul la Internet facilitează un soi de *e-learning* paușal. Cu toate acestea, nimic nu va putea înlocui transmiterea informației selecționate, a lecției gândite pe viu, în relația psihologică și existențială dintre un profesor competent și un elev cu mintea deschisă. Magisteriul clasic rămâne temelia unui *caracter* capabil să supraviețuiască furtunilor magnetice de pe net sau celor, mult mai usturătoare, din viața reală. Cum nu există perenitate în istorie, mulți se întreabă dacă nu cumva noile tehnologii vor sfârși prin a impune un

nou mod de transmitere a cunoașterii

Când îi vezi pe tinerii de azi cu ochii lipiți de ecrane, neatenți la lumea reală (astfel încât vorbesc cu alții, pe

FB sau *chat*, chiar și în prezența unor prieteni reali) începi să chestionezi viitorul școlii așa cum o știm.

Sentimentul general este că marile amfiteatre, tot mai pline cu studenți „care au mintea aiurea", anunță declinul universității. Pe viitor, spun unii, cunoașterea va fi exclusiv transmisă prin Internet, cu un minimum de interacțiuni directe, de tip uman. Ce îți mai poate „preda" un profesor care să nu se „găsească" (și încă sub forme mai abundente) pe net? Nu este informația deținută de profesor depășită în fiecare clipă? Nu este el doar exponentul unui „canon" în plină și inexorabilă

disoluție? Profesorul se transformă în sacerdotul unei cunoașteri osificate, heraldul unui tradiționalism represiv, exponentul retrograd al unei viziuni de mult depășite... Din perspectiva unui *hate speech* ostil tradiției iudeo-creștine a Occidentului euro-american, asemenea întrebări (cu răspuns gata făcut) par deopotrivă legitime și inevitabile. Deconstrucția și demitizarea – ca ideologii de sabotaj civilizațional și autoculpabilizare postcolonială – și-au făcut minunat treaba. Au împânzit lumea chic a stângii post-marxiste cu o supradoză de nihilism, relativism și corectitudine politică plebiscitată prin cultul voluptății iconoclaste și mistificarea unei „avangarde conformiste". Ideea de bază privește caracterul inenarabil al trecutului uman: tot ce au făcut predecesorii noștri e oribil, de nepovestit, criminal și, prin urmare, merită să fie supus unei *damnatio memoriae.* Trecutul e terifiant, sinistru, obscur și obscurantist: o lungă serie de aberații incorigibile. Numai uitarea, ancorarea dogmatică în utopia prezentului mereu perfectibil, ne poate evita coșmarul recăderii în barbarie. Important e ce facem de acum încolo. Trebuie să progresăm, în sfârșit, după atâtea milenii de eroare, prejudecată și superstiție. Cultul decadent al postmodernității produce un criptototalitarism sofistic: în definitiv, cine se poate opune *progresului*, atâta timp cât „noi" ne proclamăm dreptul de a-i indica direcția?

Drumul spre *the brave new hi-tech world* nu are doar o preistorie revoluționară, de luptă pentru tot mai mari libertăți, ci și una conservatoare, de păstrare a disciplinei

ascetice grație căreia Occidentul romano-bizantin, ocupat de neamuri barbare, și-a menținut legătura cu patrimoniul Antichității clasice. Rău este că lupta ideologică dintre emancipare și prezervare, dintre trecutul detestat și trecutul iubit, continuă din spatele catedrelor, în arena mass-media și în sfera politică, deși supraviețuirea civilizației noastre, așa cum o știm, a depins *măcar* de armistițiul acestor două metafizici intrate în coliziune cu aproape cinci secole în urmă. La mijloc e bătălia dintre teocentrism și antropocentrism, dintre teologie și știința autonomă, dintre credință și rațiune, dintre viziunea ierarhică și aspirația egalitară. Polemica e adesea pasionantă, ea s-a instituit chiar ca principal motor speculativ (și sursă de energie socială alternativă). Ambele tabere au ceva dreptate, pentru că amândouă apără adevăruri existențiale cimentate în vaste lupte sociale, politice, filozofice.

Singurul meu regret este că dihotomia dreapta–stânga, cu tot cortegiul ei de expresii politice și culturale, naște radicalismul excluziunii mutuale, și nu căutarea unei sinteze transideologice. O sinteză capabilă să redefinească echilibrul de profunzime al aparatului nostru civilizațional. E ironic să vezi că o paradigmă a conviețuirii și progresului uman, extinsă cu succes la nivel global, e roasă, în chiar spațiul ei matricial, de fascinația autodistrugerii. Văd aici paradoxul unui „destin“ pe care omul occidental pare să și-l croiască *manu propria*. O pseudofatalitate sau, dacă vreți, un obiectiv irațional, urmărit cu instrumentele cele mai raționale.

Apologia civilizației occidentale a devenit, din perspectiva corectitudinii politice, premisa unor derive potențiale spre extremism, rasism și xenofobie. A apăra un patrimoniu bimilenar de creație, frumusețe și armonie înseamnă a te închide față de celelalte civilizații? Nicidecum. Toți gânditorii „conservatori" au arătat că lumea non-europeană a fost nu doar descoperită și colonizată, ci și valorizată, tălmăcită, exaltată grație fascinației tipic europene față de alteritate. Numai raționalismul european, developat în arborele atâtor științe și tehnici, a putut salva, în fond, comorile gândirii, patrimoniului și creației artistice din sânul atâtor civilizații non-europene, de la cele asiatice, până la cele africane sau aborigene. Maurii venețieni au salvat cultura armeană, așa cum savanții carolingieni de la Aachen sau monahii irlandezi de la Clonmacnoise au prezervat

tratatele de agricultură ale vechii Rome, scrierile lui Vitruviu sau scrisorile lui Seneca. La Mont Saint-Michel au reînflorit, în secolul 12, studiile aristotelice.

Occidentul micidial e transfigurat de Occidentul cunoașterii superioare, al sacrificiului bendictin, al erudiției și spiritului proto-enciclopedic, din care au răsărit științele tari ale modernității. Da, sub impulsul misionarismului creștin și al omeneștii concupiscențe monarhice, întâlnirea dintre europeni și „ceilalți" a fost punctată cu abuzuri, crime, situații limită și chiar distrugeri ireversibile, pe fond de conflict armat. Dar noi am salvat mai mult decât am distrus, am pus în lumină tezaure intelectuale ignorate și suntem, oricum, singurii care ne-am dezvoltat simțul moral până la o veritabilă obsesie a culpabilizării. Cum să-mi scape diferența dintre atitudinea papei Ioan Paul II, care a cerut iertare evreilor, musulmanilor și tuturor celorlalte religii pentru abuzurile din trecutul Bisericii Catolice, și talibanii afgani, care au dinamitat statuile colosale ale lui Buddha, sau jihadiștii irakieni de azi, care distrug, la Mossul, ultimele urme și biserici creștine sau persanii tauri înaripați din străvechea Ninive?

Putem fi convinși că, fără americanizarea postbelică a Japoniei, marea civilizație niponă – care include atâtea valori, de la buddhismul zen, până la shintoism și străvechea cultură Ainu – nu s-ar fi transformat într-un concurent atât de redutabil al tehnologiei și științei occidentale. Și n-ar fi trezit, prin emulație, China sau Coreea de Sud, Malaysia sau Indonezia, Hong Kong

sau Singapore. Numai europenii – și verii lor americani – au gândit propria civilizație ca pe un bun universal și au reușit să transpună acest gând în ordinea realității pan-umane.

Imaginarul Apple – *designed in California & made in China* – e poate metafora desăvârșită a dialecticii aculturante specifice modelului euro-american. Noile media sunt parte integrantă din acest ansamblu uluitor. Ele au suscitat visul destrămat al Primăverii arabe din 2012. Ele au legat în rețeaua umanității unice (deși atât de divizate) persoane de pe toate continentele, de toate vârstele și din toate categoriile socio-profesionale. Și tocmai de aceea noile media merită o exegeză chemată să le reconcilieze cu marea tradiție occidentală a cunoașterii, cu universitățile prestigioase și cu toate argumentele favorabile discernământului. Elitismul intelectual nu se opune democratizării culturii, ci debusolării valorice în fața căreia orice formă superioară de umanitate decade. Noile media difuzează mai multă cultură pop ca oricând. Dar folosirea lor inteligentă presupune simțul critic educat în cultura înaltă.

Mă arătam relaxat, ceva mai înainte, cu privire la folosirea *new media* ca mijloc de manipulare. Scriam că viețile noastre neînsemnate nu au mare lucru de arătat și nici de disimulat. Dar nu e bine să trecem prea ușor peste chestiunea societății supravegheate: dacă tu consideri că nu ai nimic de ascuns, asta nu înseamnă că nu trebuie să fii monitorizat! Nu se știe niciodată! Dacă ai ceva de ascuns și nici tu nu ai habar? În vintrele ori-

cărei puteri stă demonul care pretinde tot mai multă putere. El are chipul nevăzut al unui Leviathan care – în obscenitatea sa amorală – ne vrea pe toți

în pielea goală

Știm din experiența comunistă că regimurile totalitare sunt conduse de fapt de serviciile secrete. Comanda ideologiei unice trece pas cu pas de la activiști către gardienii ideologiei unice. Vizionarii, utopiștii fondatori, precursorii sunt mumificați. Faza revoluționară e urmată de așezarea unei guvernări statice, glaciale, a cărei unică obsesie este menținerea stării de fapt. Luptele fracționiste devin pretextul unor epurări aleatorii. Frica ia locul idealului preamărit în textele sacre. Căci nu poți menține o dictatură fără ca subiecții ei să fie înfricoșați, pasivi, resemnați. Oportunismul de supraviețuire se cancerizează prin generalizarea suspiciunii și a corolarului său, delațiunea organizată. Masificarea și atomizarea socială se completează diabolic. Încrederea – ca prețios capital social – degenerează în schizofrenie colectivă, psihoze și înscenări judiciare. O societate supravegheată permanent sau care se crede mereu urmărită, e o societate în pielea goală. Ea seamănă prea puțin cu paradisul permisiv al unei plaje de nudiști. Omul dezbrăcat întrupează emblema barbariei, a stării naturale lipsite de pudoarea, eficiența și simbolistica vestimentară a civilizației. În pielea goală te

prezinți la medic (în situații de obicei sau potențial critice) sau la recrutarea militară, unde ego-ul tău e topit într-o mașină de luptă pentru cauze care nu-ți aparțin, tocmai pentru că îți sunt impuse. Aceasta e condiția la care orice regim totalitar vrea să-și reducă, finalmente, supușii. Condiția adamică, stadiul originar pe care se sprijină ingineria socială a Omului Nou. În dictaturile cunoscute până acum, cu varianta lor nazistă sau comunistă, despuierea omului devine programatică. Individul trebuie sărăcit, umilit, amenințat, hăituit, redus la nimic. El este obligat să se „dezbrace" nu doar de hainele vechiului regim, ci și de onoare, demnitate sau speranță.

Anihilarea omului (adică „reducerea lui la nimic") permite identificarea maselor cu liderul absolut care, având totul, nu posedă nimic. Stalin, despotul URSS, ducea un trai ascetic, în care doar petrecerile în cerc intim rupeau ritmul unei vieți de privațiuni voluntare. La aceste chermeze cu ștabii partidului unic, Stalin nu consuma alcool, preferând să se distreze cu spectacolul unor subalterni amețiți de votcă și teroare. Posedând „totul", el nu mai avea nevoie de „ceva". În schimb, avea *acces la oricine.* Serviciile secrete asigurau acest privilegiu monstruos. Stalin (ca oricare alt dictator) avea privirea Minotaurului, privirea aceea care despoaie, violează, cotropește, străpunge și, în ultimă instanță, ucide.

Acea privire s-a stins după căderea URSS și a guvernelor satelite. Numai că Leviathanul statal e acolo. Până spre anul 2000, când stăteam umili pe pragul NATO, noile servicii secrete nu erau chiar atât de noi. Iar cultura

lor internă se mişcă greu. Vechi năravuri se transmit, vechi reţele de informatori sunt numai parţial adormite. Altele lucrează la foc continuu. Şi, oricum, orice stat dezvoltă funcţii de supraveghere. În dictaturi, e supravegheată toată lumea, pentru că orice fisură în dogmatica blocului se poate lărgi periculos. Gorbaciov a fost încă unul dintre „despoţii luminaţi“ confruntat cu adevărul că uşa libertăţii nu poate fi doar *între-deschisă*.

În democraţii, duşmanii societăţii deschise sunt interni (naţionalişti extremişti, şovini, rasişti, anarhişti) sau externi (spioni ai altor state, „străini“ cu activităţi ilegale). Acestor duşmani li s-a adăugat, cam după anii '70, într-un crescendo care a culminat cu atacul asupra Twin Towers din New York, factorul terorist. Indiscutabil, prosperitatea democraţiilor industrializate provoacă invidii. În plus, chiar şi în condiţiile utopiei lui Fukuyama despre *sfârşitul istoriei*, hegemonia americană, bazată pe propria forţă, dar şi pe seducţia progresivă exercitată pe glob de neoliberalism, au fost constant atacate. Contestaţiile antiglobalizare au ca substrat antiamericanismul, cu sau fără pretexte ecologiste. Era post-ideologică nu a sosit, din simplul motiv că statele rămân concurente, chiar dacă acceptă sau mimează cooperarea. Şi nimic nu drapează competiţia internaţională în pretexte mai nobile (sau mai uşor de vândut opiniei publice) decât bătălia ideilor, adică disputele ideologice.

Potrivit anumitor politologi, supravegherea cetăţenilor se întinde exact atât cât poate de mult. *The Global*

War on Terror a prilejuit o extindere fără precedent a justificării spionajului, acasă și în restul lumii. Nu mai e vorba despre operațiuni defensive și preventive, ci de imperative „strategice". Asta îmi amintește de „rațiunile superioare" invocate pe vremea comunismului. Recentele scandaluri legate de interceptarea, de către NSA, a convorbirilor telefonice ale cancelarei Angela Merkel ar putea fi eclipsate doar de știrea că serviciile israeliene nu s-au sfiit să intercepteze discuțiile pe mobil ale secretarului de stat John Kerry. Toată lumea spionează pe toată lumea, fără ca dubletul aliat/adversar să mai traseze linii roșii. Mai funcționează încă o logică de centru și de flanc. Presupun că Moscova lui Putin e mai atentă la mișcările americanilor decât la cele făcute de Lukașenko în Belarus, tot așa cum americanii sunt mai interesați de hotărârile secrete ale PC Chinez decât de situația corupției în statele latino-americane. Alocarea resurselor urmează vechile fracturi geopolitice și cutumiara gramatică a sferelor de influență.

Suntem însă, *grosso modo*, mult mai supravegheați astăzi decât eram în urmă cu trei decenii. Iată un paradox greu de asortat cu progresul global al democrației, dar și o realitate la care s-a ajuns inevitabil, de vreme ce mijloacele tehnice o îngăduie. Globalizarea înseamnă în primul rând participarea statelor, a comunităților și a indivizilor la o *rețea de rețele complexe și interdependente.* De vreme ce acest proces este fundamental informatic, stăpânii serverelor de maximă capacitate sunt

și profitorii politici ai informațiilor ajunse la capătul marilor noduri reticulare. Banii sunt doar o convenție menită să simbolizeze valoarea de schimb a mărfurilor și sunt ei înșiși o marfă. Informațiile însă sunt cu adevărat inestimabile, atât prin cantitate, cât și prin calitatea lor potențial explozivă. Funcția supraveghetoare a guvernelor e adesea blocată prin excesul de informație acumulată, care nu mai poate fi selecționată operativ. Speranța că informația stocată poate intra pe loc în procesul decizional e adesea deșartă. Pe de altă parte, depozitul informațional e un filon cu pepite distribuite aleatoriu, într-un ocean de material steril: la adăpostul hazardului exploratoriu, „aurul" informațiilor relevante poate fi recuperat și exploatat mai târziu.

Noul *Big Brother* mondial – o combinație sofisticată de servicii guvernamentale, organizații internaționale, ONG-uri, corporații și accidente de parcurs – are acces factual la fiecare individ al speciei, mai ales dacă acesta este legat, prin cardul bancar, de subsistemele sanitare, fiscale sau profesionale dependente de serverele-terminus. Când accesul la Internet va fi literalmente global, întreaga omenire va trăi „în pielea goală". Vom fi așezați în colosalul lazaret al „cetățenilor de sticlă" (pentru a folosi frumoasa metaforă datorată lui Giovanni Sartori). De la RMN, până la fișa personală din serverele guvernelor noastre (sau ale altora), orice terț va ști totul despre fiecare, până la biata noastră alcătuire celulară, cu tot cu istoricul ei medical. Singura arie nesupravegheată va rămâne propriul creier, cu viața lui de gânduri

nespuse, dar ni se promite că Știința nu se va împiedica de o asemenea fragilă, barieră. Vom celebra *apoteoza Transparenței*, obsedantul totem al democrațiilor post-industriale. Deocamdată, există încă spații de libertate nesupravegheată, dar numai cu prețul (auto)excluderii din lumea postmodernă, cu toate avantajele, ficțiunile, utopiile și formele sale de paranoia. Nu e lipsit de sens să ne întrebăm ce se întâmplă, între timp, cu

omenirea deconectată

Până la finala șarjă distopică legată de apoteoza Transparenței, se cuvine să admitem că săracii planetei, care sunt și cei mai puțin educați dintre semenii noștri, au rămas în afara marelui plan. Fără un venit stabil și o formă medie de educație, lipsește apetitul autolivrării către sistem. Noi am muncit – și am avut șansa discutabilă – de a ne dori cu tot dinadinsul conectarea la rețeaua rețelelor. Suntem mândri și îngrijorați, dar ne aflăm acolo, în partea superioară, autoscopică și permanent supravegheată a umanității captive în tehnosferă. Există însă – poate surprinzător – o majoritate, situată generic în Sudul Global, care nu a intrat în ritm. România prezintă, din acest unghi, un tablou elocvent. Conform datelor INS, din 2011, doar 34,87% dintre compatrioții noștri accesează săptămânal Internetul, spre deosebire de media europeană, aproape dublă. Doar 7 din 20 de milioane de locuitori se pot asocia,

oricât de provincial sau diletant, la agenda mondială. Pe scurt – pentru că nu vreau să fac aici statistică – constatăm că județele sunt cu atât mai conectate cu cât populația lor este mai prosperă și mai educată. Clujul, Timișoara, Brașovul, Constanța și, firește, Bucureștiul sunt în top. La coadă stau județele „roșii“, precum Teleormanul, unde doar 17,51% din populație are acces la Internet. E vechiul cerc vicios: sărăcia generează mai multă sărăcie, spre deosebire de bogăția (intelectuală, financiară sau materială) deja acumulată, care are tendința de a se multiplica. Și ecarturile cresc geometric. Ne confruntăm, firește, cu o chestiune de „moștenire“ și cu efectul atâtor politici publice debile, inconsecvente, demagogice. Am văzut adesea realitatea multor orașe românești de mărime mică sau medie, unde ecranul monitoarelor pâlpâie vesperal, în plină dezolare comunitară: câteva străzi principale desfundate, cu magazine de amanet, haine la mâna a doua, pariuri sportive, covrigării și baruri-paravan, pentru o prostituție tiermondistă. Infrastructura culturală? Zero librării, cinematografe, teatre sau biblioteci publice. La un capăt al urbei, cimitirul industrial, populat cu ruine de beton armat, tone de fiare ruginite și negru de fum. La celălalt, spre pădurice, noul cartier rezidențial cu viluțe cochete, ridicate de strângătoarea, dar foarte egoista elită locală. Ceilalți, masacrații tranziției, locuiesc în blocuri comuniste degradate, cu bani puțini, violență, subnutriție și amintirea dureroasă a celor tineri, plecați la muncă în alte state UE.

E oarecum straniu: din perspectiva unei conştiinţe intelectuale educate umanist și conservator, explozia Internetului are un substrat kafkian și poate fi supusă tirului critic. Din perspectiva mulţimilor deconectate, Internetul – cu toate derivatele sale – rămâne un ideal irezistibil. Și, deşi pare contradictoriu, aş spune că deposedaţii au dreptate. Până la fineţurile metadiscursive, Internetul aduce informaţia de bază în cătunele enclavizate sau în orăşelele monoindustriale, unde tristeţea prezentului își caută, justificat, remedii modernizatoare. Nu știm ce distorsiuni va introduce hiper-modernitatea de înaltă tehnologie a Nordului Global în moravurile, politica sau stilul de viaţă al metropolelor de matrice occidentală. Dar nici nu putem să-i prevenim riscurile prin înghețarea dezvoltării „celor rămași". Nu e o chestiune de „stânga" sau „dreapta". Se cuvine să construim un consens politic (inter)naţional asupra dreptului la informatizare ca drept civil fundamental și non-negociabil.

Antropologia culturală a secolului 21, rămasă fără „izolate", adică fără „culturi virgine", s-a repliat asupra spațiilor urbane, a culturii de întreprindere, a noilor locuri sociale decupate prin sport, media și dilatarea timpului liber. Politica secolului 21 trebuie să rezolve – nu doar prin documente ONU, ci mai curând prin acţiuni punctuale, la nivel naţional și regional – fractura digitală. Tema figurează pe agenda summiturilor, însă rezultatele tremează deplorabil. Vechiul etnocentrism european, care – de la Herodot citire – lucrează cu

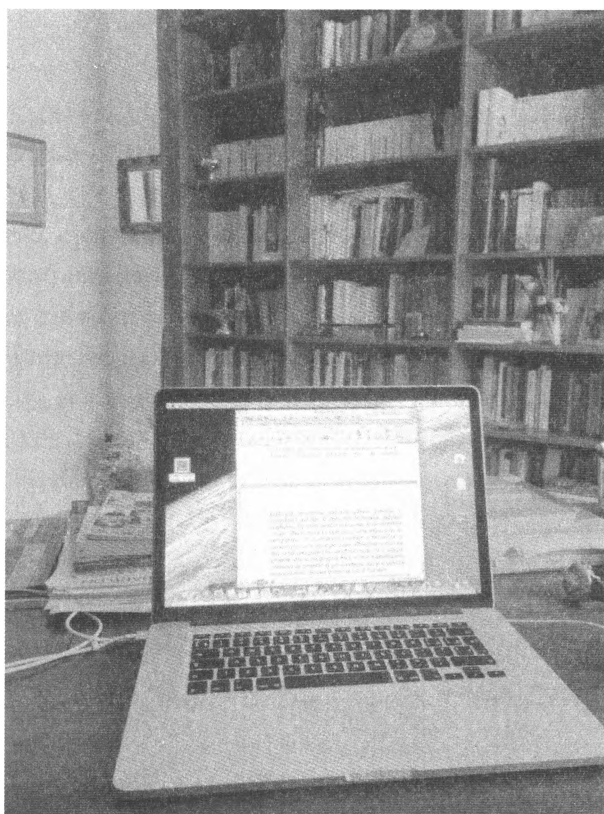
opoziția civilizat/barbar, nu are justificarea morală de a masca fractura digitală în discursuri paseiste, despre farmecul *vintage* al subdezvoltării. Algoritmul de profunzime al postmodernității vizează maximizarea potențialului uman, chiar dacă acest obiectiv comportă dimensiuni utopice și imprevizibile. Fără generalizarea universului informatic, jocul colectiv este mai inegal decât în trecutul recent, iar pacea socială mai puțin sigură ca oricând. Recitind ultima frază, sobră și pesimistă, îmi dau seama că poți privi același obiect – precum Eugen Ionescu în volumul său *NU* – din unghiuri diametral opuse. Da, fractura digitală Nord-Sud e îngrijorătoare și nedreaptă. Însă trăim deja într-o axiologie relativistă, ludică, dominată de ironie și neseriozitate. Reacționăm, în fel și chip, la un spirit al vremii în care *imaginea*, *opinia* și *lumea virtuală* conlucrează pentru a submina orice fanatism. Impresia de inteligență se leagă de capacitatea de a caricaturiza orice „cauză". Idealiștii, fixiștii, cavalerii în armură – adică purtătorii oricărei *credințe* – sunt fie ridiculizați, fie încartiruiți într-o cușcă. În secolul 21, subiecții democrațiilor liberale nu mai cred decât în

distanțarea sceptică

Îndoiala metodică, de sorginte carteziană, are mai puțină trecere, azi, decât îndoiala umorală. Ce n-am demistificat? Ce a scăpat demitizărilor? Putem face lista

obiectelor intelectuale încă intacte? Copiem, voluntar sau inconștient, atitudinea adolescenților nesiguri pe ei, care tac îmbufnați la discuțiile dintre adulți. Prudența și temerea de a fi inadecvați ne fac să chestionăm aprioric orice aserțiune, crez sau program. Orice termen, propunere, concept sau valoare ajunge la noi în ghilimele. Încă o dată: nu mă refer la îndoiala „bună", pe care ne sprijinim în căutarea adevărului, ci la suspiciune, la neîncredere. Produse aparent înrudite, dar esențial diferite. Medierile digitale au dematerializat gândirea și, odată cu ea, cadrul ei de referință obiectiv. Scriu acest eseu în biblioteca personală. Rafturile cu cărți se află la mică distanță de ecranul computerului. Deși ele sunt reale, în vreme ce literele care apar pe ecran pe măsură ce ating tastatura sunt (numai) „digitale", cărțile par de fapt un simplu decor abstract, o poză: realitatea secundă a ecranului are prioritate perceptivă și mi se impune ca atare. Derealizarea realului și obiectivarea virtualului sunt deja imperative aproape senzoriale. Această răsturnare posturală ține de vechiul principiu aristotelic potrivit căruia potența e superioară actului. Cărțile din bibliotecă, fotoliul englezesc din piele neagră matlasată, toate obiectele „reale" din camera în care scriu sunt imperfecte în comparație cu desăvârșita claritate a caracterelor care apar pe ecran. Obiectele familiare din jurul computerului sunt încărcate cu o istorie proprie, dar și *gravide* cu propria mea istorie. Constituie o comoară de amintiri și presupuneri, dar și o povară insuportabilă, ca o sarcină toxică, de care sunt tentat să

mă debarasez. E povara fascinantă odinioară a imperfecțiunii asumate. Povara oricărui obiect care „a trăit", îmbătrânindu-ți alături. Știu că mă înșel. Că nu e *frumos* să mă dezic de urmele timpului asupra mea și a cadrului meu de viață cotidiană, așa cum s-a compus el prin acumulări, selecții, ciocniri, presiuni, utilizări practice sau reverii. Și totuși, măcar până la stingerea temporară a ecranului, prefer rolul lui Dorian Gray.

Indiferent cum transcriem această fundamentală substituire dintre real și virtual în viețile noastre captive în tehnosferă, fuga de real tinde să capete amploarea unui „fapt social total".

Omul postmodern preferă virtualul pentru că realul e sursa angoaselor etern umane pe care speră să le abolească: nu știu totuși să fi dispărut agonia terifiantă, frica de moarte, dar nici maladia, suferința sufletească a înstrăinării, apăsarea singurătății, eșecul profesional sau nedreptatea, primită ca o izbitură de măciucă în moalele capului. Oricâte miracole operează sau promite progresul științific, nu ne-am modificat soarta de muritori, marcată de confruntarea cu limitele noastre biologice, sociale, mentale, afective.

Virtualul are toate caracteristicile unui drog. Deturnează atenția, transformă senzațiile, modifică percepțiile, confundă halucinațiile cu împlinirea dorințelor, proiectează eul într-o lume alternativă, scutită de interdicții și dureri. În lunga lor istorie culturală, produsele extatice au fost accesibile doar marginalilor, geniilor răzvrătite, misticilor, șamanilor și profeților dornici să tălmăcească, în bolboroseli penticostale, voința divină. Marea noutate e tocmai democratizarea lor prin extinderea lumii virtuale. Faptul că această mișcare scade productivitatea globală e deja o glumă pe FB, ca și faptul că realitatea își cere drepturile în fiecare clipă... Nu poți fi șomer, alegător nemulțumit, filozof amator, îndrăgostit sau muribund în lumea virtuală. Nici una dintre ipostazele care scandează tragedia ființei și a

conștiinței nu se regăsește în catalogul cu oferte virtuale. În lumea rețelelor de socializare, suntem alții, cu alte coordonate existențiale. Acolo funcționăm ca succedaneu oniric al unei umanități care-și refuză condiția. E imperiul ghilimelelor. Nimic nu trebuie luat *ad litteram* și știm că tocmai „litera“ (stacojie sau nu) e cea care ne răstignește destinul, fie că vorbim despre legi, literatură sau textele sacre în oglinda cărora se reflectă starea noastră imperfectă, perfectibilă și radical misterioasă. Acolo *ne rescriem infinit condiția finitudinii.* Prin refugiul în virtual, presiunea irealității consimțite devine Constituția unei republici de spectre fericite. Dar totul e un joc. Și jocul nu e nici mincinos, nici autentic. E *altceva*-ul care face din gravitație un dans, din zgomotul firii o muzică, din haos un loc geometric și din incertitudine o palpitație voluptuoasă.

Omul descris de Hobbes, a cărui viață este „solitară, neplăcută, săracă, abrutizată și scurtă“ trăiește încă nu doar în cazul celor care câștigă un dolar pe zi, ci și îndărătul paravanelor noastre digitale. E imposibil să negi progresele. Politic vorbind, majoritatea omenirii a făcut saltul de la Hobbes la Locke și Rousseau, de la semianimalitatea promiscuă a fărădelegii celui mai puternic spre raționalitatea contractului social pecetluit prin vot democratic. E la fel de greu să ignorăm legătura dintre creșterea globală a speranței de viață și progresul tehnic, începând cu acela din sfera medicinii. Toate aceste progrese nu ne-au făcut fericiți și nici perfecți. Au deviat

sau amânat consecințele fatale ale condiției umane, care nu și-a modificat datele ontologice.

Psihologia jocului, extinsă pe seama progresului tehnologic, ne permite mult mai multe căi de evaziune în ireal. Panoplia instrumentelor de anesteziere, datorită cărora pierdem contactul cu *realitatea așa-cum-este*, a evoluat imens, dar chiar dacă tindem spre trăirea întregii vieți în afara ei înseși, asta nu înseamnă că am găsit calea de a ne mântui sau de a escamota moartea. Conștiința sfârșitului e intermitentă, însă sfârșitul e același. Mai mult, fondul vicios al naturii umane (pe care teologia păcatului originar îl explică, fără să-l absolve) e încă și mai vicios într-o epocă definită prin satisfacerea aproape garantată a necesităților de supraviețuire. Lăcomia, invidia, avariția, conspirația mediocrității, lașitatea, egoismul și chiar crima erau mai ușor de „justificat" în societățile precare, în care darwinismul social domina compulsiv viața laolaltă. Nu numai că n-au dispărut, dar sunt parcă mai active ca oricând, în pofida evoluției legislative, a progresului discursiv pan-uman și a adoptării, de către statele postbelice, a Cartei ONU. Individualismul *doctrinar* al societăților liberale moderne a generat lupi moraliști, lupi educați, lupi subtili, fără să diminueze substratul atavic al unui comportament predator. Privesc de aceea neputincios cinismul – sau ignoranța manipulată – a celor care, la câteva decenii după Holocaust, Hiroshima, Cambodgia lui Pol Pot sau Gulagul sovietic, tună și fulgeră, cu indignări umanitare, împotriva presupusei „barbarii" a Evului Mediu...

De ce ni se par *naive* filmele din anii '60 sau '70 ai secolului 20? De ce aproape tot trecutul pare o epocă ingenuă, candidă, în care până și crimele din romanele polițiste nu ne mai înfricoșează? Pentru că accelerarea istoriei a dus la intensificarea viciilor, tot așa cum refugiul masiv în lumea digitală ne-a dus spre o biciuire senzorială mereu mai necesară, dar tot mai ineficientă. Excitația erotică, bunăoară, s-a bazat mii de ani fie pe consumul secret de texte sau imagini licențioase, fie pe sugestia detaliului dezvăluit: omul își închipuia doar ce urmează... Acum, dependenții de pornografie online supralicitează delirant noi forme de explicit care nu mai incită... Obsesia transparenței, despre care am mai vorbit, nu ne-a cadorisit raiul, ci infernul propriei apatii mereu stimulate, cu efecte tot mai palide. Am văzut deja totul. S-au făcut documentare despre agonia unor bolnavi de SIDA, prezentată ca document militant, pentru a scuza, cât de cât, impietatea supremei indiscreții. *Factorul CNN* a transportat războaiele lumii în sufrageria oricărui mic burghez. Cinematograful documentar sau de ficțiune (cele două tind să se confunde) a introdus camera în măruntaiele trupului uman, expus microscopic, în marele gol cosmic de care se temea Pascal, în toate mediile sociale, în toate epocile, stările psihice, în bordeluri, palate și colibe. Am văzut, cu mici banderole preventive („atenție, imagini șocante!") execuții capitale, decapitări operate victorios de talibani, scene de tortură pe viu, violuri și morți prin împușcare. Nimic din cruzimea lumii naturale n-a scăpat canalelor de

felul NatGeo, unde există realizatori specializați în prezentarea celor mai ucigașe specii. Moartea, ca fenomen natural ficționalizat, a devenit un fetiș cultural adorat pe scară largă. Ea e, întotdeauna, moartea *altora*, livrată ca dovadă binevenită a propriei supraviețuiri. Cu bune și cu rele, violența s-a detabuizat, în numele triumfului vizual, care are dreptul de a despuia orice mit, de a dezveli orice idol, de a manifesta inavuabilul. Numai *inefabilul* e în criză. Lumea noastră nu mai cunoaște implicitul, nuanța, taina, sacralitatea celor nespuse și de nespus. Totul trebuie povestit, arătat, mercificat, adică aruncat pe o piață globală a „senzațiilor tari". Așa se explică și grotesca derivă senzaționalistă a mass-media, care nu contenesc să exagereze, să îngroașe tușele oricărei știri, de parcă televiziunea n-ar fi decât un aspirator de emoții furate, un difuzor de adrenalină, testosteron, feromoni și hemoglobină.

Naratologii și teoreticienii literaturii au analizat extremismul basmelor. E adevărat, poveștile clasice debordează de „orori". Erau însă orori expiate sub pavăza ficțiunii. Oricât de sado-masochist ar fi destinul unor eroi, el nu avea putere de contagiune în lumea reală. Basmul ilustra lumea pe dos, lumea de dincolo de Oglindă. Acum, banalizarea violenței începe de la vârste fragede, prin monștrii care spânzură deasupra leagănelor, prin interacțiunea jocurilor video și o cinematografie a cruzimii supralicitate. Mania dezgolirii, a ecorșeului viu, nu se mai protejează cu voalurile ficțiunii, ci se consumă ca goană după tot mai mult realism

virtual. Practic, viața noastră reală s-a plastifiat, a devenit un produs de sinteză, un derivat al tehnosferei producătoare de imagini.

Democratizarea virtualului – adevăratul „opium pentru popor" – mută avangarda, disidența, revolta și însingurarea tot în *mainstream*. Libertatea e totală, dar până și refuzul gusturilor majoritare are marca protestantă a controlului comunitar asupra individului. Nimeni nu te împiedică să vezi filme cu Buster Keaton, dacă *blockbuster*-urile de la Hollywood te indispun. Poți reveni la Părinții Bisericii, te poți retrage într-o pensiune alpină în compania lui Marcus Aurelius, Augustin sau Montaigne, dar o vei face, aproape sigur, însoțit de tabletă și smartphone. *Solitudinea-împreună* generată de noile tehnologii pervertește orice asceză. Ni s-a inculcat deja reflexul de „a nu pierde contactul" și, cu cât mai îndepărtată e mica planetă pe care ne refugiem, cu atât resimțim mai dramatic anxietatea desprinderii de curentul acaparant al actualității. Epoca aceasta – care și-a renegat trecutul și nu-și poate imagina viitorul – e o *prezentificare*, un soi de mumificare secvențială. Clipa de față e deja mumia viitoarei clipe de față, într-o cadență mecanică, dezumanizantă.

Libertatea efectivă a *desprinderii* e terenul unde extremele se ating. Numai săracii, încă neconectați, și bogații (sănătoși la trup și minte) își pot încă permite – unii nevoit, alții voluntar – să trăiască departe de mirobolantele și alienantele mistificări ale tehnosferei. Săracii fac tot zâmbetul Africii. Au deja, în mod obiectiv,

înțelepciunea de a fi mulțumiți cu puținul din care viețuiesc. Goana după apă potabilă, succesul unui minimum de școlarizare, accesul la medicamentele generice, achiziționarea la mâna a doua a unui scuter sau simpla stare de pace, în ierburile solemne ale savanei, fericesc milioane de oameni cu propria lor, simplă, umanitate. Sărăcia nu degradează decât categoriile nevoiaș-resentimentare din societățile opulente. În țările subdezvoltate, „mizeria" e transfigurată printr-un soi de fatalism karmic.

Mult mai complicată e operațiunea inversă: să amputezi *prea multul* care te înconjoară. Fenomenul obezității post-moderne face ravagii nu doar în America de Nord, ci în toată lumea democratică. În proporții diferite, dar convergente, mâncăm prea mult, nu mai știm ce să alegem de pe o piață mereu mai abundentă, avem prea multe haine, pantofi, cărți, angajați, prea multe dorințe care nu se mai satură, prea multe canale de televiziune, telecomenzi, parole, coduri PIN, prea multe *post-it*-uri pe frigider sau pe computer. Dominația averii ucide sensul ființării. Viețile noastre sunt ocupate cu „gestiunea" vieților noastre prețioase, care se scurg prin interstițiile consumiste ale tehnosferei. Cantitatea uriașă, dar mereu crescândă, a *deșeurilor* pe care le producem simbolizează negreșit devalorizarea existențială specifică „vieții civilizate". A trăi de pe o zi pe alta (în emisfera bogată) comportă aruncarea la pubelă a tonelor de ambalaje care au protejat mezelurile burdușite de conservanți, ciocolatele cleioase, laptele pasteu-

rizat, vinurile „cupate“ în patru zări, fructele suspect de regulate, ca de ceară, legumele de competiție, cărnurile rozalii și băuturile gazoase cu care ne umplem disperați gurile insațiabile. Într-o lume fără anotimpuri, totul virează spre fadoarea ofertei lipsite de *pauzele salutare* din care se hrănește savoarea autentică. Terapia surplusului s-a transformat ea însăși într-o industrie de lux, care crește tarifele, oferind aceeași marfă, sub eticheta „exclusivității“: *fitness*, *light travelling*, *retreat*-uri zen, cursuri de yoga, diete *bio*, ore de filozofie private... Și tot degeaba! Din labirintul consumist nu poți evada decât mort sau printr-o decizie radicală. De aceea, poate, tot mai numeroși milionari își încheie subit cariera pe Wall Street, își cumpără o căsuță „undeva, departe“ și joacă roluri de Hemingway dezabuzați. Luxul robinsonadei, al epicureismului temperat prin scepticism, prin regăsirea „naturii“ și a sinelui, nu e accesibil oricui. Acești bogați care optează pentru frugalitate seamănă cu împărații romani din faza decadenței, care conduceau *orbis*-ul din insula Capri. Când Exilul și Împărăția coincid, sfârșitul e iluminat de noblețea supremă a renunțării. Avem tot mai acută nevoie de ceea ce s-ar putea numi

etica autolimitării

Încep acest capitol sub emoția sinuciderii lui Robin Williams, care s-a spânzurat cu o curea, în locuința sa californiană. Ni se spune că marele actor suferea de o

severă depresie. Depresia celebrităților e aproape pleonastică. Starurile mondiale din film, muzică sau sport reprezintă vârfurile experimentale ale sistemului social bazat pe nerușinare, egocentrim și voaiorism. Acești oameni sunt mai cunoscuți, mai urmăriți, mai singuri și mai disperați decât noi toți la un loc, pentru că presiunea „opiniei publice mondiale“ se focalizează fără rest asupra lor. Ei sunt divinitățile panteonului idolatru din care facem și noi parte, cu tot cu măruntele noastre pagini de FB. Li se cere să nu îmbătrânească, să nu se îngrașe, să etaleze danturi imaculate, să nu obosească, să plesnească de sănătate, să-și întrețină musculatura, să facă (sau să câștige) turnee, să compună noi discuri, să joace numai în filme de succes, să navigheze calm printre stâncile capcanelor din contractele de publicitate, care le fură, simplu spus, libertatea. Saltimbanci ai extravaganței, acești bieți oameni aleși de hazard, selecționați în competiții teribile și expuși unei solicitări „populare“ care nu-i mai lasă nici să respire sfârșesc în clinici de dezalcoolizare sau dezintoxicare, în aziluri psihiatrice premium sau cu un glonț în cap, pe care și-l oferă în momente dramatice de bilanț.

Michael Jackson e cazul de manual. Mort la 50 de ani, după ce devenise cobaiul unei transmutări rasiale prin chirurgie estetică, acest mare talent și-a plătit coroana de rege al muzicii pop cu prețul uriaș al escrocării, manipulării, calomniei, acuzațiilor de pedofilie și, desigur, al singurătății fără leac. Evident, el a dăruit lumii ce avea de dat. Muzica și dansul i-au fost liman. A mar-

cat o epocă, asemenea lui Elvis sau Rolling Stones. Dar cine îl poate invidia cu adevărat pe acest miliardar mort cu datorii uriașe, pe acest copil sărac plimbat cu avioane particulare, pe acest egotist sublim, care și-a tras o grădină zoologică personală și o ținută paramilitară de dictator tropical? Avea atâtea cicatrici, încât paparazzi îl pozau mereu bandajat, cu ochelari negri, de parcă ar fi fost Omul Invizibil. Mezinul atât de potolitului band Jackson Five a trăit, prin hipercelebritate, o veritabilă măcelărire. Și nu e deloc singurul. Toată industria americană de muzică, film, televiziune și *entertainment* produce lunar variante de sfâșiere care ne arată că Mașina de Tocat Oameni Celebri funcționează neîntrerupt. În Europa, industria celebrității e mai *soft*, sumele, tarifele, pretențiile și rezultatele fiind și ele mai șterse. Asia, cu Bollywoodul său, creator de telenovele urmărite la propria scară demografică, lumea arabă, cu rapperi ei algerieni, Africa – plină de vedete „world music" – nu fac decât să copieze același tipar arghirofil, lipsit de măsură și de orice compasiune. În toate acestea strălucește morbid *hybris*-ul lumii noastre. Excesul divinizat. Nelimitarea. Spiritul Frontierei, transformat în coșmar al performanței ucigătoare. *Fast and Furious*...

Se poate spune că totul a început cu Marylin Monroe și cu James Dean sau cu Jim Morrison. Cu acea generație postbelică, impregnată de romanul sudului, de jazz și de existențialismul francez, sau cu cea următoare, definită prin sex, droguri și rock'n roll. Bucuroasă că nu s-a nimicit complet în cel de-al Doilea Război Mondial,

lumea occidentală a instaurat cultul libertății emancipatoare ca mecanism nihilist, pe timp de pace. A cochetat, dinspre stânga intelectuală, cu anticapitalismul comunist, a cerut ruperea succesivă a tuturor barierelor burgheze și s-a autoasediat, ridicând – ca în mai '68 – barierele unei rebeliuni fără cauză. Așa cum accelerarea nelimitată a vitezei de deplasare a unui obiect duce la dispariția obiectului (care devine invizibil), cultul libertății nelimitate, sintetizat în formula „e interzis să interzici", a sublimat o gândire totalitară, bazată pe alienare, cinism, acumulare financiară, manipulare mediatică și... libertatea de a denunța toate aceste rătăciri, în vacarmul indistinct al unei conștiințe critice dezlănțuite.

Suntem în cercul vicios perfect. Puterile democratice se mențin, multiplicând interdicțiile care pretind că ne apără libertatea: ne reperează prezența, ne scriu în servere biografia, ne caută în pantofi pe aeroport, după ce ne-au pus să ne golim buzunarele și să ne deschidem bagajele. Pe de altă parte, orice discurs despre limită e privit ca o amenințare la adresa libertății. Voit sau nu, ideologiile limitării (ecologismul, cruciada împotriva presupusei *încălziri globale*, pe scurt, minimalismul de orice factură) sunt receptate ca demersuri cripto-totalitare și combătute prin discursuri hedoniste, pornocratice, apocaliptice sau turbo-liberale (mistica „locurilor de muncă" și a „consumului", ca motor al creșterii economice). Nu văd, în peisajul ideatic actual, nici o cumpănă dreaptă. Și asta pentru că sărăcia, ca despuiere

voluntară, nu mai poate fi o virtute. Autolimitarea, în principiu salvatoare, nu mai funcționează ca liant comunitar, ci doar ca opțiune personală excentrică, inspirată din magazinul New Age. Creștinismul occidental, evanescent și patrimonial, nu mai poate oferi un referențial teologic de importanță socială. În plină mitologie a „istoriei aflate la final", boomul capitalist, abuzurile bancare, migrația globală a capitalurilor abstracte, dictatura piețelor financiare, slăbirea democrației și contestarea guvernelor prin pluralismul atomizant al „opiniilor" sunt contracarate *explicit* doar prin tezele securitare, de supracontrol și ciocnire a civilizațiilor, prin islamofobie, neoconservatorism și fundamentalism creștin insular. Din motive de „corectitudine politică", vulgata modernității – separarea puterilor, domnia legii și piața liberă – nu are nici ea „voie" să se transforme într-o apologie a civilizației iudeo-creștine. De pe poziția stângii intelectuale, mai poți apăra doar „libertățile" lumii non-occidentale: libertatea fanaticilor musulmani de a practica lapidarea femeilor adultere, de a se căsători cu minore, de a opera cliteroctomii, de a extermina heterodoxiile și de a diaboliza Occidentul necredincios.

De pe poziția dreptei intelectuale, nu mai poți apăra decât un „stil de viață" euro-american diabolizat prin exacerbarea culpei post-coloniale și a dezastrelor ambientale provocate de *furor*-ul capitalist.

Principala dificultate e absența locului consensual, lipsa unui set de valori incontestabile, care a fost și

rămâne lucrarea exclusivă a unei transcendențe împărtășite. „Lumea liberă“ e încă terenul unui *Kulturkampf*, care pare foarte diferit de cel declanșat în Prusia bismarckiană, dar are în fond aceeași miză: pacea dintre secular și religios. Acest conflict structurant pentru întreaga istorie a Occidentului, care părea încheiat prin armistițiul postbelic al creștin-democrației europene, a repornit sub *efectul* globalizării, adică al ciocnirii intercivilizaționale. Prin „apostazia“ consumistă, prezentată ca paradis al neutralității supraconfesionale, într-o societate laicizată, revolta nihilistă a omului modern se întoarce ca un bumerang împotriva lui, de îndată ce modelul occidental, exportat grație noilor tehnologii, se ciocnește de premodernitatea *credințelor tari*. Când Ucraina, agresată de Rusia, a pus pe tapet ipoteza mobilizării militare a civililor, câteva publicații de la noi și-au întrebat cititorii: în cazul unei invazii, ați lua arma în mână pentru a apăra țara? Adevărul e că foarte puțini dintre cei 500 de milioane de europeni, reuniți în clubul celor 28 de state-membre UE, ar mai răspunde clar afirmativ la o asemenea invitație. De ce? Pentru că de 60 de ani nu mai avem război în Europa, dar și pentru că de tot atâta timp oamenii s-au *individualizat* în postură de consumatori, nu de cetățeni ai unui corp politic (supra)național. Cei mai mulți consideră *statu quo*-ul ca pe ceva subînțeles, care nu mai trebuie apărat: e iluzia *ne-apăratului*...

Restul non-occidental al omenirii (în fapt, o majoritate confortabilă) a preluat noile tehnologii, dar nu

și softul civilizațional aferent. La suprafață, notăm cu ușurință apariția unei generații fără frontiere, unificate prin Nike, muzică pe iPod, „hipstereli" și grila FB, Twitter etc. Tendințele „verzi", „angajamentul" umanitar, depeizarea prin *city break* și sentimentul „Skype" al omniprezenței funcționează ca trăsături formal omogenizante. Dar lucrurile nu stau așa în profunzimea lumii din afara civilizației creștine, unde identitățile, conectate la tradiția unor credințe tari, sunt bine conturate în pofida și, uneori, ca reacție în fața globalizării. De îndată ce ating vârsta adultă și intră în circuitele profesionale locale, tinerii aceștia care par pretutindeni la fel, devin apărătorii voluntari sau indirecți ai acelor credințe tari.

E ceea ce se petrece în fond, la o scară mai mică, din cauza poliției morale PC, și cu tinerii occidentali atrași, după 40 de ani, de poziții mai conservatoare, din care nu lipsește valorizarea patrimoniului creștin, a familiei tradiționale și a unor alegeri etnocentric-protecționiste. Diferența e că, în vreme ce tinerii maturizați din orizontul altor religii revin la tradiția lor cu satisfacție și hotărâre, tinerii maturizați din Occident se luptă cu inhibiția de a o face, pe fondul acelei *culturi a vinovăției* de a fi tu însuți, care le-a fost inculcată din școala primară. Fără asumarea senină și decomplexată a tradiției creștine, nu mai există nici augustiniana *felix culpa*!

Altfel spus, ceea ce e firesc în toată lumea a devenit nefiresc în lumea occidentală. E chiar un paradox, dacă

ne gândim că noi – copiii civilizației iudeo-creștine, hrănite cu înțelepciune greacă și drept roman – suntem cei care, prin elitele noastre creative, am zămislit ideea unității speciei umane, ca să nu mai pomenim de *umanismul* aferent! Crimele noastre culturale (de pildă mult invocata distrugere a patrimoniului precolumbian, recuperat însă prin difuzarea conștiinței arheologice tipic occidentale) au fost mai ample nu pentru că am fi fost *mai răi*, din cauza creștinismului, ci pentru că am pus în serviciul propriei expansiuni (specifice oricărei civilizații) mijloace tehnice mai avansate. E greu de găsit *creștinismul* în cele mai sinistre experimente politice europene: nazismul și comunismul. Primul a fost o parodie fanatică a pangermanismului celtic, peticit cu mituri ariene: un păgânism wagnerian, rasist și blasfemiator, în măsura în care Führerul, liderul predestinat al Reichului milenarist, primea însemne mesianice. Al doilea a livrat parodia marxist-leninistă a ideii creștine, transpusă scientist în dictatura proletariatului și în mitul Omului Nou, constructor ateu al paradisului social fără clase, oprimare și muncă înstrăinată. În ambele forme de totalitarism, care au dus Europa la un pas de anihilare, tradiția creștină era repudiată fără echivoc. Prin răstălmăcirea sumară a scrierilor lui Nietzsche, naziștii au văzut în creștinism o formă de slăbiciune, un „platonism pentru sclavi“, tot așa cum bolșevicii au dărâmat bisericile sub acuzația că ele nu ar fi fost decât sedii ale obscurantismului, în complicitate cu clasele

exploatatoare și monarhia reacționară. Ambele regimuri criminale au întrupat forma ultimă a secularismului revoluționar, care face *tabula rasa* din trecut (modelat de creștinism), reîntemeiază lumea pe baze voluntarist-antropocentrice și dă naștere unui nou cosmos unde – așa cum subtil a demonstrat Denis de Rougemont – nici *Diavolul* nu mai are ce căuta... Da, așa cum scriam la începutul acestui eseu, *secularizarea e rodul creștinismului, definit ca religie a ieșirii din religie.* Ea reprezintă gajul maturizării spirituale a persoanei eliberate de idolatrie, pentru că libertatea ocupă centrul metafizic al omului, așa cum e definit el în antropologia creștină. Din păcate, dar deloc surprinzător, *secularizarea gândită ca proiect împotriva lui Dumnezeu* a dus la cu totul alte rezultate.

Oricine este de acord cu această lectură a totalitarismului nu va înțelege cenzura corectitudinii politice ca pe o armă eficientă de potolire a „demonilor“ europeni, gata să se dezlănțuie din nou, sub chipul fanatismului creștin. Demonii există, dar au altă adresă. Una e să respingi, democratic, amestecul dintre religios și laic, și cu totul alta să ignori evidența că nazi-comunismul decurge din 1789 și are un singur scop: dizolvarea rădăcinilor iudeo-creștine ale civilizației noastre, pentru a pregăti terenul oricărui tip de „experiment“ distopic. Lumea aproape negestionabilă în care am ajuns să trăim, cu tot cu nelimitarea ei forțată patologic, ar putea reveni la sine doar prin revalorizarea rațională și moderată a tradiției, în nici un caz prin respingerea ei programatică.

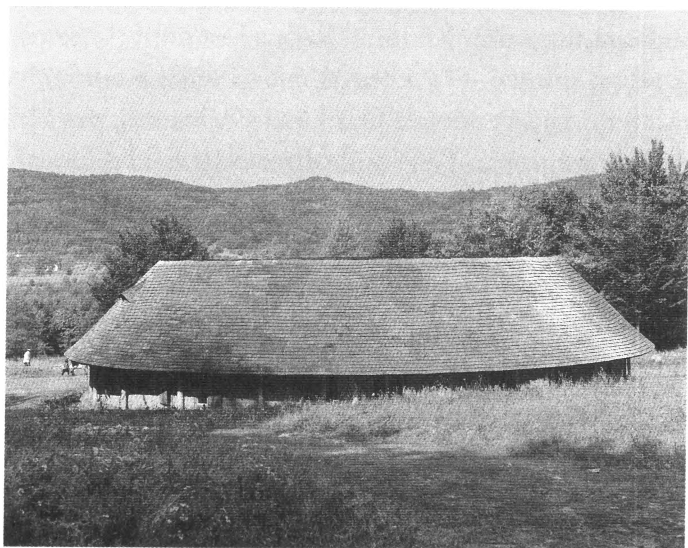
În numele marii tradiții europene putem repara excesele predecesorilor noștri față de alte culturi. Pentru că tot europeni erau și savanții care au descoperit, studiat și conservat, prin publicații erudite, datele esențiale ale acelor culturi! Numai în acel orizont respectuos cu tradiția vom putea revitaliza filonul gândirii creștin-democrate, care a fondat succesul pacifist și prosperitatea Europei Unite. Numai așa, de asemenea, am putea corecta, iar nu prin diabolizarea stângistă a pieței libere, excesele consumiste, derivele individualismului hedonist și idolatria aparențelor, fie că vorbim despre imaginea „starurilor" mai mult sau mai puțin depresive, sau de propria noastră oglindire reciprocă, la nivelul oamenilor „obișnuiți". Viitorul autolimitării prin care ne putem salva, etic și civilizațional, se află după mine în regăsirea tezaurelor intelectuale ale trecutului nostru. Nu ajunge să le stocăm digital, să le cristalizăm într-un muzeu mineral: e nevoie să le redescoperim și să ne reactivăm *simțul umanității* prin frecventarea lor asiduă. Teologia socială a reconcilierii dintre Dumnezeu și lumea seculară (sau invers) are ca temei un nou umanism, în care trecutul e redescoperit rațional, fără patimi retroactive, instrumentalizări ideologice sau verdicte definitive. Văd în emanciparea omului occidental de sub tutela oricărei autorități dogmatice sau tiranice o șansă unică pentru a repune valorile în priza educației, a comunicării sociale spre binele comun și a dialogului intercivilizațional. Bunul-simț, dușmanul simțului comun, se hrănește din efort ascetic, adică din autolimi-

tare creativă. Nu pot exalta ideea de piață liberă până la a crede că un trai individual cumpătat ar salva capitalismul. Acest sistem predică distrugerea creatoare, numai că are nevoie de o contrapondere în prezervarea patrimoniului intelectual și educarea noilor generații în duhul elitei, fără de care democrația – care este, potențial, o meritocrație – riscă să recadă în dictaturi, să se tocească sub asaltul populismului și să devină sterilă prin supralicitarea unui egalitarism pe cât de ipocrit, pe atât de ireal. Lumea (occidentală) a secolului 21 pare sau este în criză. Nu doar cea recentă, provocată de spargerea bulelor speculative și „datoriile suverane". Trăim o criză a lumii monopolare, dar și a multipolarismului emergent: faptul că hegemonia americană e pusă în discuție din multe puncte ale globului nu a condus simpatia opiniei publice spre Rusia lui Putin sau China comunistă... O criză a democrației, dar și a regimurilor (semi)totalitare, care par, în ochii propriilor supuși, depășite. O criză a valorilor și a credințelor tari. O alta provocată de contraselecția (și mediocritatea *leadership*-ului) în condițiile tabloidizării vieții publice. Toate acestea erau inevitabile, în măsura în care etica excesului, a individualismului, dar și deformarea incredibilă a judecății de bun-simț prin poliția morală a corectitudinii politice n-au întâmpinat nici un obstacol real (nu pun la socoteală mișcările de tip *Occupy Wall Street*, care au fost în mod aberant monitorizate de către departamentul anti-terorism al FBI).

E clar că nu doar sistemele politice, dar nici planeta ca atare nu dispun de suficiente resurse pentru ca utopia consumismului să poată fi permanentizată sub forma unor societăți 100% prospere, asistențiale, drepte și fericite. Continuarea acestei tendințe, difuzarea nestingherită a ideii că toți putem fi milionari, satisfăcuți, conducători și, dacă se va putea cândva, nemuritori, conduce la război mondial și colaps civilizațional. Când „distrugerea creatoare" specifică pieței libere ajunge să distrugă mai mult decât creează, echilibrul dintre libertate și responsabilitate e rupt. Ciocnirea ideatică dintre adepții reglementării și cei ai *laissez faire*-ului e circulară și sterilă. S-au încercat toate dozajele posibile, între reglementarea absolută din economiile centralizate și planificate, trecând prin capitalismul corporatist și turbo-liberalismul speculațiilor financiare multinaționale. Schimbarea, ca întotdeauna, vine dintr-o convertire liberă la un mod de viață diferit. Un bun exemplu mi se pare a fi mișcarea *Transition Town*, ca răspuns comunitar, de la firul ierbii, la provocarea unui mod de viață sustenabil, în era de *după* hidrocarburi. Inițiată la Kinsale, UK, în 2006, această filozofie a rezilienței – focalizată pe conceptul de *permacultură* – s-a transformat într-o mișcare socio-economică și de fiscalism local care câștigă tot mai mulți adepți. Ea își propune să genereze o comunitate care poate trăi fără resursele (epuizabile și, în viitor, epuizate) ale energiei fosile. În septembrie 2013, 1 130 de comunități locale din 43 de țări (Marea Britanie, Irlanda, Canada, Australia, Noua

Zeelandă, SUA, Italia, Chile etc.) adoptaseră planuri de acțiune de tip „tranzițional". Singurul echivalent românesc îmi pare a fi *Școala de la Bunești* (Argeș), unde Petre Guran și soția sa, arhitectă, au creat o comunitate sezonieră de studii pe o infrastructură din care lipsesc cimentul, cuiele de fier, mortarul sau betonul. Toate clădirile complexului – dintre care vă arăt aici casa de oaspeți circulară – sunt ridicate din cărămidă ecologică, lemn, piatră de râu etc.

În toate aceste comunități, alimentele sunt produse în grădini individuale, se renunță la mijloacele de transport care folosesc benzina sau motorina și se imaginează, prin noi practici de solidaritate, nu o eră sumbră, de regres și supraviețuire într-o autarhie semibarbară,

ci o veritabilă renaștere. E tot *o bătălie culturală*, una în care părțile beligerante (dreapta, stânga, conservatori, progresiști, libertarieni, corporatiști etc. etc.) deplasează conflictul pe un teren nou și vechi, acela al autolimitării salvatoare. E, poate, o ultimă lămurire identitară a Occidentului cu el însuși. Dar pentru ca ea să aibă loc, e nevoie mai întâi de

reasumarea civilizației occidentale

De la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, Occidentul (în care putem include toate democrațiile industrializate) a fost atacat frontal numai prin terorism. Nici o putere ostilă, începând cu URSS, nu a avut curajul sau mijloacele de a se antrena într-o confruntare militară simetrică. Războiul Rece a fost unul de propagandă și spionaj. El s-a purtat *manu militari* numai în țări terțe, din Peninsula Coreeană și Vietnam, până în Angola și Etiopia. Tensiunile directe, de felul celei acumulate în criza cubaneză a rachetelor, au fost rare și nefinalizate prin acte de agresiune reciprocă masivă. Oricât de nesăbuită în sine, înarmarea nucleară – sub amenințarea unei mutuale distrugeri totale – a menținut lumea bipolară într-un echilibru mai robust decât am fi crezut: al treilea război mondial nu a avut, pur și simplu, loc. Politica sferelor de influență a funcționat aproape impecabil până la finalul anilor '80. Prăbușirea lumii sovietice și integrarea fostelor state comuniste în

UE și NATO au extins apoi aria democrațiilor liberale moderne, generând noi piețe și o superioară proiecție a forței americane, ajunse la apogeul său istoric în primii ani '90. Uniunea Sovietică a dispărut prin implozie economică, nu printr-un război clasic între cele două blocuri. Acest final a produs o serie de efecte semnificative. În primul rând, sistemul totalitar comunist nu a fost condamnat – simbolic și penal – printr-un tribunal internațional de felul celui care-i sancționase, la Nürnberg, pe corifeii nazismului german. În al doilea rând, Războiul Rece dintre dușmanii societății deschise și gânditorii liberali s-a putut recicla sub forma contestării neotiermondiste și stângiste a hegemoniei americane. Grupul BRICS a devenit, astfel, platforma geopolitică a unui socialism global adaptat secolului 21. Iar ofensiva Federației Ruse în Ucraina (începută prin anexarea Peninsulei Crimeea) nu reprezintă decât prefața unei noi politici a sferelor de influență, pe care Moscova lui Putin o „propune" Occidentului în schimbul păcii mondiale. Neoimperialismul rusesc este unul *identitar*... Doctrina brejneviană a „suveranității limitate" a fost rescrisă într-un registru ortodoxist, panslavist și naționalist. Se dă un viguros asalt „moral" contra Occidentului, descris, din nou, ca sediu al perversiunii și decadenței Propaganda rusească nu se sfiește să-i numească „naziști" pe liderii proeuropeni de la Kiev. Vechiul discurs anticapitalist și antioccidental se întinde ca o pată de ulei în toate centrele de putere nedemocratice, dispuse să conteste hegemonia culturală,

tehnologică și politică a Occidentului. Toate oficinele acestei propagande îl opun, simbolic, pe „virilul" Putin, „slabului" Obama. Pentru încă 20 de ani, aceste asalturi antioccidentale sunt fundamental ridicole în termeni de putere reală. Foarte puțin, la scara istorică. Pentru că principalul adversar al Occidentului este el însuși.

După căderea zidului berlinez, tenorii intelectuali al lumii occidentale au propovăduit sfârșitul istoriei, moartea ideologiilor, triumful veșnic al liberalismului și expansiunea naturală a democrației la scară globală. Lăcomia a împins multinaționalele spre delocalizare în fosta Lume a Treia, unde costul mâinii de lucru asigura profituri fabuloase. Migrația tehnologiilor (inclusiv militare) și a capitalurilor vestice spre acele ținte a determinat creșterea PIB *per capita* la nivel mondial, dar a și redus superioritatea intrinsecă a Occidentului în raport cu toți competitorii săi geopolitici. Chiar dacă RP Chineză e mult mai populată decât Japonia, ea a depășit recent PIB-ul nipon...

Dacă denunțăm obsesia „valorilor universale ale democrației", care se propagă asemenea luminii, și revenim pe terenul realismului geopolitic, trebuie să admitem că toți competitorii Occidentului vor lucra într-un singur sens: schimbarea raporturilor de forță în favoarea lor. Ca orice civilizație – străjuită de ziduri defensive – Occidentul va cădea, prin război sau prin alte mijloace, așa cum au căzut toate imperiile. El are de ales între viața civilizată, așa cum a definit-o în ulti-

mele două milenii, și transformarea sa în muzeu, debara sau loc de pensionare pentru viitorii lideri ai sistemului internațional. Pentru moment, atacurile sunt insidioase (și țin de instrumente soft, precum devalorizarea *yuan*-ului). Ele sunt, de asemenea, amplasate în mediul virtual, unde competitorii noștri geopolitici au perfecționat metodele gherilei informatice: între 2006 și 2010, majoritatea democrațiilor (India, Canada, SUA, Coreea de Sud, Franța, Estonia etc.) au fost agresate prin intruziuni masive în sistemele informatice ale marilor întreprinderi. Au fost atacate serverele unor organizații internaționale, inclusiv ONU. În 2012, companiile petroliere a doi aliați ai SUA din Golful Persic, Arabia Saudită și Qatarul, au fost virusate informatic deosebit de agresiv, prin distrugerea a peste 30 000 de computere. Gherila informatică urmărește spionajul industrial, sabotajul, destabilizarea politică și șantajul. Ca și în cazul Georgiei, ofensiva cibernetică (precum cea a Moscovei, din 2008) poate deschide calea unor tancuri deloc virtuale. Georgia era un stat mic, de veche influență rusească, a cărui elită dorea protecția strategică americană. Orice asemenea stat de frontieră va rămâne multă vreme vulnerabil, precum Republica Moldova sau statele central-asiatice.

Încă puternic, orgolios și liber, Occidentul pare intangibil, deși nu este. Dacă luăm în calcul superioritatea arsenalului de care dispunea armata romană, Odoacru nu ar fi trebuit să ajungă la Roma decât în lanțuri, nu

în calitate de cuceritor întâmpinat de urmașul Sfântului Petru. *Focul grecesc* a asigurat sute de ani thalassocrația bizantină asupra Mediteranei, dar nu a scutit orașul lui Constantin de tragicul sfârșit pe care i-l cunoaștem. Nu e cazul, pentru încă multe generații, să ne temem de o invazie militară clasică. Franța și Marea Britanie, de pildă, sunt puteri nucleare care pot descuraja pe oricine. Întrebarea este în ce măsură Uniunea Europeană, ca depozitară legală a patrimoniului tangibil și imaterial a 500 de milioane de cetățeni, va ști să reziste în timp... Deocamdată, fluxurile migrației ilegale, traficul de arme și materiale nucleare, discursurile neo-spengleriene, defetismul politic și relativismul axiologic întețit de lumea virtuală sunt factori de slăbire a identității occidentale. În vreme ce competitorii noștri geopolitici își întăresc identitățile culturale, noi suntem încă în siajul unui alexandrinism dizolvant. Există și reacții, așa cum notam deja, dar ele sunt punctuale, strict polemice și izolate. De la centru-dreapta, spre extrema dreaptă, neo-conservatorismul și fundamentalismul creștin au farmecul unei supe reîncălzite și eficiența unui radicalism anacronic. În zona de centru-stânga, vrăjită de sirenele blairiste ale „căii a treia", sau în cea de extremă stânga (întoarsă, fără gust, la troțkism și anarhism) nu putem, iarăși, culege vreo soluție durabilă.

Singura cale viabilă mi se pare a fi legată de reasumarea (da, critică, dar credibilă și vie) a valorilor trecutului nostru *comun*. Neo-elitismul culturii înalte, elogiul creativității, viziunea creștină, *revenirea liberă și mode-*

rată la valorile tari. Stoicii lumii romane au prevăzut căderea imperiului și au imputat-o pierderii acelei „virtuți" strămoșești făcute din sacrificiu, patriotism, austeritate materială și sobrietate morală. Nu suntem într-o situație substanțial diferită, în pofida enormelor schimbări scenografice prin care lumea noastră a trecut.

Consider că principala întrebare la care nu am găsit un răspuns clar este aceea legată de universalitatea valorilor „occidentale". Personal, înclin să cred că nu sunt. Dacă nu sunt, nu rezultă că valorile noastre sunt false. Ele s-au universalizat „atât cât a fost posibil". Și am căutat să le exportăm prin toate mijloacele (pașnice sau belicoase) de cinci secole încoace. Lumea pan-umană este parțial occidentalizată, iar noile tehnologii au făcut în această privință mai mult decât misiunile iezuite din Extremul Orient. Ca umanist logocentric, format în tradiția iudeo-creștină a universului cultural euro-american, înțeleg revolta anti-occidentală a celor cândva colonizați de noi ca pe o nevoie naturală de a-și apăra – și afirma, inclusiv polemic – propriile identități. Nu putem evita un război cauzat de șocul civilizațiilor decât dacă acceptăm că valorile noastre nu pot fi transplantate fără rest, pe orice meridian, în orice societate. De altfel, tot ce a preluat lumea non-occidentală din Occident a fost utilizat, finalmente, împotriva Occidentului. China maoistă era fondată de oamenii Moscovei, dar – după atâtea decenii comuniste – poporul chinez îl redescoperă pe Confucius... Există o renaștere africană care tinde spre prosperitate, însă revine la rădăcinile

primare ale identităților negre. Există o „primăvară" arabă, eșuată sub raport democratic, dar totuși capabilă să deschidă un alt capitol din istoria islamismului medio-oriental și nord-african. Nu mai e cazul să ne modelăm alianțele și să negociem contractele sau contactele noastre diplomatice cu actorii din afara lumii euro-americane numai după standardele democrațiilor post-industriale și post-moderne în care trăim. Putem schimba orizontul de așteptare, recurgând mai apăsat la *respectul diversității*, care face parte din setul nostru de valori tari. Nu mai e cazul să predicăm pluralismul doar în cadrul unor societăți care clonează stilul de viață, spiritualitatea implicită și instituțiile specifice ariei euro-americane. Există nu doar decalaje cauzate de ritmuri istorice diferite, dar și bariere mentale insurmontabile, cel puțin în viitorul previzibil. Democrația, așa cum o înțelegem (mai ales prin prisma separării dintre secular și religios) este practic inaplicabilă în statele unde *sharia* confundă cele două domenii din rațiuni religioase indispensabile propriei supraviețuiri (sau, cel puțin, percepute ca atare). Până când o nouă teologie politică arabă sau asiatică, șiită sau sunită, nu va resitua Coranul în dinamica acestor societăți dominate de revelația lui Mahomed, orice tentativă de a le impune modelul occidental va fi privită ca un viol. La fel stau lucrurile în privința democratizării Asiei sau a zonei pacifice. Unii – precum Japonia sau Coreea de Sud – au optat pentru un soi de democrație adaptată (totuși) identității lor profunde. Au acceptat piața liberă, domnia legii, sepa-

rarea puterilor, dar i-au dat o nuanță etatistă, paternalistă, patrimonială, bazată pe heraldica unor coduri etice de tip ierarhic și cavaleresc. Orice studios competent al istoriei democrației occidentale știe însă că sistemul la care noi am ajuns – bazat pe conceptul creștin de *persoană* unică și irepetabilă – nu poate fi aplicat integral în societăți străine de această tradiție intelectuală. Faptul că, pentru noi, viața umană individuală are o valoare singulară (non-negociabilă) nu va schimba prea curând realitatea faptului că, pentru alții, ea e doar un număr dintr-o serie. Noi moștenim antropologia creștină, pentru care persoana umană este o *imago Dei.* În afara lumii creștine, „persoana" nu există decât ca individ, într-o ecuație de putere, supunere și utilitate practică, de ordin economic, social sau militar. Evidența că Aristotel nu era incaș sau hutu nu reprezintă un accident sau un efect al proto-imperialismului european. Noi, europenii, am inventat democrația, așa încât nu e deloc abuziv să le cerem celor care suspină după ea să ne adopte simultan valorile. Dacă nu vor sau nu o pot face, nu e nici o dramă. Le respectăm alteritatea, apărându-ne, pe bună dreptate, identitatea. Trebuie să admitem că, spre deosebire de spațiu – care poate fi „coagulat" prin viteză – nu putem omogeniza timpul universal. Există încă diferențe de ritm istoric, deși modernitatea pătrunde tot mai mult, în toate colțișoarele terestre, prăpădind adesea ultimele vestigii ale societăților tradiționale. Diferențele de dezvoltare istorică, altfel spus, natura accidentată a reliefului

cronologic, nu ne poate face *stricto sensu* contemporani cu toți pământenii. Până și la noi, într-un (nou) stat-membru al Uniunii Europene, există oameni care trăiesc, mental, la 1900, 1950, 1980 sau prin anii 2000, pentru că, din inerție, neșansă socială sau complicitate cu trecutul sunt pur și simplu incapabili să țină pasul psiho-social cu actualitatea „imediată".

Combinația dintre arheologie și etnologie – o altă metodă intelectuală occidentală – ne demonstrează că peste tot unde tradiția e vie, seturile conceptuale moștenite din vremuri cvasipreistorice (de la mituri, până la tehnici) au suferit variații minime de-a lungul ultimelor câteva milenii. Viața păstorilor nomazi din Mongolia actuală seamănă aproape perfect cu vechea civilizație scitică din Altai, formată cu aproape trei milenii în urmă. Și asemenea exemple se pot depista pe toată suprafața planetei. A interveni în asemenea societăți cu șablonul exterior al democrației moderne e nu doar o eroare, ci poate chiar o crimă. Oamenii sunt fericiți în moduri diferite, se împlinesc în jurul unor valori diferite. Libertatea lor nu e totuna cu libertatea noastră și, dacă e să acuzăm aroganța occidentală cu un temei real, se cuvine să arătăm cu degetul tocmai această infatuată pretenție că valorile noastre, așa cum le-am decantat în propria civilizație, sunt aplicabile oricând, oriunde și imediat. Să continuăm inventarierea trecutului pan-uman, renunțând totodată la iluzia imperialist-sărăcitoare a unei irealizabile uniformizări.

Și mai ales să ne apărăm, prin drept și cultură vie, propriul profil. Personalismul creștin ne-a determinat să luptăm cu tirania chiar și atunci când ea a cancerizat Europa. Fără o asemenea antropologie, nazismul și comunismul ar fi putut părea firești sau dezirabile, nu anormale și detestabile, așa cum au fost taxate, pentru a putea fi combătute. Libertatea poate fi exportată, nu importată. Un politician francez (socialistul Michel Rocard) spunea, un pic cam dur, că „nu putem prelua toată mizeria lumii". Da, civilizația europeană are datoria de a se salva prin politici de imigrare stricte. La Bruxelles, capitala instituțională a UE, islamul e a doua religie. Zeci de milioane de musulmani s-au instalat în Germania, Franța, Marea Britanie și alte state-membre. Cei mai mulți cer drepturi și le primesc. Și-au construit moschei pe terenurile primăriilor. Foarte puțini adoptă valorile europene. Trăiesc în ghetouri și acuză discriminarea, dar nu sunt de fapt pregătiți pentru o minimă asimilare culturală. Au credințe tari! Însă tratamentul creștinilor în Orientul Mijlociu – unde au fost aproape lichidați fizic sau forțați să plece – nu e deloc simetric. Există state musulmane fundamentaliste unde a poseda o Biblie e un delict. Califatul care crește acum pe ruinele statale ale Irakului taie capete de jurnaliști americani, mitraliază creștini în bisericile lor antice și promite jihadul ca pedeapsă a Occidentului apostat. Oricât am zăbovi pe FB, oricâte fabrici am muta în China sau Malaysia, oricât de inerțial și opulent ar

fi rafinamentul nostru intelectual, bazat pe două milenii de evoluție culturală, creație și apărare a libertății, nu putem ignora sirena care sună alarma. Supraviețuirea pe Facebook e o *fata morgana*. Virtualul e legitim și fertil doar ca proiecție în timpul trecut sau într-un viitor dezirabil. Atunci când ocupă prezentul, virtualitatea te scoate din jocul ființei. Ar trebui să ne amintim că toate bătăliile pentru supraviețuire se vor da, mereu, în lumea reală, și că nu le vom câștiga decât dacă vom reînvăța să murim pentru ceva mai înalt decât noi înșine. Ne putem însă întoarce în lumea reală fără a restabili contactul cu Acela care a creat-o? Fără a ne regăsi, împreună, într-un cosmos cu finalitate, vom dibui prin bezna erei postindustriale, postmoderne, postcreștine, postistorice, postumane... oscilând agresiv sau depresiv între torsionarea firelor de ADN în laboratoare anonime, frica de catastrofe autoprovocate și oboseala de relativism etic. E clar că dezvoltarea tehnologiilor și colonizarea a tot mai vaste spații virtuale sunt un accelerator istoric, dar – la urma urmelor – spre ce fugim? Spre un plus de umanitate solidară și creatoare, spre demnitatea luptei pline de speranță cu propria condiție și spre limanul unei mântuiri, sau spre dezumanizare, amnezie colectivă și noi distopii? Ca întotdeauna, în timpul uman, opțiunea liberă face diferența esențială a pe-trecerii fiecăruia și a tuturor.

Nu întrevăd, pe termen mediu, dispariția statelor naționale. În Occident, cei conduși seamănă tot mai

frapant cu profilul celor care conduc: ei provin din aceeași clasă de mijloc, se informează la fel, adică în timp real, tind spre osmoză și, de aici, spre autoguvernare. Înstrăinarea elitelor politice de corpul electoral al națiunilor nu e reflexul unei derive a „celor de sus", ci mai curând expresia unei frustrări legate de revendicarea, insuficient satisfăcută, a autoguvernării. Ne e tot mai greu să acceptăm subordonarea politică față de niște oameni care, pentru a fi aleși, trebuie să semene tot mai mult cu „alegătorul mediu". De la monarhiile de drept divin, am ajuns – în două secole de vulgarizare democratică – la propulsarea, prin selecție inversă, a celor care întrupează cel mai fidel omul anonim, mediocru, „din popor". Și tot noi suntem nemulțumiți că „liderii" noștri nu sunt excepționali! Cum nu se poate anticipa o răsturnare a acestei macrotendințe istorice, nu vom putea reveni la conducători de veritabilă elită. Și atunci, vom cere tot mai mult să ne guvernăm singuri, pe fondul și cu artileria argumentativă a „subsidiarității". Omul modern, omul resentimentului, e tot mai puțin dispus să delege prin vot privilegiile inerente puterii politice. El e doar în situația ridicolă de a respinge furios exact ce a revendicat, la fel de furios, în ultimele generații: un *leadership* cât mai „popular", fără secrete, fără pompa ritualică a solemnității, fără aură. Singurul mod de a decompresa revelația că *am luptat pentru a degrada o putere care nu știe decât să ne degradeze* este să transformăm democrația într-un mozaic local de

comunități libere. Omul ierarhic a murit odată cu raționalismul cartezian, care a redus lumea la rațiune și rațiunea la simțuri. Dacă l-am putea resuscita, ar fi moralmente fantastic. Dacă nu, va trebui să privatizăm libertatea pierdută prin era cantității și a maselor. Să redevenim creativi și solidari în forme antisistemice. Altfel spus, să fim noi înșine bunii sălbatici ai unor microrepublici în care legea, regulile și ierarhiile de valoare au iarăși un efect moral percutant. Această miniaturizare a libertății regăsite prin merit se și produce, discret, dincolo de consensul lemnos pe care propaganda media de mainstream îl tot propune. Așa cum nu mai vrea să moară la război, prin recrutare obligatorie, occidentalul modern nu mai vrea nici revoluții sau utopii. Toți suntem dornici să mergem înainte, să avansăm,

nu să rescriem istoria cu cerneala uscată din călimările trecutului. Nu vom sparge Uniunea Europeană, chiar dacă Scoția devine independentă, sau dacă euroscepticismul atinge praguri fulminante. Nu le vom da liderilor noștri mandatul de a dizolva NATO doar pentru că nu avem voința politică de a ne război cu Federația Rusă. Vom înțelege, în schimb, că salvarea valorilor tradiționale implică replierea tactică la scara unor comunități mici, coerente, animate de credințe tari. Asta nu va genera o constelație sinistră de fundamentalisme juxtapuse, ci o refacere a țesutului spiritual *de jos în sus.* Revenirea la Dumnezeu, natură, cultură de soi și propria umanitate solidară e posibilă numai printr-o simplificare smerită, departe de mallul spiritual cu produse New Age, de aberațiile egolatriei, de iluzia escapismului digital și de patima consumului nelimitat.

Am dat naștere unei lumi care răstoarnă valorile pentru a le reinventa *fără rost.* Mi-aș dori să revenim cu tălpile pe o pajiște vie, în roua unei dimineți inexplicabile. Pornim împreună pe acest drum?